

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Mari Pohja-Mykrä
Sami Kurki

Ruralia-instituutti

**Suurpetojen haaskaruokinnan
yhteiskunnallisen kestävyys-
haasteet**

Suurpetojen haaskaruokinnan yhteiskunnallisen kestävyys- haasteet

Mari Pohja-Mykrä
Sami Kurki

Julkaisija	Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti	
	Kampusranta 9 C 60320 SEINÄJOKI Puh. 050 4151 150 Fax. (06) 4141 504	Lönnrotinkatu 7 50100 MIKKELI Puh. (015) 20231 Fax (015) 2023 300
Kannen kuva	Ilpo Kojola	
ISBN	978-952-10-5394-8 978-952-10-5395-5 (pdf)	
ISSN	1796-0649 1796-0657 (pdf)	
Painopaikka	Yliopistopaino	

Esipuhe

Suurpedot ovat näkyvästi esillä nykypäivässä puhuttamalla jatkuvasti kansalaisia ja haastamalla monilla tavoin riistasektorin toimihenkilöitä. Sudelle, karhulle ja ilvekselle on laadittu valtakunnalliset kannanhoitosuunnitelmat ja ahman kannanhoitosuunnitelma on valmisteilla. Kananhoitosuunnitelmien yhtenä ja yhteisenä suurena linjauksena on suurpetojen yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden kasvattaminen.

Suurpetoelämysten tarjoaminen lähietäisyydeltä haaskaruokintaa hyväksi käyttäen on osoittautunut kiinnostavaksi matkailutuotteeksi. Niin karhu- kuin susikannankin hoitosuunnitelmassa todetaan, että niihin kohdistuvaa luontomatkailua kehitettäessä on huolehdittava siitä, että toiminta on sekä ekologisesti että sosiaalisesti kestävä. Käytännössä jälkimmäisessä tavoitteessa onnistuminen edellyttää, että eri sidosryhmien näkemykset ymmärretään mahdollisimman hyvin.

Haaskat ja niiden käyttö suurpetojen houkuttelussa ovat aiheuttaneet ristiriitoja eri sidosryhmien välille. Yrittäjien lisäksi poroelinkeinojen edustajat, metsästäjät, maanomistajat, koiranomistajat, luonnonsuojelijat, eläinsuojelijat sekä virkamiehet asettuvat keskelle haaskanpidon ristiriitakenttää. Kaikkien sidosryhmien yhteinen etu on, että haaskaruokintaan liittyvät ristiriidat ja niiden taustalla olevat syyt ja argumentit puretaan auki ja tarjotaan kaikkien osapuolten tarkasteltavaksi yhtä aikaa. Se on ollut tämän tutkimuksen ensisijainen tarkoitus. Tutkimus tarjoaa tietoa, jota voidaan hyödyntää haaskaruokintaan perustuvaa luontoyrittäjyyttä kehitettäessä ja lisäksi se esittää joukon arvokytkeytyneitä kysymyksiä. Näitä kysymyksiä voidaan hyödyntää, kun yhteiskunnassa tehdään haaskaruokintaan liittyviä lainsäädännön linjauksia ja kehitetään alan yritystoimintaa.

Hanke on toteutettu Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa Seinäjoella ja sen on rahoittanut maa- ja metsätalousministeriö. Hankkeen yhteistyökumppanina on ollut Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen Elinkeino- ja yhteiskuntatutkimus. Merkittävän panoksensa tutkimukselle antoivat myös haastatellut asiantuntijat. Hankkeen toteutukseen on osallistunut myös projektisihteeri Jaana Salomäki, ja raportin ulkoasusta ja viimeistelystä ovat vastanneet tiedottaja Pasi Komulainen ja julkaisusihteeri Jaana Huhtala.

Seinäjoella maaliskuussa 2009

Tekijät

Sisällys

Tiivistelmä	7
Abstract	9
1. Tutkimuksen taustalla	11
2. Tutkimuksen tavoite	13
3. Tutkimusaineisto ja -menetelmät	14
3.1 Sidosryhmäkysely	15
3.2 Asiantuntijahaastattelut	17
4. Taustaa	19
4.1 Suurpetoihin perustuva luontomatkailu ja -kuvaus	19
4.2 Haaskankäytön sidosryhmät	21
4.3 Hallinnollinen näkökulma – miten toimintaa säädelään	24
4.3.1 Yleistä	24
4.3.2 Haaskana käytettävä eläinaines	25
4.3.3 Eläinaineksen käyttö haaskana	27
4.3.4 Eläinaineksen kerääminen ja kuljetus	28
4.3.5 Haaskan sijoittaminen maastoon	30
4.3.6 Haaskan varastointi ja haaskan tuhoaminen	31
4.3.7 Kuvaus- ja katselutoimintaan tarkoitetut rakennelmat ja muut vaaditut luvat	32
4.3.8 Ohjelmapalveluiden turvallisuusluokitus	32
5. Sidosryhmien näkemykset	34
5.1 Haaskan käyttöön liittyvät myönteiset ja kielteiset näkökannat	34
5.2 Luontomatkailuelinkeinon merkitys alueella sidosryhmittäin	43
5.3 Kainuu	45
5.3.1 Luontomatkailuelinkeinon merkitys alueella	45
5.3.2 Alueella esiintyvät haaskankäyttöön liittyvät ristiriidat	46
5.3.3 Yhteisymmärryksen parantamisen keinot	50
5.4 Pohjois-Karjala	52
5.4.1 Luontomatkailuelinkeinon merkitys alueella	52
5.4.2 Alueella esiintyvät haaskankäyttöön liittyvät ristiriidat	53
5.4.3 Yhteisymmärryksen parantamisen keinot	55
5.5 Pohjois-Pohjanmaa	56
5.5.1 Luontomatkailuelinkeinon merkitys alueella	57
5.5.2 Alueella esiintyvät haaskankäyttöön liittyvät ristiriidat	58
5.5.3 Yhteisymmärryksen parantamisen keinot	60
5.6 Lappi	62
5.7 Kehittämistarpeet	62
5.7.1 Tutkimus	62
5.7.2 Viranomaisten yhteistyö	64
5.7.3 Lainsäädäntö	65
6. Pohdintaa toiminnan kehittämisen tueksi	68
Haaskan käyttöä säätelevät lait ja asetukset	74
Lähteet	75
Liite 1. Suurpetojen haaskaruokinnan sidosryhmäkysely	77

TAULUKOT

Taulukko 1. Lähetetyt kyselyt, vastaajamäärät ja vastausprosentit alueittain	15
Taulukko 2. Vastaajatahojen jakautuminen sidosryhmiin ja kyselyn vastaajamäärät. ...	16
Taulukko 3. Haastateltavien tausta ja lukumäärä.....	17
Taulukko 4. Haaskankäyttöön liitetyt myönteiset mielikuvat sidosryhmittäin.....	39
Taulukko 5. Haaskankäyttöön liitetyt kielteiset mielikuvat sidosryhmittäin	42
Taulukko 6. Suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun sekä muun luontomatkailun merkitys maakunnan ja sen tulevaisuuden kannalta sidosryhmittäin tarkasteltuna.....	44
Taulukko 7. Kainuun sidosryhmävastaajien mielipide luontomatkailun merkityksestä maakunnalle.....	45
Taulukko 8. Pohjois-Karjalan sidosryhmävastaajien mielipide luontomatkailun merkityksestä maakunnalle.....	52
Taulukko 9. Pohjois-Pohjanmaan sidosryhmävastaajien mielipide luontomatkailun merkityksestä maakunnalle.....	57

KUVAT

Kuva 1. Haaskojen käyttöön sidoksissa olevat ryhmät.....	21
Kuva 2. Myönteisten ja kielteisten ominaisuuksien painoarvojen summat kaikkien vastaajien kesken	35
Kuva 3. Haaskan käyttöön liittyvien myönteisten ja kielteisten seikkojen painoarvojen jakaantuminen eri sidosryhmien kesken.	36
Kuva 4. Painoarvosummien sijoittuminen myönteisten näkökulmien kesken	37
Kuva 5. Painoarvosummien sijoittuminen kielteisten näkökulmien kesken.....	41
Kuva 6. Ristiriitojen syyt Kainuussa	49
Kuva 7. Kainuun vastaajien keinot eri sidosryhmien yhteisymmärryksen parantamiseksi	51
Kuva 8. Ristiriitojen syyt Pohjois-Karjalassa.....	54
Kuva 9. Pohjois-Karjalan vastaajien keinot eri sidosryhmien yhteisymmärryksen parantamiseksi	56
Kuva 10. Ristiriitojen syyt Pohjois-Pohjanmaalla	60
Kuva 11. Pohjois-Pohjanmaan vastaajien keinot eri sidosryhmien yhteis- ymmärryksen parantamiseksi.....	61

Tiivistelmä

Suurpetoihin ja ennen kaikkea karhuun liittyvä luontomatkailu on osoittautunut erittäin kiinnostavaksi elämystuotteeksi ja toiminta on viime vuosina kasvanut erityisesti suurpetojen tiheimmän esiintymisen alueilla itärajan tuntumassa Kainuussa, Kuusamossa ja Pohjois-Karjalassa.

Suurpetojen katselu- ja kuvaustoiminta nojaa vahvasti eläinperäisten sivutuotteiden eli haaskojen käyttöön, joiden avulla suurpedot näyttäytyvät katselu- ja kuvauspaikalla säännöllisesti ja ennustettavasti. Suurpetojen katseluun liittyvä vuodesta toiseen samalla paikalla jatkuva ruokinta on kuitenkin herättänyt lähiympäristössään ristiriitoja.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää haaskaruokinnan sosiaalisia vaikutuksia ja ristiriitoja kartoittamalla haaskaruokintaan perustuvaan suurpetojen katseluun sekä kuvaamiseen eri tavoilla sidoksissa olevien ryhmien näkemyksiä. Haaskaruokintaa käyttävien yritysten tai toimihenkilöiden sekä poroelinkeinon, maanomistuksen, luonnonsuojelun, metsästyksen ja kenneltoiminnan keskinäiset suhteet ja niiden merkitys alueellisten ristiriitojen synnyttäjänä selvitettiin. Myös alueellisten sekä maakunnallisten eläinlääkintä-, järjestys-, maanpuolustus-, maaseutu-, ja ympäristöviranomaisten mielipiteet kirjattiin, koska he ovat työnsä puolesta tekemisissä haaskojen käytön kanssa ja heidän näkemyksillään on näin ollen vahva rooli alueellisessa vuorovaikutuksessa ja yhteisdynamiikan muokkautumisessa.

Tutkimuksen tavoitteena oli myös tarjota asioista päättävälle tahoille näkökulma haaskojen käytön sosiaalisista vaikutuksista mahdollisen toimintaa säätelevän ohjeistuksen tai lainsäädännön laadinnan tueksi. Tutkimusaineisto käsittää paikallisille ja maakunnallisille sidosryhmille suunnatun kirjallisen kyselyn sekä asiantuntijahaastattelut.

Suurimmat ristiriidat nousevat haaskojen avulla paikalle houkuteltuista karhuista. Poronhoitoalueella karhujen määrän epäillään lisääntyvän siinä määrin, että niiden aiheuttamat porojen vasavahingot myös nousevat. Karhujen haaskaruokinnan ja karhunmetsästyksen sovittaminen samaan aikaan koetaan mahdottomaksi tehtäväksi. Tämä kasvattaa myös poliisien työtaakkaa. Rajavartijat ja alueen asukkaat saattavat kokea karhukeskittymät turvallisuusriskinä. Muiden suurpetojen haaskaruokinnan kohdalla ristiriidat ovat hyvin vähäisiä.

Suurpetojen katselu- ja kuvaustoiminnan haaskanpitoa säätelevät nykyisellään useat lait ja asetukset, mutta säädöstö on epätäydellistä, hajallaan ja sen noudattaminen ja valvonta on haastavaa. Selkeiden pelisääntöjen puuttuminen nostattaa ristiriitoja eri sidosryhmien välille mahdollistamalla tulkinnanvaraisuudet puolin ja toisin. Yksiselitteinen lainsäädäntö, ohjeistus ja mahdollisesti myös luvanvaraisuus ovat kaikkien etu. Myös haaskojen käyttöön kytköksissä olevien viranomaisten vastuut ja tehtävät on selkeytettävä ja joustava tiedonkulku eri viranomaisten välillä on varmistettava. Neutraalia tietoa suurpetojen esiintymisestä ja käyttäytymisestä kuin myös haaskojen käytöstä ja haaskojen käytön alueellisesta merkityksestä tulisi kohdentaa alueen asukkaille. Tapaamiset eri sidosryhmien kesken ovat myös välttämättömiä.

Keinot löytää rauhallinen rinnakkainelo sidosryhmien kesken on haastavaa ja aiheen tiimoilta on edelleen iso joukko avoimia kysymyksiä. Sidosryhmiä on nyt kuultu, ja vastuu haaskankäytön tulevaisuudesta siirtyykin asiasta päättävälle tahoille.

Avainsanat: haaska, haaskaruokinta, karhu, luontokuvaus, luontomatkailu, suurpedot

The sustainable social environment and its challenges in carrion baiting of large carnivores

Abstract

Nature tourism in Finland involves watching and photographing large carnivores in the regions of Kainuu, Kuusamo and Pohjois-Karjala, which are the main occurrence areas of all four large mammalian carnivores: the brown bear (*Ursus arctos*), the grey wolf (*Canis lupus*), the lynx (*Lynx lynx*) and the wolverine (*Gulo gulo*). Nature tourism is centred mainly round bear safaris, but wolverines have also aroused particular interest. The watching and photographing of large carnivores depends heavily on the use of animal by-products as carrions. Stable carrion baiting ensures the regular and predictable presence of large carnivores. However, continuous carrion baiting has provoked undesirable conflict among stakeholders.

The aim of this study is to examine the views and demands of relevant local and regional stakeholders towards carrion baiting in order to develop the overall picture of the challenges of the sustainable social environment at hand. Entrepreneurs of nature tourism, professional nature photographers, animal welfarists, conservationists, dog owners, hunters, landowners and reindeer herders, as well as agricultural, border guard, environmental, security and veterinary authorities all held to different stakeholder aims and justifications concerning carrion baiting. The research material consists of a written survey targeted to local and regional stakeholders, as well as expert interviews.

The main conflicts arise with bear safaris. Reindeer herders accept no carrion baiting of any kind in the reindeer herding area due to a supposed increase in the number of brown bears near the calving areas. They claim that bears allured by carrion baits are migrating from Russia, which they assume increases reindeer losses. Another impossible task seems to be to settle carrion baiting at the same time as the bear hunting season. The social conflicts between stakeholders seem to increase the workload of the local police. Border guards and the general public may regard local bear accumulation as a threat to the safety not only of humans, but of their livestock as well.

Although various legislative acts from EC regulation to national enactments regulate carrion baiting, the legislation is scattered and the enforcement of the law is challenging. Both carrion bait users and the authorities are puzzled. The lack of clear legislation on carrion baiting leaves latitude for each stakeholder's own – often conflicting – interpretations and enables strong opinions both for and against such activities.

Clear legislation that permits no conflicting explanations is needed. The tasks of authorities must be clarified, and the flow of information between relevant authorities must be secured. Neutral information via local media about the abundance and behavior of large carnivores, as well as about carrion baiting and its influence on the local economy, is essential for obtaining local approval of carrion baiting. Fostering dialogue between stakeholders constitutes one way to promote consensus in the carrion baiting of large predators.

Promoting peaceful coexistence between stakeholders is challenging indeed, but possible none the less, and it is worth the effort as it benefits all stakeholders involved. This study provides significant social points of view of carrion baiting to the relevant authorities and legislators in order to encourage the clarification and elaboration of existing regulations or new legislation.

Key words: brown bear, carrion baiting, large carnivores, nature photographing, nature tourism

1. Tutkimuksen taustalla

Maasuurpetojemme ahman, ilveksen, karhun ja suden kannanhoitosuunnitelmien laadinnan yhteydessä järjestetyissä kansallisille ja alueellisille sidosryhmävastaajille kohdennetuissa kyselyissä nousi vahvasti esille suurpetojen merkitys alueellisen myönteisen imagon kohentajana (Bisi & Kurki 2005; Liukkonen ym. 2006; Mykrä ym. 2006; Pohja-Mykrä & Kurki 2008). Suurpetoihin ja ennen kaikkea karhuun liittyvä luontomatkailu onkin yksi vahvoista yritysmuodoista suurpetojen tiheimmän esiintymisen alueilla itärajan tuntumassa. Kainuussa, Kuusamossa ja Pohjois-Karjalassa toimii useita suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvia luontomatkailuyrityksiä ja ala on vahvasti kasvava.

Suurpetojen katselu- ja kuvaustoiminta perustuu eläinperäisten sivutuotteiden eli haaskojen käyttöön. Haaskan käytön avulla suurpetojen ilmestyminen katselu- ja kuvauspaikalle voidaan taata melkoisella varmuudella tärkeimmän matkailusesongin aikana. Suurpetojen katselu- ja kuvauskäynti haaskalle myydään useimmiten niin sanottuna täyden palvelun paketina, johon kuuluu yrittäjältä riippuen varsinaisen toiminnan lisäksi opastus, kuljetukset, ruokailu ja majoitus.

Yleisimmin käytettyjen kala- ja sikahaaskojen terveysvaikutuksista haaskalla käyville eläimille ei ole toistaiseksi olemassa tutkittua tietoa, kuten ei myöskään muista haaskojen ekologista vaikutuksista. Haaskojen käyttö saattaa tuoda mukanaan muun muassa hajuhaittoja, alueen yleistä epäsiisteyttä ja mahdollisesti jopa pinta- ja pohjavesien pilaantumista. Joidenkin suurpetoyksilöiden on todettu katselutoiminnan myötä selvästi tottuneen ihmisen hajuun, tapoihin ja läsnäoloon (Swenson ym. 2000; Linnell ym. 2002; Leinonen 2007).

Haaskankäytön yhteiskunnalliset vaikutukset ovat myös toistaiseksi olleet tutkimatta, vaikka nimenomaan karhun katseluun liittyvä vuodesta toiseen samalla paikalla jatkuva ruokinta on herättänyt lähiympäristössään ristiriitoja. Haaskojen käyttöön perustuvan luontomatkailun ja paikallisten elinkeinojen kuten poroelinkeinoon, maanomistuksen, luonnonsuojelun ja harrastajatahojen kuten metsästyksen ja kenneltoiminnan keskinäiset suhteet ja niiden merkitys alueellisten ristiriitojen synnyttäjänä on hyvä selvittää. Alueelliset eläinlääkintä-, maaseutu-, turvallisuus- ja ympäristöviranomaiset ovat työnsä puolesta tekemisissä haaskojen käytön kanssa ja heidän näkemyksillään on näin ollen vahva rooli alueellisessa vuorovaikutuksessa ja yhteisödynamiikan muokkautumisessa.

Haaskanpidon aluetaloudellisten vaikutusten arviointia ei myöskään ole toistaiseksi tehty. Yhtenä syynä on luonnollisesti se, että ala on nykyisestä kasvustaan huolimatta edelleen pienelle alueelle keskittynyttä ja koko maan mittakaavassa määrältään vähäistä.

Suurpetojen katselu- ja kuvaustoiminnan haaskanpitoa säätelevät nykyisellään useat lait ja asetukset. Säädökset ovat kuitenkin epätäydellisiä ja niiden noudattaminen on haastavaa. Suurimmat linjat haaskankäyttöön säätelevät Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (1774/2002) muiden kuin ihmisravinnoksi tarkoitettujen eläimistä saatavien sivutuotteiden terveystäännöistä sekä maa- ja metsätalousministeriön asetus N:o 850/2005 eräitä eläimistä

saatavia sivutuotteita käsittelevien laitosten valvonnasta ja eräiden sivutuotteiden käytöstä. Lainsäädännön selkeyttämisen lisäksi on syytä selvittää hallinnon ja ohjauksen tarpeita, kuten tiedonkulun parantamista sekä vastuutahojen ja eri sidosryhmien välisen yhteistyön kehittämistä.

Koska luontomatkailun haaskojen käyttö kohdistuu pääosin karhun houkutteluun, on Suomen karhukannan hoitosuunnitelmassa (2007) todettu, että haaskaruokinnan vaikutuksia karhujen ravinnonkäyttöön, ihmiseen tottumiseen sekä karhukannan kehitykseen on selvitettävä. Myös haaskaruokinnan vaikutus karhun ruokavalioon ja hyvinvointiin sekä haaskaruokinnan vaikutus alueelliseen eläinkantaan on tutkittava.

Karhukannan hoitosuunnitelmassa (2007) todetaan myös, että karhuun kohdistuvaa luontomatkailua kehitettäessä on huolehdittava siitä, että toiminta on sekä ekologisesti että sosiaalisesti kestävä. Vaikkakin haaskojen käyttö on vahvasti keskittynyt karhunkatseluun ja -kuvaukseen, on selvää, että luontomatkailun kehittyessä myös muiden suurpetojen käyttö matkailun vetonaulana lisääntyy. Suomen susikannan hoitosuunnitelmassa (2005) todetaankin lyhyesti samoin kuin karhunkin kohdalla, että kehitettäessä luontomatkailua tulee huolehtia toiminnan ekologisesta ja sosiaalisesta kestävydestä sekä siitä, että toiminnalla on myös paikallisten ihmisten hyväksyntä.

Sosioekonominen ja ekologinen selvitys suurpetojen haaskaruokinnasta on tärkeää toteutettaessa suurpetojen kannanhoitosuunnitelmien asettamia veloituksia. Suurpetojen suojelun ja kansallisen kannanhoidon onnistumisen kannalta on välttämätöntä, että suurpetoihin kohdistuvaa luontomatkailua kehitettäessä huolehditaan toiminnan ekologisten kestävyden lisäksi myös sosiaalisesta ja taloudellisesta kestävydestä.

2. Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää haaskaruokinnan yhteiskunnallisen kestävyiden haasteet kartoittamalla haaskaruokintaan perustuvan suurpetojen katseluun sekä kuvaamiseen eri tavoilla sidoksissa olevien ryhmien näkemyksiä haaskaruokinnan ongelmista ja mahdollisuuksista.

Haaskaa käyttävien luontomatkailuyrittäjien, luontokuvaajien, kenneltoimijoiden, luonnon-suojelutahojen, maanomistajien, metsästäjien, poroelinkeinon harjoittajien sekä eläinlääkintä-, järjestys-, maanpuolustus-, maaseutu-, ja ympäristöviranomaisten kannanotot haaskojen käytöstä kootaan yhteen kokonaiskuvan aikaansaamiseksi.

Tämän tutkimuksen tavoitteena ei niinkään ole tarjota valmista mallia siihen, miten asiat pitäisi hoitaa, vaan tuoda esiin eri sidosryhmien näkemykset siitä, miten asioita halutaan hoidettavan. Suorien ja selkeiden vastausten sijaan tarjotaan sosiaalisesta kentästä ylösnousseita kysymyksiä pohdittavaksi asioista päättävälle taholle.

Tutkimustuloksia toivotaan hyödynnettävän haaskanpitoa koskevan lainsäädännön kehittämisessä. Suurpetojen suojelun ja kansallisen kannanhoidon onnistumisen kannalta on oleellista huolehtia karhuun ja muihin suurpetoihin kohdistuvaa luontomatkailua kehitettäessä toiminnan ekologisen kestävyiden lisäksi myös sosiaalisesta kestävydestä.

3. Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Suurpetojen haaskaruokintaan liittyviä sosiaalisen kestävyden elementtejä selvitettiin kartoittamalla haaskoja käyttävien luontomatkailuyrittäjien toimintaa, haastatteleamalla eri sidosryhmien edustajia ja toteuttamalla alueellinen tai maakunnallinen sidosryhmäkysely.

Tutkimusaineistoa koottaessa pyrittiin valikoidusti kuulemaan niiden tahojen vaatimukset ja tavoitteet, joita haaskan pito Suomessa erityisesti koskee. Haaskan käyttöä luontokuvausten ja pienpetopyynnin apuna harjoitetaan ympäri maan, mutta haaskoja suurpetojen paikalle houkutteluun käyttävät pääosin luontomatkailuyritykset ja luontokuvaajat Itä-Suomessa lähellä itärajaa. Selvitystyö haaskaa käyttävistä luontomatkailuyrityksistä tai toiminnanharjoittajista tehtiin yhdessä Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen Elinkeino- ja yhteiskuntatutkimuksen kanssa. Läänineläinlääkärien vahvistamien tietojen mukaan löytyi yhteensä 31 yritystä, toiminnanharjoittajaa tai henkilöä, jotka käyttävät haaskoja suurpetojen houkutteluun. Haaskaa käyttävät luontomatkailuyritykset ja luontokuvaajat keskittyvät Kuusamo–Suomussalmi–Kuhmo–Nurmes–Lieksa -linjalle, joten tutkimusaineistoa varten sidosryhmiä ja haastateltavia valittaessa keskityttiin samaiselle alueelle. Tämä käsittää Pohjois-Pohjanmaan, Kajaanin ja Pohjois-Karjalan maakunnat. Myös Lappi otettiin mukaan maakunnallisen tason vastaajiin vaikka haaskojen käyttöön perustuvaa luontomatkailua ei siellä toistaiseksi esiinny. On kuitenkin mahdollista, että haaskojen käyttö leviää jollain aikataululla myös Lapin suuntaan.

Sidosryhmiltä saatujen sanallisten vastausten keskeinen viesti tiivistettiin ja taulukoitiin vertailun helpottamiseksi. Muuta aineistoa käsiteltiin yhteiskunnallisessa tutkimuksessa käytössä olevin laadullisin menetelmin. Tavoitteena oli pyrkiä mahdollisimman kattavasti ymmärtämään eri sidosryhmien näkökulmat sekä näiden taustalla olevat argumentoinnit (Pietilä 1973; Eskola & Suoranta 1998; Hirsjärvi & Hurme 2008).

Ensimmäisen kysymyksen kohdalla (haaskan käyttöön liittyvät myönteiset ja kielteiset näkökulmat painoarvoineen) vastaukset olivat numeerisia. Kysymyksen numero viisi (haaskanpiitoon liittyvän luontomatkailun ja muun matkailun merkitys maakunnalle) vastaukset olivat luokiteltavissa. Näiden vastausten osalta laskettiin yksinkertaisia tilastollisia tunnuslukuja.

Alueellisten sidosryhmävastaajien suuresta määrästä (N=74) johtuen analysointi ja tulosten esittäminen on sekoitus laadullista ja määrällistä menetelmää. Vastauksia tarkasteltiin tarpeen mukaan joko alueittain tai sidosryhmittäin tarvittavan tiedon esiintuomiseksi.

3.1 Sidosryhmäkysely

Sidosryhmäkysely toteutettiin kevään ja kesän 2008 aikana, jolloin kyselylomake (Liite 1) lähetettiin 113:lle lähinnä alueelliselle, mutta myös maakunnalliselle sidosryhmävastaajalle. Muille paitsi haaskaa käyttäville luontomatkailuyrittäjille sekä luontokuvaajille kysely lähetettiin toukokuun lopussa ja muistutuskirje kesäkuun puolivälissä. Aikataulun syynä oli pelko viranomaisten siirtymisestä tavoittamattomiin kesälomille heti juhannuksen jälkeen. Haaskaa käyttäville luontomatkailuyrittäjille sekä luontokuvaajille sidosryhmäkysely lähetettiin heinäkuun alussa ja muistutuskirje heinäkuun lopussa. Haaskaa käyttävien tahojen kyselyn toteuttamisella ei ollut kiire, koska haaskankäytön sesonki on nimenomaan kesällä, jolloin yrittäjät ovat töissä ja saavutettavissa. Samalla haaskankäyttäjien sidosryhmäkysely haluttiin kohdentaa samaan aikaan Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen elinkeino- ja yhteiskuntatutkimuksen luontomatkailuyrittäjille tekemän puhelinkyselyn kanssa. Vastausaikaa ensimmäisellä kyselykierroksella annettiin kaksi viikkoa ja muistutuskirjeen jälkeen yksi viikko.

Lähetettyjen kyselyiden lisäksi saatiin kolme ylimääräistä vastausta (suluissa taulukoissa 1 ja 2), jotka otettiin mukaan vastausten käsittelyyn, mutta ei vastausprosentin laskemiseen. Vastausprosentti koko kyselykierroksen jälkeen oli 62,8 (taulukko 1). Vastausaktiivisuus jakaantui eri alueiden kesken. Kainuun vastausaktiivisuus oli korkein (71,4 %), kun puolestaan Lapissa vastausprosentti jäi vähäiseksi (22,2 %). Taulukossa 1 joukko ”muut” sisältää viisi vastaajatahoa, joita ei toimipaikan sijainnista huolimatta voi laskea kuuluvaksi alueelliseksi toimijaksi, vaan ainoastaan sidosryhmänsä osaksi.

Taulukko 1. Lähetetyt kyselyt, vastaajamäärät ja vastausprosentit alueittain.

	Lähetettyjä kyselyitä	Saapuneita vastauksia	Vastausprosentti
Kainuu	49	35 (1)	71,4
Lappi	9	2	22,2
Pohjois-Karjala	32	19 (1)	59,3
Pohjois-Pohjanmaa	18	12 (1)	66,7
Muut	5	3	60,0
Yhteensä	113	71 (74)	62,8

Vastaajatahoiksi valittiin eläinlääkintä, eläinsuojeluyhdistykset, kennelpiirit, kunnan maaseutu- ja ympäristöviranomaiset, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK, Metsähallitus, Metsänomistajien liitto, luonnonsuojelupiirit, luontokuvaajat, luontomatkailuyrittäjät, poliisipiirit, poroelinkeinon harjoittajat, rajavartiolaitos, riistanhoitopiirit, riistanhoitoyhdistykset, TE-keskuksen maaseutuosastot ja alueellisen ympäristökeskukset. Osa vastaajista valittiin aiemmin mainitun itärajan suuntaisen kuntajaon Kuusamo–Suomussalmi–Kuhmo–Nurmes–Lieksa mukaisesti. Vastaajista maakunnallisia tahoja Lappi–Pohjois-Pohjanmaa–Kajaani–

Pohjois-Karjala -linjalta olivat luonnonsuojelupiirit, kennelpiirit, MTK, Metsänomistajien liitto, riistanhoitopiirit, TE-keskukset ja ympäristökeskukset. Näiden lisäksi myös Paliskuntain yhdistykselle lähetettiin kysely. Vastaajatahot jaettiin tulosten käsittelyä varten suurempiin sidosryhmiin taulukon 2 mukaisesti.

Taulukko 2. Vastaajatahojen jakautuminen sidosryhmiin ja kyselyn vastaajamäärät.

Sidosryhmä	Vastaajataho	Lähetettyjä kyselyitä	Saapuneita vastauksia
Järjestys- ja maanpuolustusviranomaiset	poliisi	7	3
	rajavartiolaitos	6	6
Eläinlääkintä	eläinlääkäri	6	2
Luonnonsuojelutahot	eläinsuojeluyhdistys	3	0
	luonnonsuojelupiiri	4	2
Luontomatkailu	luontomatkailuyritys	22	15
	luontokuvaaja	9	7
Maa- ja metsätalouselinkeinot	kunnan maaseutuviranomainen	5	4
	MTK	4	2
	Metsähallitus	5	2
	Metsänomistajien liitto	3	0
	TE-keskus	4	2
Metsästyksen viranomais- ja vapaaehtoistahot	riistanhoitopiiri	4	4
	riistanhoitoyhdistys	10	8 (2)
	kennelpiiri	4	3
Poroelinkeino	paliskunnat	5	4
	Paliskuntain yhdistys	1	1
Ympäristöviranomaiset	kunnan ympäristöviranomainen	5	5
	ympäristökeskus	4	1
Muut tahot		2	0 (1)
Yhteensä		113	71 (74)

Luontomatkailu -sidosryhmään on luokiteltu luontomatkailuyritykset sekä luontokuvaajat. Useampi luontokuvaaja painotti vastauksessaan, ettei ole millään tavalla sidoksissa kaupalliseen matkailutoimintaan. Tämä on vastausten analysoijalle selvää, mutta haaskan käytön liittyessä voimakkaasti suurpetojen kuvaukseen ja varsinkin sen onnistumiseen, ja koska tässä tutkimuksessa ei selvitetä haaskan käytön taloudellisia vaikutuksia, on haaskaa toimissaan käyttävät tahot niputettu omaksi sidosryhmätahokseen "luontomatkailu".

Vastanneiden määrä vaihteli eri sidosryhmien kesken. Esimerkiksi eläinsuojeluyhdistyksiltä sekä Metsänomistajien liiton edustajilta ei saatu yhtään vastausta. Sen sijaan rajavartiolaitoksen, riistanhoitopiirien ja kunnan ympäristöpalveluiden kohdalla vastausprosentti oli 100. Aiheen kokeminen tärkeäksi tai mahdollisesti vähemmän tärkeäksi on saattanut vaikuttaa vastausmotivaatioon. Luontomatkailuyritysten vastausmotivaatioon saattoi vaikuttaa heikentävästi kyselyn ajoittuminen vilkkaimman matkailusesongin keskelle. Tästä tuli myös kielteistä palautetta sidosryhmäkyselyvastausten mukana.

3.2 Asiantuntijahaastattelut

Sidosryhmien edustajia haastateltiin luontomatkailussa käytettäviin haaskoihin liittyvistä erityispiirteistä. Haastateltavat pyrittiin valitsemaan niin, että saatiin lisätietoa haaskan käyttöön liittyvistä erityisongelmista eri sidosryhmien kannalta. Haastatteluita tehtiin seitsemän kappaletta elokuun ja syyskuun 2008 aikana. Esille tulleita asioita käsitellään tämän tutkimuksen osana sidosryhmien näkemysten ohessa suorina lainauksina tekstin tukena, ei kuitenkaan systemaattisesti analysoiden. Suorat lainaukset alueellisten vastausten ohessa eivät välttämättä ole kyseisen alueen haastateltavan mielipiteitä. Taulukossa 3 on selvitetty haastateltavien kuuluminen eri sidosryhmiin.

Taulukko 3. Haastateltavien tausta ja lukumäärä.

Haastateltavan tausta	Lukumäärä
Eläinlääkintä	1
Luontomatkailuyrittäjä	3
Metsähallitus	1
Poroelinkeinon harjoittaja	1
Riistanhoitoyhdistys	1
Yhteensä	7

Haastatteluita ei suoritettu kyselylomakkeen avulla vaan vapaasti keskustellen haastattelijan pitäessä kuitenkin huolen siitä, että oleelliset osa-alueet tulivat keskusteluissa käydyiksi läpi. Kuusi haastattelua tehtiin kasvotusten ja yksi puhelimitse. Haastattelut kestivät 50 minuutista aina 3,5 tuntiin. Haastattelut nauhoitettiin tulosten purkamisen helpottamiseksi.

Haastateltavien kanssa käytiin läpi vähintäänkin seuraavat kysymykset:

- 1) Millaista haaskankäyttöön liittyvä luontomatkailu on?
 - 2) Mitä myönteisiä ja kielteisiä asioita haaskanpitoon liittyy?
 - 3) Kuinka hyvin haaskankäyttö ja sen tarpeet tunnetaan?
 - 4) Liikkuuko haaskanpidosta uskomuksia ja oletuksia?
 - 5) Minkälaiseen haaskankäyttöön liittyvään tutkimukseen on tarvetta?
 - 6) Oleelliset haaskanpitoon liittyvät sidosryhmät? Sidosryhmien välisen yhteistyön kehittäminen? Yhteisymmärryksen löytymisen keinot?
 - 7) Tulisiko haaskankäyttöön liittyvää tiedotusta kehittää, ja miten? Kenelle tiedotusta olisi kohdistettava?
 - 8) Miten käsityksesi mukaan suhtautuminen haaskankäyttöön vaihtelee alueellisesti Kuusamo / Kainuu / Pohjois-Karjala, ja mitä on tuon vaihtelun taustalla?
 - 9) Onko haaskankäyttöä koskevassa kansallisessa tai Euroopan Unionin lainsäädännössä muutostarpeita?
 - 10) Miten ja kenen toimesta haaskanpidon mahdollinen säätely pitäisi hoitaa?
 - 11) Missä tilanteessa haaskankäytön voi katsoa olevan häiriöksi / haitaksi? Mikä siihen keinoksi / neuvoksi?
 - 12) Päällimmäinen henkilökohtainen viesti, jonka haluat korostuvan haaskankäytön ohjeistusta suunniteltaessa?
-

4. Taustaa

4.1 Suurpetoihin perustuva luontomatkailu ja -kuvaus

Luontomatkailu voi olla luonnon vetovoimaisuuteen ja/tai luonnonympäristössä tapahtuviin aktiviteetteihin perustuvaa matkailua (Järviluoma 2001). Toivosen ym. (2005) mukaan luonto voi tarjota aidosti elämyksellisiä arvoja kuten rauhaa, hiljaisuutta, avaruutta, vaihtelua ja jännitystä, jotka nimenomaan nykyisessä urbaanissa elämässä koetaan elämyksinä. Parhaimmat edellytykset luontomatkailulle tarjoavat ympäristökijöiltään Pohjois-Suomi ja Itä-Suomi (Silvennoinen & Tyrväinen 2001).

Suonpään (2002) mukaan luontokuvaus on kaiken luonnon kuvausta, mutta koetaan kuitenkin useimmiten eläimiin kohdistuvana kuvauksena. Tämä johtuu siitä, että tunnetuimmat ja palkituimmat luontokuvat ovat harvinaisista ja näyttävistä eläimistä. Eläinkuvaus puolestaan huipentuu petokuvaukseen. Petokuvauksessa palataan perimmäisille sijoille takaisin luontoon ja petokuvaajan koetaan olevan luonnon armoilla. Parhaimmillaan petokuvaaja on erätarinoiden kaltainen karhunkaatajasankari, jolloin onnistuneen petokuvan saaminen merkitsee mieskunnan osoitusta ja urhoollisuutta. (Suonpää 2002)

Suurpetojen katselu ja kuvaus on parhaimmillaan kokoelma kaikkia luonnon tarjoamia elämyksiä ja tällöin luontomatkailuyrittäjä toimii avainasemassa myydessään luontoelämyspalveluita matkailijoille. Vielä vuonna 2002 ympäristöministeriön selvityksessä todetaan, että luontomatkailutoimijat ovat hajallaan, toimijat ovat pieniä ja yksityisiä ja niiden verkostoituminen sekä yhteistyö ovat olleet vähäistä. Yritystoiminnan todetaan olevan usein sivutoimista tai kausiluonteista (YM. 2002). Jonkin verran on tultu noista ajoista eteenpäin. Nykyään suurpetojen katselu- ja kuvauskäynti haaskalle myydään useimmiten niin sanottuna täyden palvelun pakettina, johon kuuluu yrittäjistä riippuen varsinaisen toiminnan lisäksi opastus, kuljetukset, ruokailu, majoitus ja vakuutus. Tuoreen *Eläinten katselu ja -kuvaus matkailutuotteena* -raportin (Matkailun edistämiskeskus 2008) mukaan tuotteet ovat pääosin niin kutsuttuja sulan maan ajan tuotteita ja painopiste on yleisimmin 1–2 vuorokauden mittaisissa tuotteissa.

Suurpetojen katselu- ja kuvaustoiminta nojaa vahvasti eläinperäisten sivutuotteiden eli haaskojen käyttöön. Karhuja ruokitaan kevät- ja kesäaikaan sioilla, kalanperkeillä ja hirvieläimillä, ja ahmoja läskinpalasilla ympäri vuoden. Myös sudet saattavat tulla hirvieläin- tai sikahaaskalle. Ilveksiä voidaan houkuttaa paikalle kalanperkeillä, tosin toistaiseksi melko huonoin tuloksin. Karhun rooli katselu- ja kuvaustoiminnan vetonaulana on toistaiseksi ollut täysin kiistaton. Esimerkiksi suuria luontokuvakirjoja on julkaistu karhusta lukuisia yksinomaan Suomessa (muun muassa Saari 1986; Leinonen & Suominen 1991; Rautiainen 1995; Leinonen & Willamo 2001). Sitten vuoden 1983 on karhu ollut aiheena kolmessa vuoden luontokuvaksi valitussa kuvassa. Muista suurpedoista ahma ja susi ovat esiintyneet kerran voittokuvassa. Karhun ohella varsinkin ahma koetaan kiinnostavaksi lajiksi. Pohjois-Karjalassa ahma on itse asiassa vetovoimaisin laji (Eskelinen 2008). Kainuussa myös metsäpeura on jonkin verran haluttu kuvaus- ja katselutuote. Linnuista kiinnostavat varsinkin maa- ja merikotka. (Matkailun edistämiskeskus 2008)

Myös valtakunnan tasolla haaskojen käyttöön perustuva luontomatkailu on huomioitu. Matkailun edistämiskeskus (MEK) rohkaisee haaskojen käyttöön suurpetojen houkuttelussa, koska haaskojen avulla voidaan taata matkailijalle haluttujen eläinten näkeminen. Tämä on Suomessa niin sanottu UPS (Unique selling point). MEK:n tuotekehitystrategiassa Wild Life-tuotteet ja niiden kehittäminen on yhtenä valittuna teemana, jota työstetään yhdessä Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän Matkailun teemaryhmän kanssa osana niin sanottua Outdoors-kehittämisohjelmaa (henk.koht. tiedonanto U-M. Pakarinen). Wild Taiga valittiin vuoden 2008 paikallista kulttuuria ja elämäntapaa hyödyntäväksi matkailukohteeksi ja se voitti MEK:n Destination of Excellence –kilpailun. Wild Taiga on Kainuun alueella tuotteistettu usean toimijan yhteistyöhanke, jossa on mukana muun muassa seitsemän suurpetojen katselua ja kuvausta tarjoavaa luontomatkailuyritystä. Arvostelussa todetaan seuraavasti:

”Kohteen ydin on paikallinen arjen kulttuuri ja elämäntapa, jonka yksi vahva ulottuvuus on luontosuhde. Kohteessa on hyödynnetty paikallista kulttuurista tietoa ja mukana on vahvoja kulttuuri- ja taidetapahtumia ja muita kulttuurisia osatekijöitä. Kohde edustaa uudenlaista ja verkostomaista toimintatapaa. Kohde on selkeästi organisoitunut ja pyrkii suunnitelmallisesti kohti yhdessä laadittuja tavoitteita, joiden saavuttamista seurataan. Kohde toimii kestäväällä tavalla suhteessa ympäristöön ja huomioi ekologisia kestävyttä edistävät toimet.”

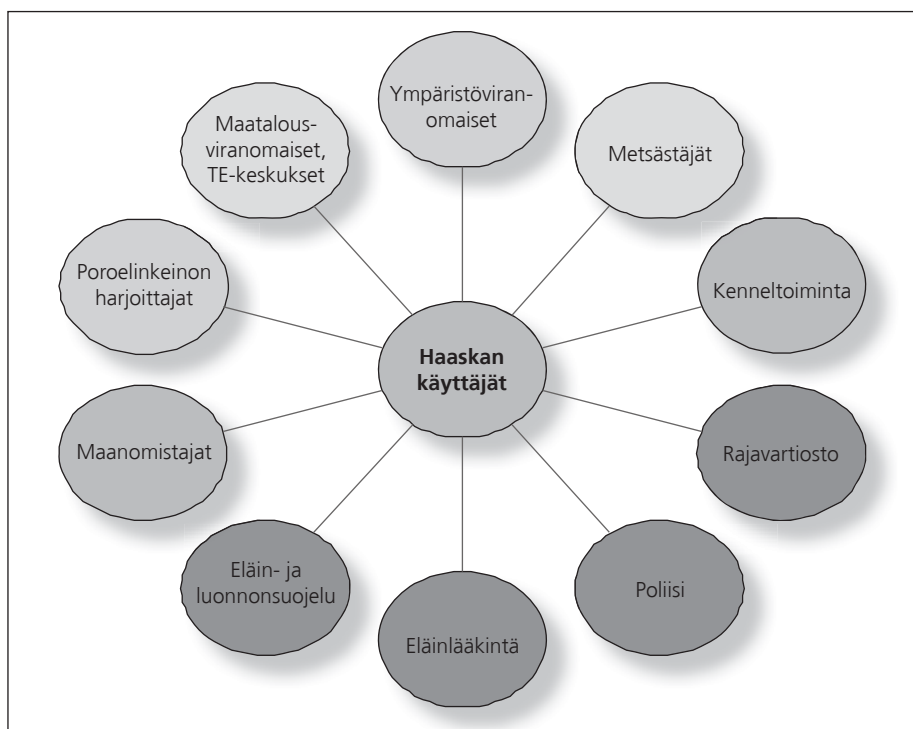
Eläinten katseluun ja kuvaukseen puututaan joko suoraan tai välillisesti myös maakunnallisissa matkailustrategioissa matkailustrategioissa Kainuussa (Kainuun maakunta –kuntayhtymä 2007), Lapissa (Luiro 2008), Pohjois-Karjalassa (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2007), Pohjois-Karjalassa (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2007) ja Pohjois-Pohjanmaalla (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2006).

Kainuussa luontomatkailun kehittämiseksi tehdyssä toimenpideohjelmassa (2007) todetaan, että luontomatkailun elämäntuotantoa pyritään kehittämään välttämättä tarpeettomia ristiriitoja muiden elinkeinojen ja paikallisen elämäntavan kanssa. Lapin matkailustrategiassa (2008) ei suoranaisesti oteta kantaa haaskaruokintaa hyödyntävään luontokuvaukseen, mutta rohkaistaan luontoon pohjautuvien matkailutuotteiden kehittämiseen kuitenkin niin, että matkailun kehittämisen tulee olla luontoa kunnioittavaa. Pohjois-Karjalan matkailustrategiassa (2007) luontomatkailu on yksi matkailun kärkituoteryhmistä. Petokuvaukset ja petokatselu yhdistetään nimenomaan Lieksan ja Ruunaan alueen kärkituotteiksi. Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategiassa (2006) ei oteta kantaa haaskaruokintaa hyödyntävään luontokuvaukseen, mutta matkailuun liittyvänä toimijana Metsähallitus kiinnittää luontomatkailun kehittämisessä erityistä huomiota ekologiseen ja sosio-ekonomiseen kestävytyteen.

Suomalaisen luontomatkailuyrittäjän vahvuus kansainvälisesti verraten on siinä, että suurpedot näyttävät haaskan avulla katselu- ja kuvauspaikalla säännöllisesti ja ennustettavasti. Maakunnallinen panostus haaskaan perustuvan luontomatkailuun on kannattavaa. Eskelisen tutkimuksen (2008) mukaan Kainuun karhunkatseluyritysten asiakkaista jo 63 prosenttia tulee ulkomailta, Pohjois-Pohjanmaalla 50 prosenttia ja Pohjois-Karjalassa 35 prosenttia. Ulkomaalaiset asiakkaat ovat lähtöisin pääosin Euroopasta, mutta myös Australiasta ja Yhdysvalloista saakka (Eskelinen 2008).

4.2 Haaskankäytön sidosryhmät

Haaskankäyttöön liittyy luontokuvaustuotteita ja luontokatselutuotteita tarjoavien yritysten ja luontokuvaajien lisäksi myös muita ryhmiä, joiden työnkuvaan, elinkeinon harjoittamiseen tai harrastustoimintaan haaskojen käyttö tavalla tai toisella nivoutuu. Eskelisen (2008) selvityksen mukaan tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat Metsähallitus, TE-keskus, muut yrittäjät, metsästysseurat, riistanhoitopiirit, kunnat sekä kyläyhdistykset (Eskelinen 2008). Oheisessa kuvassa 1 on kuvailtu tässä tutkimuksessa esiinnousseiden ryhmien asettuminen haaskankäytön sidosryhmäkenttään.

Kuva 1. Haaskojen käyttöön sidoksissa olevat ryhmät.

Maanomistuksen puolesta sidosryhmäksi muotoutuu Metsähallitus. Yksityinen maanomistus on suurimmillaan maan etelä- ja länsiosissa noin 85–95 %, kun taas Lapin läänissä ainoastaan noin 30 %. Kainuussa, missä luontomatkoissa käytettävät haasket pääosin sijaitsevat, on valtion omistuksessa peräti 44 %. Valtion maa- ja vesialueiden hallintoa johtava maa- ja metsätalousministeriön (sekä ympäristöministeriön) alainen Metsähallitus muuttui vuonna 1994 liikelaitokseksi ja sen myötä toimintaa on rahoitettu valtaosin liiketoiminnasta saatavilla tuloilla. Tuloja tulee siis metsäomaisuuden lisäksi myös metsästys- kalastus ja muista virkistyspalveluista. Yksi toiminnan muoto onkin maanvuokraus luontomatkojen erinäisiin tarpeisiin. (Virtanen 1995)

Työnkuvansa puolesta sidosryhmiksi muodostuvat eläinlääkintä, maaseutuviranomaiset, poliisi, rajavartiolaitos ja ympäristönsuojeluviranomaiset. Eläinlääkinnän osalta kunnaneläinlääkärit vastaanottavat ilmoitukset eläinaineksen käytöstä haaskoina ja läänineläinlääkärit vastaanottavat vuosittain kunnaneläinlääkäreiden ilmoituksen haaskojen pidoista. Tarkempi eläinlääkinnän osallisuus haaskojen käyttöön on selvitetty kappaleessa 4.3. Maaseutuviranomaiset ovat avainasemassa alueen luontomatkailuelinkeinon kehittämisessä, ja ympäristöviranomaiset puolestaan ovat vastuussa muun muassa eläinaineksen käytöstä jätelain säätelemissä puitteissa. Poliisi valvoo lain noudattamista yleensä ja rajavartiolaitos henkilöstö on työssään rajavyöhykkeellä tekemisissä niin luontomatkailuyrittäjien kuin haaskoilla käyvien suurpetojenkin kanssa.

Eläin- ja luonnonsuojelutoimijat vaikuttavat laajasti yhteiskunnallisella kentällä ja heillä on näin ollen mielenkiintoa myös haaskatoimintaan.

Elinkeinojen harjoittamisen puolesta poromiehet ovat haaskankäytön sidosryhmä ja harrastustoiminnan puolesta metsästäjät sekä kenneleimijat. Seuraavassa on lyhyesti poroelinkeinojen ja metsästysharrastuksen edustajien aiempia käsityksiä haaskanpidosta.

Poroelinkeinojen harjoittajat

Poronhoitajat alkoivat kiinnittää huomionsa poronhoitoalueella tapahtuvaan haaskojen käyttöön viime vuosituhaten lopulla. Haaskan käyttö poronhoitoalueella petojen houkuttelemiseksi on aiheuttanut toimenpiteitä eri paliskuntien ja Paliskuntain yhdistyksen taholta jo useiden vuosien ajan. Paliskuntain yhdistys lähetti maa- ja metsätalousministerille esityksen keväällä 2001, missä esitettiin suurpetohaaskojen kieltämistä poronhoitoalueella. Esityksen mukaan suurpetohaaskojen pito valokuvaamis- ja matkailutarkoituksiin tulee poronhoitoalueella kieltää lukuun ottamatta Martinselkosen matkailuyrittäjää, joka on luonut yrityksensä erätapahtumien varaan ja jonka tältä pohjalta myös paikallinen paliskunta hyväksyy.

Paliskuntain yhdistys sekä Metsähallitus solmivat sopimuksen 27.2.2002, jonka mukaan Metsähallitus ei Kainuuta lukuun ottamatta tule antamaan haaskanpitolupia poronhoitoalueella paitsi tutkimus-, selvitys- ja suojelutarkoituksiin annettavia lupia. Kainuussakin poronhoitoalueella toiminta pyritään pitämään miniminä.

Vuonna 2007 haaskapaikkoja perustettiin kuitenkin yksityismailla poronhoitoalueella, jonka johdosta Paliskuntain yhdistys esitti helmikuussa 2008 MMM:n kala- ja riistaosastolle haaskakuvauksen kieltämistä poronhoitoalueella. Esityksessä mainitaan Paliskuntain yhdistyksen hallituksen kokouksessa 4/2000 tehty päätös, minkä hallitus päätti pitää voimassa myös kokouksessaan 18.–19.3.2008.

”Yhdistyksen hallitus päättää, että se vastustaa jyrkästi poronhoitoalueella tapahtuvaa elämysmatkailua, jossa haaskojen avulla petoja houkuttelee ihmisten näkyville. Hallitus on sitä mieltä, että tällaista toimintaa ei tule missään tapauksessa aloittaa poronhoitoalueella, missä poronhoito on elinkeino, josta paikalliset ihmiset saavat elantonsa. Hallitus on myös jyrkästi sitä mieltä, että haaskojen avulla tapahtuva petojen kuvaustoiminnan siirtäminen tapahtuvaksi poronhoitoalueen ulkopuolelle tulee aloittaa

välittömästi, tavoitteena se, että myöskään petojen houkuttelua kuvaustarkoitukseen haaskojen avulla ei enää harjoitettaisi poronhoitoalueella lyhyen siirtymäkauden jälkeen. Hallitus katsoo petokuvausta harjoitetun jo niin kauan ja kuvien määrän kasvaneen niin suureksi, että haaskojen avulla tapahtuva kuvaaminen ei ole enää välttämätöntä poronhoitoalueella ja että poronhoitajien ei tarvitse asiassa enää kompromissia tehdä. Yhdistyksen hallitus jättää haaskakuvausten aiheuttamista uhista ihmisten terveydelle ja riistanhoidollisille asioille päättämisen niistä vastaaville viranomaisille. (Py:n hallitus 6.-7.9.2000)”

Paliskuntain yhdistyksen hallitus perusteli päätöstään seuraavilla seikoilla: 1) maasuurpetojen aiheuttamat porovahingot ovat kasvaneet jyrkästi varsinkin itärajan vastaisissa paliskunnissa, 2) haaskojen käytön seurauksena poroja tullaan menettämään entistä enemmän, 3) porovahinkojen kasvaessa korvausvarojen tarve kasvaa, 4) karhujen metsästysluvut käytetään haaskakuvausalueiden läheisyydessä, minkä seurauksena karhukanta kasvaa poronhoitoalueen pohjoisosissa vieden pohjaa karhun metsästyskäytännöltä, 5) pedot aiheuttavat lisätyötä ja -kustannuksia poronhoidolle, ja 6) haaskakuvaustoiminta kerää maasuurpetoja laajalti paliskunnan alueelle, minkä koetaan olevan luonnotonta ja kestämatöntä petokannan hoitoa, mitä ei tule suosia keinotekoisesti.

Poroelinkeinon harjoittajilla ja haaskaa pitävillä yrittäjillä on ollut ristiriitoja jo vuosia Kuusamossa ja Kainuussa, missä haaskoja pidetään poronhoitoalueella. Näistä ristiriitojen syistä on tarkemmin kappaleessa 5.3 ja 5.5.

Metsästäjät

Muutamissa tapauksissa luontomatkailuyrittäjät ovat saaneet pitää haaskaa karhunmetsästysaikana jo vuodesta 1999 rajavyöhykkeellä ja vuodesta 2002 alkaen myös rajavyöhykkeen ulkopuolella, mille myös rajattiin metsästysrauhitusalue (Metsähallituksen tiedote 2004). Vuonna 2004 Metsähallitus antoi kolmen vuoden koeajaksi Kuhmossa kahdelle luontomatkailuyritykselle oikeudet jatkaa haaskanpitoa aina syyskuun loppuun saakka. Rajavyöhykkeelle sijoittunut metsästykseltä rauhoitettu alue oli 1800 hehtaaria ja kooltaan vajaa prosentti Kuhmon valtion omistamista metsistä (Metsähallituksen tiedote 2004). Metsähallituksen aluejohtaja Juhani Karjalainen painotti, että Metsähallitus haluaa turvata metsästyksen, luontomatkailun ja paikallisten asukkaiden oikeudet tasapuolisesti ja edistää elinkeinojen kehittämistä (Metsähallituksen tiedote 2004).

Kyseisten Metsähallituksen päätösten myötä haaskan pito Metsähallituksen mailla on ollut mahdollista samaan aikaan jo alkaneen karhunmetsästyksen kanssa. Kainuun riistanhoitopiiri tekikin haaskaruokintaan liittyen esityksen maa- ja metsätalousministerille syyskuussa 2004, missä todetaan muun muassa seuraavasti:

- ”1. Karhujen ruokinnan tulee olla säännöksiin kiellettyä 10.8. –31.10, koska*
- a) karhujen tulee saada elää ravinnonhankinnassaan luontaista elämää edes osan aktiivisesta kaudestaan ja parhaiten tähän sopii loppukesä, jolloin luontaista ravintoa on parhaiten tarjolla*
 - b) ruokinta vaikeuttaa karhun metsästystä ja siten karhukannan säätelyä sekä lisää karhujen kesyyntymiseen liittyvää riskiä*

2. *Karhujen ruokinnan tulee olla ruokintapaikan ja tarjottavan ravinnon laadun sekä määrän suhteen luvanvaraista, koska*
 - a) *ihmisten turvallisuuden ja ympäristönsuojelun kannalta ruokintapaikkoja ei ole syytä perustaa minne tahansa*
 - b) *luonnossa eläviä eläimiä tulee ruokkia vain eläimille sopivalla ravinnolla tautiriskiä ei tule kasvattaa tarjoamalla luonnon eläimille suuria määriä eläinjätettä*

3. *Karhujen ruokinnan vaikutuksia on tutkittava perinpohjaisesti*
 - a) *ruokintatoiminta on laajenemassa ja ruokinnan vaikutuksista ei ole tutkittua tietoa*
 - b) *karhuhavaintoja tehdään ihmisasutuksen tuntumassa aikaisempaa enemmän, mutta tietoa ei ole siitä, mistä ilmiö johtuu”*

Metsästäjät ja haaskaa pitävät yrittäjät ovat olleet ristiriidoissa jo vuosia varsinkin Kuhmossa Kainuun maakunnassa. Näistä ristiriitojen syistä on tarkemmin kappaleessa 5.3.

4.3 Hallinnollinen näkökulma – miten toimintaa säädellään

Suurpetojen paikalle houkuttelemiseksi käytettävien haaskojen eläinaineksesta, eläinaineen kuljettamisesta, varastoimisesta ja mahdollisesta hävittämisestä säädetään niin EY-asetuksella kuin kotimaisilla asetuksilla ja laeilla. Haaskankäyttötoiminnan säätely on toistaiseksi ollut kovin hajallaan ja osittain puutteellistakin, mikä tulee hyvin esille seuraavassa hallinnollisessa katsauksessa. Kyseessä olevien lakien ja asetuksien selväpiirteinen noudattaminen haaskan käytössä on haasteellista. Säädösten tulkinnanvaraisuudet sekä puutteet ovat käytännössä näkyneet eri sidosryhmien välillä varsin värikkäinä mielipiteinä siitä, kuinka haaskojen käyttö olisi syytä toteuttaa.

Seuraavassa on koottu yhteen haaskan käyttöä tällä hetkellä säätelevät lait ja asetukset. Työn pohjana on käytetty Kainuun ympäristökeskuksen vuonna 2005 laatimaa haaskojen käyttöä koskevaa ohjeistusta (Kainuun ympäristökeskus 2005), jonka tiedot on tähän tarkistettu ja päivitetty.

4.3.1 Yleistä

Haaska-termiä ei ole määritelty lainsäädännössä, mutta maa- ja metsätalousministeriön elintarvike- ja terveysosaston mukaan haaskanpito on toimintaa, jolla eläimiä houkuteltaan ravinnon avulla ruokintapaikalle ja jonka tarkoituksena on metsästää, valokuvata ja katsella eläimiä. Haaska muodostuu joko kokonaisuudesta eläimen raadosta tai teurasjätteistä.

Pääasialliset raamit haaskan käytölle asettaa nykyisellään Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus N:o 1774/2002 muiden kuin ihmisravinnoksi tarkoitettujen eläimistä saatavien sivutuotteiden terveysäänneistä eli niin kutsuttu sivutuoteasetus. Tämän sivutuoteasetuksen tarkoituksena on varmistaa, ettei 1990-luvun elintarvikekriisi pääse uusiutumaan. Tuolloin muiden kuin ihmisravinnoksi tarkoitettujen eläimistä saatavien sivutuotteiden osuus varmistui

BSE-taudin eli niin kutsutun ”hullun lehmän taudin” leviämässä. Myös suu- ja sorkkataudin, klassisen sikaruton sekä dioksiinin tartuntatiet on ollut yhdistettävissä eläinten ruokkimiseen eläinperäisillä sivutuotteilla. Asetuksella siis vahvistetaan sivutuotteiden käyttöä koskevat tiukat terveys säännöt terveyden ja turvallisuuden korkean tason takaamiseksi estämällä aiemmin haitalliseksi havaittujen sivutuotteiden pääsy rehuketjuun. Asetus tuli voimaan marraskuun 2002 alussa ja sitä on sovellettu sellaisenaan kaikissa jäsenvaltioissa 1.5.2003 alkaen. Sivutuoteasetuksesta on tullut uusi ehdotus vuonna 2008, jolla on tarkoitus saattaa uudelleen voimaan tarkistettujen artiklatason säädökset.

Maa- ja metsätalousministeriön asetus 850/2005 eräitä eläimistä saatavia sivutuotteita käsittelevien laitosten valvonnasta ja eräiden sivutuotteiden käytöstä määrittelee Suomen linjat haaskojen käytöstä aiemmin mainitun sivutuoteasetuksen asettamissa rajoissa.

Kaikki haaskan käyttöä määrittelevät lait ja asetukset ja niistä jatkossa käytettävät lyhenteet, on listattuna seuraavassa:

- JA – Jäteasetus (1390/1993)
- JL – Jätelaki (1072/1993)
- MMM:n asetus N:o 1374/2004 - Maa- ja metsätalousministeriön asetus 1374/2004 eläimistä saatavien sivutuotteiden hävittämisestä syrjäisillä alueilla sekä kuolleiden lemmikkieläinten hävittämisestä
- MMM:n asetus N:o 850/2005 – Maa- ja metsätalousministeriön asetus 850/2005 eräitä eläimistä saatavia sivutuotteita käsittelevien laitosten valvonnasta ja eräiden sivutuotteiden käytöstä
- MMM:n asetus N:o 435/2006 – Maa- ja metsätalousministeriön asetus 435/2006 eräitä eläimistä saatavia sivutuotteita käsittelevien laitosten valvonnasta ja eräiden sivutuotteiden käytöstä annetun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen muuttamisesta
- MRA – Maankäyttö- ja rakennusasetus (895/1999)
- MRL – Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999)
- Sivutuoteasetus – Euroopan parlamentin ja komission asetus (EY) N:o 1774/2002 muiden kuin ihmisravinnoksi tarkoitettujen eläimistä saatavien sivutuotteiden terveys säännöistä
- VL – Vesilaki (264/1961)
- YSA – Ympäristönsuojeluasetus (169/2000)
- YSL – Ympäristönsuojelulaki (86/2000)

4.3.2 Haaskana käytettävä eläinainees

Sivutuoteasetus N:o 1774/2002 määrittelee eläimistä saatavat sivutuotteet, joita on sallittua käyttää haaskana luonnonvaraisten eläinten ruokintaan.

Sivutuoteasetuksessa jaetaan eläimistä saatavat sivutuotteet kolmeen eri luokkaan riippuen niiden aiheuttamasta riskistä muille eläimille tai ihmisille. Suurin riski aiheutuu luokan 1 eläinaineesen ja pienin riski luokan 3 eläinaineesen käytöstä.

Luokkaan 1 kuuluvat lehmät, lampaat ja vuohet eli erikseen määritelty riskiaines, joka on määritelty jo tiettyjen tarttuvien spongiformisten enkefalopatioiden (TSE) ehkäisyä, valvontaa ja hävittämistä koskevista säännöistä 22 päivänä toukokuuta 2001 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 999/2001 (1) liitteessä V (korjattu versio Komission asetus (EY) N:o 722/2007).

Luokkaan 2 kuuluvat siat ja siipikarja, turkiseläinten ruhot ja ruhonosat, hevoset ja muut kavioläimet sekä alpakat ja porot.

Luokkaan 3 kuuluvat kaikkien sellaisten teuraseläinten sivutuotteet, jotka on todettu ihmisravinnoksi kelpaaviksi, mutta joita ei ole kaupallisista syistä tarkoitettu ihmisravinnoksi sekä sivutuotteet, jotka on todettu ihmisravinnoksi kelpaamattomiksi, mutta joissa ei ole merkkejä ihmiseen tai eläimiin tarttuvista taudeista. Esimerkiksi kalanperkuutähteet kuuluvat tähän luokkaan.

Sivutuoteasetuksen poikkeusartiklan 23 mukaan luokkiin 2 ja 3 kuuluvaa eläinainesta voidaan käyttää sellaisten luonnonvaraisten eläinten ruokintaan, joita ei ole tarkoitettu ihmisravinnoksi. Näin ollen muun muassa ahmojen, susien tai kotkien ruokkimisen ihmisravinnoksi kelpaamattomilla eläinperäisillä sivutuotteilla voi katsoa olevan sallittua. Poikkeusartiklan käyttö edellyttää toimivaltaisen viranomaisen valvontaa. Jäsenvaltioilla on myös ilmoitusvelvollisuus komissiolle kyseisen poikkeusartiklan käytöstä.

MMM:n asetuksen N:o 850/2005 32§:n mukaan sivutuoteasetuksen mukaisesti haaskana voidaan käyttää muita sivutuotteita, paitsi turkiseläinten ruhoja ja ruhonosia (MMM:n asetus N:o 435/2006), luonnonvaraisten eläinten ruokintaan, jos käytön ei voi katsoa aiheuttavan vaaraa ihmisten tai eläinten terveydelle. Näin ollen myös karhun ruokkiminen haaskoilla katsotaan sallituksi. Maa- ja metsätalousministeri Korkeaojan mukaan karhujen haaskaruokinnan ei katsota lisäävän TSE-riskiä, koska haaskoina käytetään muiden eläinlajien lihaa eikä karhuissa ole toistaiseksi todettu TSE-tauteja. Karhujen haaskaruokinnasta ei ole myöskään osoitettu aiheuttavan elintarviketurvallisuusriskiä.

Sivutuotteen tuottaja saa toimittaa käsittelemättömiä sivutuotteita vain suoraan sivutuotteita käyttävälle toimijalle. Toimija ei saa luovuttaa käsittelemättömiä sivutuotteita edelleen välitystä tai käyttöä varten. Toisin sanoen haaskanpitäjän täytyy itse hakea sivutuotteet suoraan tuottajalta. (MMM:n asetus N:o 850/2005 32§)

Sivutuoteasetuksella ei säädelä sellaisten luonnonvaraisten eläinten kokoruhojen tai ruhonosien käyttöä, joiden ei epäillä sairastavan ihmisiin tai eläimiin tarttuvaa tautia. Näin ollen esimerkiksi hirvieläinten käyttö haaskoina on sallittua. Sivutuoteasetuksella ei myöskään säädelä eläinten ruokkimista esimerkiksi ihmiselle kelpaavilla elintarvikkeilla.

4.3.3 Eläinaineksen käyttö haaskana

MMM:n asetuksen N:o 850/2005 33§:n mukaan käsittelemättömiä sivutuotteita käyttävän toimijan on tehtävä sivutuotteen käytöstä kirjallinen ilmoitus kunnaneläinlääkärille, jonka toimialueella sivutuotetta käytetään. Ilmoitus on tehtävä ennen sivutuotteiden käytön aloittamista, ja luonnonvaraisten eläinten ruokinnasta on tehtävä ilmoitus vuosittain.

Ilmoituksessa on oltava seuraavat tiedot:

- 1) käyttäjä
- 2) sivutuotteen laji tai laatu
- 3) käyttötarkoitus
- 4) tarkasti yksilöity paikka, jossa sivutuotteita käytetään
- 5) alue tai paikat, joista eläinjäte kerätään.

Käytettäessä sivutuotteita luonnonvaraisten eläinten ruokintaan on toimijan lisäksi erikseen ilmoitettava jokaisesta käyttökerrasta. Ilmoituksessa on oltava aiemmin mainittujen tietojen lisäksi sekä sivutuotteen vastaanottopäivämäärä että ruokintapaikalle vientipäivämäärä. Ilmoitus on tehtävä sekä sille kunnaneläinlääkärille, jonka toimialueelta sivutuotteet kerätään, että sille kunnaneläinlääkärille, jonka alueelle sivutuotteet toimitetaan. Kunnaneläinlääkärin, jonka alueelta sivutuotteet kerätään, on tarvittaessa tarkastettava sivutuotteet ennen niiden käyttöä. (MMM:n asetus N:o 850/2005 33§)

Sivutuotteen käyttäjän on tehtävä kirjallinen ilmoitus sivutuotteen käytön muuttamisesta tai lopettamisesta sen kunnan kunnaneläinlääkärille, jonka toimialueella eläinjätettä on käytetty haaskana. (MMM:n asetus N:o 850/2005 33§)

Kunnaneläinlääkärin on pidettävä luetteloa vastaanottamistaan ilmoituksista ja toimitettava haaskoja koskevat ilmoitukset läänineläinlääkärille. Läänineläinlääkärin on puolestaan pidettävä luetteloa vastaanottamistaan ilmoituksista ja lähetettävä pitämiensä luetteloiden sisältö maa- ja metsätalousministeriön eläintarvike- ja terveysosastolle vuosittain. (MMM:n asetus N:o 850/2005 35§)

Ympäristönsuojelulakia (86/2000) sovelletaan toimintaan, josta aiheutuu tai saattaa aiheutua ympäristön pilaantumista tai toimintaan, jossa syntyy jätettä sekä jätteen hyödyntämiseen ja käsittelyyn (YSL 2§).

YSL:n 3§:n mukaan haaskanpidossa voi aiheutua ympäristön pilaantumista, jolla tarkoitetaan sellaista ihmisen toiminnasta johtuvaa aineen tai hajun päästämistä tai jättämistä ympäristöön, jonka seurauksena aiheutuu

- a) terveyshaittaa;
- b) haittaa luonnolle ja sen toiminnoille;
- c) luonnonvarojen käyttämisen estymistä tai melkoista vaikeutumista;

- d) ympäristön yleisen viihtyisyyden tai erityisten kulttuuriarvojen vähentymistä;
- e) ympäristön yleiseen virkistyskäyttöön soveltuvuuden vähentymistä;
- f) vahinkoa tai haittaa omaisuudelle taikka sen käytölle; tai
- g) muu näihin rinnastettava yleisen tai yksityisen edun loukkaus.

Ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavasta toiminnasta on säädetty yleiset periaatteet, joista aiheuttamisperiaatteen mukaisesti ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavan toiminnan harjoittaja vastaa vaikutuksien ennaltaehkäisystä ja ympäristöhaittojen poistamisesta tai rajoittamisesta mahdollisimman vähäisiksi (YSL 4§).

Ympäristönsuojelulain 28§:n mukaan ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavaan toimintaan on oltava lupa. Lisäksi ympäristölupa on oltava jätteen ammattimaiseen hyödyntämiseen tai käsittelyyn (YSL 28§ kohta 4 ja YSA 1§ 3 momentti). Haaskanpidon voidaan katsoa olevan jätelaissa ja -asetuksessa määriteltyä jätteen hyödyntämistoimintaa silloin, kun eläinjätteen hyödyntäminen haaskana on toistuvaa ja eläinjätettä käytetään haaskana suurehkoja määriä (JL 3 §, 1 momentti kohta 10; JA 4 §; JA (muutos 472/1996), liite 5 kohta R3)

Ympäristönsuojelulain mukaisia valvontaviranomaisia ovat alueellinen ympäristökeskus ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen (YSL 22§). Ympäristölupaviranomainen on alueellinen ympäristökeskus silloin, kun jätettä hyödynnetään tai käsitellään vähintään 5000 tonnia vuodessa (YSA 6§, kohta 12d). Ympäristölupaviranomainen on kunnan ympäristönsuojeluviranomainen silloin, kun jätettä hyödynnetään alle 5000 tonnia vuodessa (YSA 7 §, 1 momentti). Mikäli haaskanpidosta voi aiheutua vesistön pilaantumista, on ympäristöluvan käsittely siirrettävä alueellisen ympäristökeskuksen ratkaistavaksi (YSL 33 §).

Ympäristönsuojelulain ja sen nojalla annettujen säännösten noudattamista valvovat tullilaitos ja rajavartiolaitos toimialallaan (YSL 22§).

4.3.4 Eläinaineksen kerääminen ja kuljetus

Sivutuoteasetus määrittelee hyvin tarkasti haaskaksi käytettävien sivutuotteiden keräämistä, kuljetuksesta ja kirjanpitovelvollisuuksista (Sivutuoteasetus N:o 1774/2002, Liite 2).

Eläinten sivutuotteet on kerättävä tiiviisti suljettuihin uusiin pakkauksiin tai katettuihin tiiviisiin säiliöihin tai ajoneuvoihin ja kuljetettava niissä. Ajoneuvot ja uudelleen käytettävät säiliöt sekä kaikki uudelleen käytettävät välineet tai kalusto, jotka ovat joutuneet kosketuksiin eläinten sivutuotteiden tai käsiteltyjen tuotteiden kanssa, on säilytettävä puhtaina ja puhdistettava desinfiomalla jokaisen käyttökerran jälkeen. (Sivutuoteasetus N:o 1774/2002, Liite 2)

Eläinten sivutuotteiden kuljetuksessa on noudatettava asianmukaisia lämpötiloja eläinten terveydelle tai kansanterveydelle aiheutuvien riskien välttämiseksi (Sivutuoteasetus N:o 1774/2002, Liite 2).

Eläimistä saatavia sivutuotteita lähettävien, kuljettavien tai vastaanottavien henkilöiden on pidettävä lähetyksistä kirjaa. Lähettäjän kirjanpidon on sisällettävä sivutuoteaineksen kuvaus ja määrä, sivutuotteen haun päivämäärä sekä kuljettajan ja vastaanottajan yhteystiedot. Kuljettajan kirjanpidon on sisällettävä sivutuoteaineksen kuvaus ja määrä, hakupäivämäärä, sivutuotteen alkuperäpaikka sekä vastaanottajan yhteystiedot. Vastaanottajan kirjanpidon on sisällettävä sivutuotteen sivutuoteaineksen kuvauksen ja määrän lisäksi vastaanottopäivämäärä, aineksen alkuperäpaikka ja kuljettajan yhteystiedot. (Sivutuoteasetus N:o 1774/2002, Liite 2) MMM:n asetuksen N:o 850/2005 32§:n mukaan sivutuotteen tuottaja saa toimittaa käsittelemättömiä sivutuotteita vain suoraan sivutuotteita käyttävälle toimijalle, joten käytännössä sivutuotteen kuljettaja ja vastaanottaja ovat sama toimija.

Kirjanpitoa on säilytettävä vähintään kaksi vuotta toimivaltaisia viranomaisia varten.

Kuljetuksen aikana eläinten sivutuotteiden ja käsiteltyjen tuotteiden mukana on oltava kaupallinen asiakirja, josta täytyy löytyä sivutuotteen haun päivämäärä, aineksen kuvaus, määrä ja alkuperäpaikka sekä kuljettajan ja vastaanottajan yhteystiedot. Kaupallinen asiakirja laaditaan kolmena kappaleena, joista alkuperäiskappaleen on oltava lähetyksen mukana lopulliseen määräraikkaan asti, jotta vastaanottaja voi säilyttää sen itsellään. Tuottajan ja kuljetuksesta vastaavan on kummankin säilytettävä itsellään yksi jäljennös. (Sivutuoteasetus N:o 1774/2002, Liite 2)

Jätelain mukaan alueelliselle ympäristökeskukselle on tehtävä ilmoitus jätteen ammattimaisesta keräämisestä ja kuljettamisesta jätetiedostoon hyväksymistä varten. Ilmoituksessa on oltava toimintaa ja sen harjoittajaa koskevat riittävät tiedot. Ilmoitus on tehtävä vähintään 60 päivää ennen toiminnan aloittamista. (JL 49§)

Jätteen ammattimainen keräys ja kuljettaminen voidaan hyväksyä jätetiedostoon, jos ilmoitukseen liitetyn selvityksen perusteella tai muutoin osoitetaan, että

- 1) toimintaa harjoitetaan jätelain ja sen nojalla annettujen säännösten mukaisesti ja ammattitaitoisesti;
- 2) toiminnassa käytettävä laitteisto tai kalusto on teknisesti korkeatasoista ottaen huomioon toiminnan ympäristövaikutukset taikka siitä aiheutuva vaara tai haitta terveydelle tai ympäristölle;
- 3) toiminnanharjoittaja on verrattuna toiminnan laajuuteen ja luonteeseen riittävän vakavarainen tai hän voi asettaa riittävän vakuuden asianmukaisten jätehuoltotoimenpiteiden varmistamiseksi (JL 49a§).

Jäteasetuksen mukaisesti (muutos 171/2000, 13§) jätetiedostoon tehtävän ilmoituksen täytyy sisältää seuraavat tiedot:

- 1) toiminnanharjoittajan nimi tai toiminimi, yhteyshenkilön nimi sekä näiden kotipaikka ja osoitetiedot
- 2) kaupparekisterinote
- 3) jäljennös liikenneluvasta

- 4) selvitys kuljetusvälineistä
- 5) selvitys kerättävien ja kuljetettavien jätteiden lajista, laadusta ja määrästä
- 6) selvitys toimialueesta
- 7) selvitys toiminnanharjoittajan käytettävissä olevasta asiantuntemuksesta
- 8) selvitys vakavaraisuuden arvioimiseksi tai selvitys asetettavasta vakuudesta.

Alueellinen ympäristökeskus tekee päätöksen jätetiedostoon liittämisestä. Mikäli ilmoituksessa tarkoitettu toiminta ulottuu kahden tai useamman alueellisen ympäristökeskuksen alueelle, ilmoituksen tiedot merkitään saman ilmoituksen perusteella kunkin alueellisen ympäristökeskuksen pitämään jätetiedostoon. (JA 14§, 14a§)

Alueellinen ympäristökeskus voi jätetiedostoon hyväksymistä koskevassa päätöksessä määrätä tarkemmin toiminnanharjoittajan ilmoittamaan jätetiedostoon määräajoin tarpeellisista seikoista toiminnan valvomiseksi (JA 14b§).

Jätteen saa luovuttaa vain edellä mainitussa hyväksymismenettelyssä hyväksytylle vastaanottajalle, ympäristöluvan haltijalle tai vastaanottajalle, jolla on riittävät edellytykset huolehtia jätehuollon asianmukaisesta järjestämisestä (JL 15 §).

4.3.5 Haaskan sijoittaminen maastoon

Haaskan sijoittamiseksi maastoon vaaditaan maanomistajalta lupa.

Haaskan sijoituspaikka tulee valita niin, ettei toiminnasta aiheudu ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa, ja että pilaantumista voidaan ehkäistä (YSL 6§). Toisin sanoen haaskan sijoittamisesta ei saa aiheutua maaperän tai pohjaveden pilaantumista (YSL 7§, 8§). Haaskaa ei siis saa laittaa pohjavesialueelle tai vesistön välittömään läheisyyteen (VL 15§).

Haaskaa ei saa sijoittaa siten, että siitä tai sen seurauksena voi aiheutua sellainen vesistön aseman, tai muu vesiympäristön muutos, joka melkoisesti vähentää luonnon kauneutta, ympäristön viihtyisyyttä, kulttuuriarvoja tai vesistön käyttökelpoisuutta vedenhankintaan tahi sen soveltuvuutta virkistyskäyttöön (VL 15§).

Luonnonsuojelualueilla on kielletty ryhtymästä toimiin, jotka vaikuttavat epäedullisesti alueen luonnonoloihin, maisemaan taikka eliölajien säilymiseen (Luonnonsuojelulaki 1096/1996, 13§).

Rajavartiolaitoksen mukaan kuvaus- ja katselutoiminnan tulee tapahtua vähintään 0,5 kilometrin etäisyydellä rajavartiolaitoksen toimipisteestä.

Ympäristöministeriön moottorikelkkareittien kululle antaman ohjeen mukaisesti moottorikelkkareitin etäisyyden täytyy olla vähintään 1 kilometri haaskasta.

4.3.6 Haaskan varastointi ja haaskan tuhoaminen

Mikäli haaskaksi käytettävää eläinperäistä sivutuotetta joudutaan varastoimaan paikanpäällä, on sitä sivutuoteasetuksen mukaisesti varastoitava asianmukaisesti ottaen huomioon muun muassa asianmukaiset lämpötilaolosuhteet. Varastointiin voidaan soveltaa MMM:n ohjeita tiloille raatojen säilytyksestä keräilyä varten (24.9.2004). Ohjeistuksen mukaan eläinaines tulee laittaa tiiviiseen konttiin, jossa se on suojassa tuhoeläimiltä ja helposti tyhjennettävissä, pestävissä ja desinfioitavissa. Kontin lämpötila on pidettävä 0–6 C° välillä ja kuitenkin enintään +8 C° asteisena.

Haaskan käyttäjän on huolehdittava toiminnassaan käyttämättä jääneiden sivutuotteiden käsittelystä (MMM:n asetus N:o 850/2005 34§).

Sivutuoteasetuksen mukaisesti syrjäisiltä alueilta peräisin olevat luokkiin 2 ja 3 kuuluvat eläimistä saatavat sivutuotteet voidaan hävittää jätteenä polttamalla tai hautaamalla paikalla. MMM:n asetuksen N:o 1374/2004 liitteen 2 mukaisesti sikojen ja siipikarjan suhteen miltei koko Suomi on syrjäistä aluetta ja kavioläinten, porojen ja kalanperkuutähteiden suhteen koko Suomi on syrjäistä aluetta (MMM:n asetus N:o 1374/2004, 4§).

MMM:n asetuksen N:o 1374/2004 5§:n mukaan kokonaisten raatojen hävittäminen avotulella polttamalla on kiellettyä koko maassa. Maa- ja metsätalousministeriön elintarvike- ja terveysosasto voi kuitenkin myöntää erityisistä syistä poikkeuksen kiellosta.

Sivutuotteiden hautaaminen on kielletty muun muassa pohjavesialueelle ja vesistöön vietävälle rinteelle. Sivutuotteet on haudattava vähintään yhden metrin syvyyteen. Maaperällä peittäminen on suoritettava välittömästi niin, etteivät ketut, rotat, lokit tai muut eläimet pääse sivutuotteisiin käsiksi. Sivutuotteita ei saa haudata maatumattomassa pakkauksessa ja hautaamisen yhteydessä sivutuotteet on taudinaiheuttajien tuhoamiseksi tarvittaessa kalkittava tai käsiteltävä desinfiointiaineella. (MMM:n asetuksen N:o 1374/2004, 7§)

Jätelain mukaan kaikessa toiminnassa on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava siitä, että jätettä syntyä mahdollisimman vähän ja ettei jätteestä aiheudu merkityksellistä haittaa tai vaikeutta jätehuollon järjestämiselle, eikä vaaraa tai haittaa terveydelle tai ympäristölle (JL 4§). Ympäristöön ei saa jättää roskaa tai likaa siten, että siitä voi aiheutua vaaraa tai haittaa terveydelle, epäsiisteyttä, maiseman rumentumista, viihtyisyyden vähentymistä tai niihin rinnastettavaa muuta vaaraa tai haittaa (JL 19 §). Laki velvoittaa roskaajan myös puhdistamaan roskaantuneen alueen (20 §). Mikäli roskaaja kuitenkin laiminlyö puhdistamisvelvollisuutensa, on maanomistajalla velvollisuus puhdistaa roskaantunut alue (JL 20§).

4.3.7 Kuvaus- ja katselutoimintaan tarkoitettut rakennelmat ja muut vaaditut luvat

Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999, 126§) sekä -asetuksen (895/1999, 62§) mukaan toimenpidelupa tarvitaan sellaisen rakennelman tai laitoksen pystyttämiseen tai sijoittamiseen, jota ei ole pidettävä rakennuksena. Tällaiseksi luetaan muun muassa katokset ja vajat sekä asuntovaunu, jota pidetään paikallaan sellaista käyttöä varten, joka ei liity tavanomaiseen retkeilyyn.

Eläinten kuvaus- ja katselutoimintaan tarkoitetuille, katolla ja seinillä varustetuille rakennelmille on haettava toimenpidelupa. Näin ollen esimerkiksi asuntovaunuille tarvitaan toimenpidelupa, mutta teltoille ei. Toimenpidelupa haetaan kunnan rakennusvalvontaviranomaiselta. (MRL 126 §, MRA 62§).

Kunta voi rakennusjärjestyksessä määrätä rakennelman vaatiman toimenpideluvan vapauttamisesta luvanvaraisuudesta kunnan alueella tai osassa kunnan aluetta (MRA 63§) tai määrätä, että merkitykseltään ja vaikutukseltaan vähäiseen toimenpiteeseen voidaan ryhtyä ilman toimenpidelupaa sen jälkeen, kun asianomainen on tehnyt tätä koskevan ilmoituksen kunnan rakennusvalvontaviranomaiselle (MRA 63§, MRL 129§).

Vesilain mukaan maalla ei saa pystyttää rakennelmaa niin, että siitä tai sen seurauksena voi aiheutua sellainen vesistön aseman tai muu vesiympäristön muutos, joka melkoisesti vähentää luonnon kauneutta, ympäristön viihtyisyyttä, kulttuuriarvoja tai vesistön käyttökelpoisuutta vedenhankintaan tahi sen soveltuvuutta virkistyskäyttöön (VL 15§)

Kansallispuistossa ja luonnonpuistossa on luontoa muuttava toiminta kiellettyä eli sinne ei saa rakentaa rakennelmia (Luonnonpuistolaki 1096/1996, 13§).

Rajavyöhykkeellä sijaitseville katselukohjuille mentäessä asiakkaat tarvitsevat rajavartiolaituksen myöntämän rajavyöhykeluvan. Lupa annetaan muun muassa mikäli hakijalla on elinkeinosta, liiketoiminnasta tai harrastuksesta johtuva tai muutoin hyväksyttävä syy, eikä luvassa annetun oikeuden käyttämisestä ilmeisesti aiheudu vaaraa rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiselle (Rajavartiolaki 578/2005, 52§).

4.3.8 Ohjelmajärjestelmien turvallisuusluokitus

Laki kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta (75/2004) koskee elinkeinonharjoittajan kuluttajille elinkeinotoimintansa yhteydessä tarjoamia palveluita ja lain 3 §:n mukaisesti elinkeinonharjoittajan on varmistauduttava siitä, ettei kuluttajapalveluksesta aiheudu vaaraa kuluttajan terveydelle tai omaisuudelle.

Kuluttajavirasto (2003) on ohjeistanut aiemman tuoteturvallisuuslain (914/1986 muutoksineen) perusteella ohjelmajärjestelmien turvallisuuden, turvallisuuden valvonnan sekä

onnettomuuksien ja tapaturmien ennaltaehkäisemisen edistämiseksi ohjelmapalveluiden turvallisuutta koskevat vähimmäisvaatimukset.

Kuluttajaviraston antaman ohjeistuksen (2003) mukaan riistaeläimiin liittyvissä ohjelmapalveluissa eli siis suurpetojen katselu- ja kuvaustoiminnassa on varmistettava osallistujan turvallisuus ja annettava tarvittava ohjeistus.

Turvallisuuden varmistaminen vaatii turvallisuusasiakirjan, joka sisältää riskien arvioinnin ja onnettomuuskirjanpidon.

Suurpetojen katselu- ja kuvaustoiminnassa annettavan ohjeistuksen tulee sisältää muun muassa kuvaus toiminnan luonteesta, ohjelman ajallinen kesto, ohjelman vaativuustaso ja selvitys siitä millaisia edellytyksiä osallistujilta vaaditaan. Ohjeistuksen pitää sisältää myös olosuhteet, jotka voivat johtaa ohjelman peruuntumiseen ja välittömään keskeyttämiseen, ennako-ohjeet vaatetuksen ja muiden varusteiden suhteen sekä tiedon siitä, mikäli päih-teiden vaikutuksen alaisena ohjelmapalveluun osallistuminen on kiellettyä.

Suurpetojen katselu- ja kuvaustoimintaan osallistumiseen tulee alle 18-vuotiailta osallistujilta vaatia myös huoltajan lupa.

Lain kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta 11 §:n mukaisesti kunnan tehtävänä on alueellaan valvoa lain ja sen nojalla annettujen säännösten, määräysten ja päätösten noudattamista. Kunnassa nämä tehtävät hoitaa kunnan valvontaviranomainen.

5. Sidosryhmien näkemykset

Sidosryhmäkyselyn vastausprosentti oli 62,8 ja palautettujen vastausten laatu pääsääntöisesti erittäin hyvä. Vastaukset oli täytetty alusta loppuun huolimatta suuresta joukosta avoimia kysymyksiä. Tarkempi maininta kysymyksenasettelun onnistumisesta on kunkin kysymyksen analysoinnin kohdalla.

Vastauksia tarkastellaan pääosin sidosryhmittäin (jako taulukossa 2) tai alueittain. Luontokatseluun ja -kuvaukseen liittyvää haaskankäyttöä esiintyy pääosin kolmen maakunnan alueella; Kainuussa, Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Pohjanmaalla, ja haaskan käyttöön perustuva luontomatkailu ja -kuvaus saattaa tulevaisuudessa levittäytyä myös Lappiin. Vastausten alueellisen tarkastelun tavoitteena on ollut mahdollisten maakunnallisten erityisongelmien esiin nostaminen.

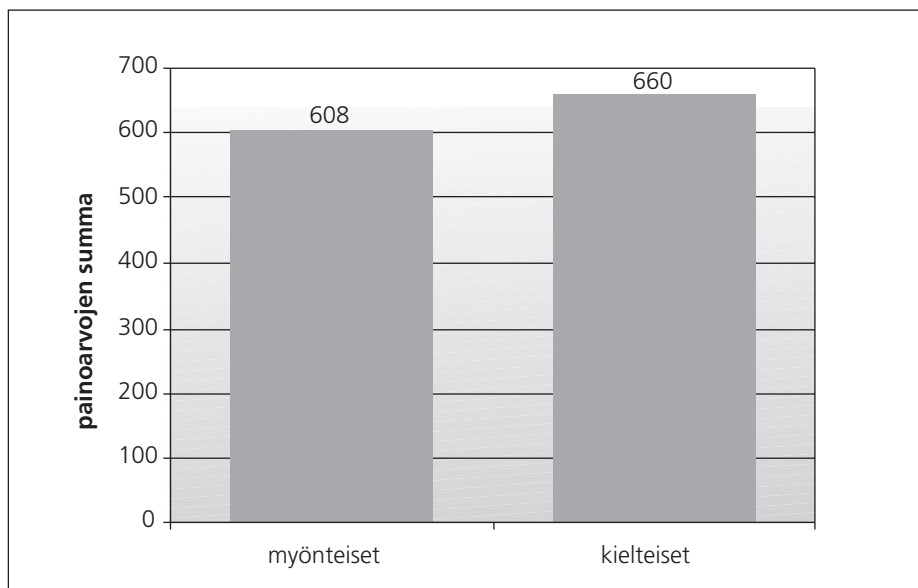
5.1 Haaskan käyttöön liittyvät myönteiset ja kielteiset näkökannat

Vastaajat saivat vapaasti määrittellä omasta näkökulmastaan kolme tärkeintä myönteistä ja kolme tärkeintä kielteistä haaskan käyttöön liittyvää asiaa. Lisäksi vastaajat määrittelivät mainitsemilleen seikoille painoarvon yhdestä viiteen kuvaamaan asian tärkeyttä ja suhtautumista toisiinsa nähden. Kysymyksen vastausprosentti oli peräti 98,6 eli ainoastaan yksi vastaaja jätti vastaamatta kysymykseen. Osa vastaajista oli maininnut vähemmän kuin kolme myönteistä tai kielteistä näkökulmaa. Tällöin oletettiin, ettei vastaaja nähnyt oleelliseksi mainita useampia haaskan käyttöön liittyviä seikkoja. Osa vastaajista oli puolestaan luetellut enemmän kuin kolme näkökulmaa. Tällöin otettiin huomioon kolme ensin mainittua seikkaa ja jätettiin ylimääräiset maininnat tämän kysymyksen tarkastelun ulkopuolelle. Näistä ulkopuolelle jätetyistä näkökulmista otettiin kuitenkin talteen niiden sisältämä informaatio mahdollista jatkotarkastelua varten. Näin ollen jokaisen vastaajan antama painoarvo myönteisille tai kielteisille seikoille oli suurimmillaan 15.

Vastausten tarkastelun yhteydessä vastaukset jaettiin tarpeenmukaisesti luokkiin. Mikäli yhden vastaajan useampi näkökulma osui saman luokan sisälle, summattiin vastaajan antamat painoarvot saman luokan sisälle.

Myönteisten ja kielteisten ominaisuuksien painoarvot summattiin eri sidosryhmien kesken (sidosryhmien jaottelu taulukossa 2). Saatu prosenttiluku kertoo sidosryhmätahottain haaskan käyttöön liittyvien myönteisten ja kielteisten ominaisuuksien keskinäisen tärkeyden.

Tarkasteltaessa kaikkien vastaajien antamia painoarvoja (kuva 2), myönteisten painoarvojen summa (608) jää hieman pienemmäksi kuin kielteisten seikkojen painoarvojen summa (660), joka muodostaa 52,1 % kaikkien painoarvojen summasta.

Kuva 2. Myönteisten ja kielteisten ominaisuuksien painoarvojen summat kaikkien vastaajien kesken.

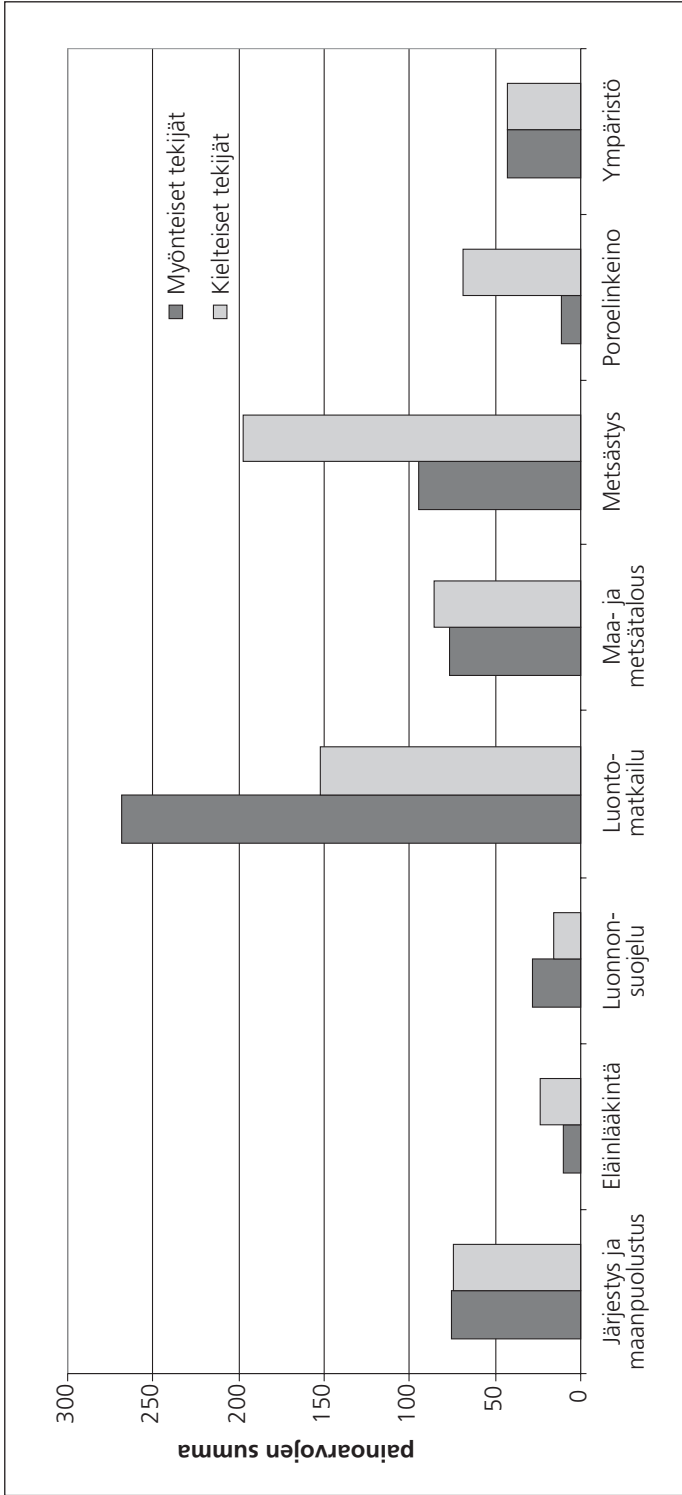
Tarkasteltaessa eri sidosryhmien antamia painoarvoja haaskan käyttöön liittyville myönteisille ja kielteisille seikoille (kuva 3) huomataan, että myönteiset ja kielteiset tekijät painottuvat hyvin erilailla riippuen sidosryhmätahosta. Järjestys- ja maanpuolustusviranomaiset sekä ympäristöviranomaiset näkevät tasaisesti niin myönteisiä kuin kielteisiäkin haaskankäyttöön liittyviä asioita. Luontomatkailu painottaa selvästi haaskan käyttöön liittyviä myönteisiä seikkoja. Sen sijaan maa- ja metsätalouselinkeinot yhdessä metsästyksen viranomais- ja vapaaehtoistahojen kanssa painottavat voimakkaasti haaskaan liittyviä kielteisiä asioita.

Eläinlääkinnän ja luonnonsuojelutahojen vähäinen vastaajamäärä vaikuttaa myös tulosten tulkintaan. On selvää, että kun kyseessä on ainoastaan kaksi vastaajaa, tulee näiden vastaajien oma näkökulma asioihin paremmin esille kuin jos sidosryhmän sisällä on useampia vastaajatahoja. Tällöin vastauksia tulee myös tulkita enemmän henkilön mielipiteenä kuin koko sidosryhmän mielipiteenä, vaikka vastaukset myös edustavat sidosryhmän näkökantaa.

Myönteiset näkökannat

Vastaajien esiintuomat myönteiset näkökannat jakaantuivat melko laajalle. Pääosin ne keskittyivät seuraavien seitsemän teeman alle:

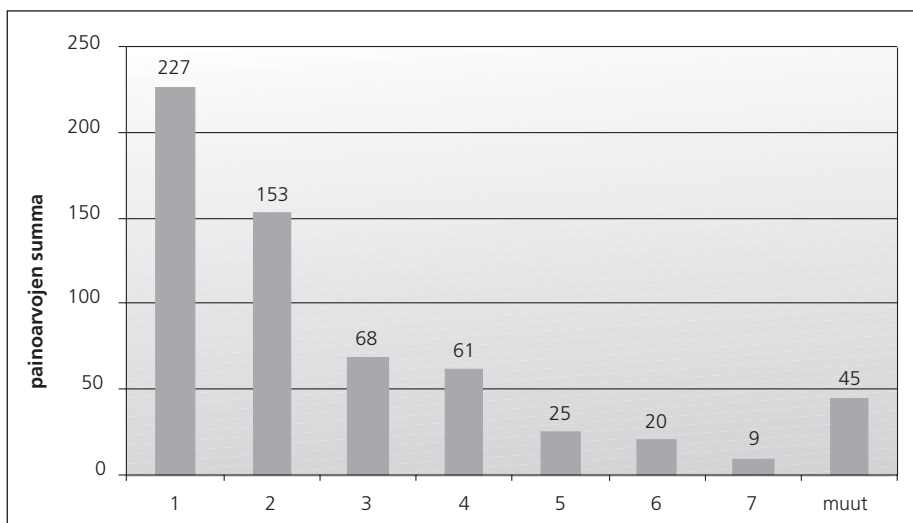
- 1) Haaskojen käyttö edistää luontomatkailuelinkeinoa. Luontomatkailu tuo turisteja syrjäseuduille, työllistää paikallisia ja tuo siten verotuloja kunnalle.
- 2) Haaskoilta tapahtuva luontokatselu ja -kuvaus mahdollistavat luontoelämyksen. Samoin on mahdollista tarkkailla ja tutkia luontoa. Tämä saattaa johtaa myös petovihan lieventymiseen.

Kuva 3. Haaskan käyttöön liittyvien myönteisten ja kielteisten seikkojen painoarvojen jakaantuminen eri sidosryhmien kesken.

- 3) Haaskojen käyttö lisää paikallisen petokannan tuntemusta ja mahdollistaa suurpetoksilöiden määrän kartoituksen. Samalla tarjoutuu yleistietoa suurpedoista.
- 4) Haaskojen käyttöön perustuvan luontomatkailun myötä kiinnostus paikkakuntaa kohtaan kasvaa, tunnettuus paranee ja paikkakunnan näkyvyys maailmalla kasvaa.
- 5) Haaskat tarjoavat ravintoa erittäin uhanalaiselle ahmalle sekä myös maakotkille.
- 6) Karhujen keskittyessä haaskojen syöntiin on mahdollista, että kyseisellä alueella karhujen aiheuttamat poro- ja hirvieläinvahingot jäävät pienemmiksi.
- 7) Haaskojen pito mahdollistaa eläinperäisen jätteen kuten muun muassa kalanjalostuksen sivutuotteiden kierrätyksen.

Näiden seitsemän pääteeman lisäksi muodostui ryhmä 'muut', joka pitää sisällään yksittäisiä haaskan käyttöön liitettyjä myönteisiä seikkoja. Vastaajat mainitsivat muun muassa haaskojen pidon auttavan petokantojen turvaamisessa ja vähentävän laitonta metsästystä. Haaskat tarjoavat myös keinon saattaa koira helposti karhun jäljille. Erään vastaajan mukaan kuvaushaaskoilta on hyvä pyytää karhukanta kuntoon. Karhujen keskittymistä samoille alueille pidettiin myönteisenä seikkana kuin myös petojen ohjaamista biokompostien luota pois laillisille haaskoille.

Kuva 4. Painoarvosummien sijoittuminen myönteisten näkökulmien kesken. Teemat 1-7 on selitetty aiemmassa kappaleessa.

Haaskan käyttöön liittyvistä myönteisistä seikoista suurimman painoarvon sai selkeästi luontomatkailun mukanaan tuomat taloudelliset hyödyt niin luontoyrittäjälle kuin aluetaloudellekin uusien työpaikkojen ja turistivirran myötä (kuva 4). Myös haaskojen avulla mahdollistuva luontokatselu ja -kuvaus saivat vastaajien joukossa suuren painoarvon. Myös "muut"-luokka on painoarvoltaan suuri, johtuen lähinnä luontomatkailuyrittäjien

sekä luontokuvaajien mainitsemista seikoista. Luontomatkailu oli ainoa sidosryhmä, jonka määrittelemät myönteiset haaskan käyttöön liittyvät piirteet jakaantuivat kaikkien teemojen kesken. Samoin vastauksista suurempi osa sijoittui luokkaan "muut" kuin muiden sidosryhmien kohdalla. "Muut" -luokka käsitti suuresta painoarvostaan huolimatta ainoastaan 9,3 % kaikista luontomatkaulun myönteisistä näkökannoista (taulukko 4). Myönteisten näkökulmien laaja kirjo kertonee luontomatkaailuyrittäjien sekä luontokuvaajien läheisestä suhtautumisesta haaskojen pitoon.

"Lintumatkaillussahan se on kuukkeli ja lapintiainen, vain nämä kaksi pohjoista lajia kun niitä ei voi etelämpänä molempia lajeja samana päivänä nähdä. Se on kiinnostava lisä vaikka maakotka on kiinnostavin. Susi, ahma ja karhu, nämä kolme on mahdollisia tällä hetkellä ja maakotka ja merikotka ja kaikenlaista lintua."

"Pohjois-Karjalassa ahmaa on ollu. 80-luvulla niitä rupesi tulemaan sillai että ensimmäisiä nähtiin. 70-luvulla ei ahmasta ollu mitään ymmärrystä, mutta 90-luvulla tiedettiin että ahma käyttää karhuhaaskoja ja nyt se on ihan vakio että missä on säännöllistä haaskaruokintaa niin ahmat on poronhoitoalueen alapuolella vakiinnuttanut paikan. Niitä on missä lihaperäistä käytetään, niin niitä on kaikkialla, jos käytetään pelkäästään kalaa niin ahmaa se ei niin kiinnosta."

"Meillä on 5–10 eri (ahma)yksilöä vuosittain jotka käy, hamstraa ruokaa ja asuvat sillä alueella."

"Matkaailurintama otti meidät oikein avosylin vastaan. Hämmästytti suorastaan se into mikä sillä puolen oli, mutta he näkivät sen uuden kesämatkaailutuotteen merkityksen, ja imagomerkityksen."

"On pitänyt selittää että luonto ei ole eläintarha. Meidän tuote on myös sitä että mahdollisimman paljon asiakkaille kerrotaan karhuista ja karhujen elintavoista. Ja he kyselevät hirveästi."

Haaskan käyttöön liittyvät myönteiset seikat jakaantuivat eri sidosryhmien välillä laajalle (taulukko 4). On huomioitavaa, että poroelinkeinoa lukuun ottamatta sidosryhmät mainitsivat vastauksissaan haaskan käytön mukanaan tuovan luontomatkaulun työllistävän vaikutuksen ja kunnan verotulojen kasvun. Lisäksi se oli painoarvoltaan tärkein kaikkien muiden paitsi luonnonsuojelutahojen ja maa- ja metsätalouselinkeinojen vastauksissa. Luontoelämyksen tai luonnon tarkkaillen mainitsivat kaikki vastaajat hot eläinlääkintää ja poroelinkeinoa lukuun ottamatta. Luonnonsuojelutahot ja maa- ja metsätalouselinkeinot puolestaan antoivat sille eniten painoarvoa. Poroelinkeinoon vastauksista suuri osa (36,4 %) sijoittui luokkaan "muut" sisältäen muun muassa maininnan siitä, että haaskojen avulla pedot on mahdollista kerätä pois porojen vasoma-alueilta.

Taulukko 4. Haaskankäyttöön liitetty myönteiset mielikuvat sidosryhmittäin. Prosenttiosuudet kuvaavat kunkin mielikuvan kannatuksen osuutta sidosryhmätahon sisällä.

Haaskankäyttöön liitetyt myönteiset mielikuvat (vastanneiden lkm sulkeissa N = 70)	Luontomatkailu- elinkeinon edistä- minen työllistävä vaikutus / turisteja syrjäseuduille	Luontolämyys / luonnon tarkkailu ja tutkiminen / petovihan lieventyminen	Paikallisen petokannan tuntemus / tietoa suurpedoista	Näkyvyys maailmalla / paikkakunnan tunnettuus / kiinnostavuus paranee	Uhanalaisten eläinten hyvinvointi	Hirviäin- ja poro- vahinkojen väheneminen	Eläinperäisen jätteen kierrätys	Muut
Järjesty- ja maanpuolustus- viranomaiset (9)	36,8	32,9	14,5	10,5	-	-	-	5,3
Eläinlääkintä (2)	50,0	-	-	-	30,0	-	20,0	-
Luonnonsuojelutahot (2)	28,6	53,6	-	-	-	-	-	17,9
Luontomatkailu (21)	34,0	20,9	7,1	16,8	7,1	4,1	0,7	9,3
Maa- ja metsätalous- elinkeinot (8)	28,6	42,9	14,3	-	3,9	-	3,9	6,5
Metsästyksen viranomais- ja vapaaehtoistahot (17)	37,9	30,5	18,9	2,1	-	7,4	1,1	2,1
Poroelinkeino (5)	-	-	45,5	-	-	18,2	-	36,4
Ympäristöviranomaiset (6)	46,5	14,0	23,3	14,0	-	-	2,3	-

Kielteiset näkökannat

Vastaajien esiintuomat kielteiset näkökannat jakaantuivat pääosin seuraavien kahdeksan teeman alle:

- 1) Karhujen oletetaan tai pelätään tottuvan ihmisen hajuihin ja aiheuttamiin ääniin haaskapaikoilla. Tämän oletetaan johtavan karhujen tottumiseen ihmisiin myös muualla ja aiheuttavan mahdollisesti vaaratilanteita karhujen kulkiessa ihmistä pelkäämättöminä kotipihoilla ja karja-aitauksissa.
- 2) Haaskan pito ja sen epäselväksi koetut pelisäännöt aiheuttavat närää metsästäjien joukossa varsinkin karhunmetsästysaikaan, mutta myös muuna aikana.
- 3) Haaskojen koetaan keräävän suuren joukon karhuja samalle alueelle. Karhut jäävät oleilemaan haaskan ympäristöön ja voivat aiheuttaa kotieläin-, poro- ja hirvieläinvahinkoja alueella.
- 4) Haaskaruokinnalla koetaan olevan kielteisiä vaikutuksia karhujen ekologiaan, muun muassa ruokavalio yksipuolistuu, helppo ruoka aiheuttaa lihavuutta ja karhujen sosiaalinen käyttäytyminen häiriintyy, kun suuri joukko karhuja illastaa samaan aikaan samalla haaskalla.
- 5) Haaskoina käytettävien lohiperkeiden ja sianruohojen katsotaan likaavan ja saastuttavan luontoa ja pitkäaikaisen haaskan pidon samalla alueella kuluttavan alueen luontoa. Luonnonrauha rikkoontuu.
- 6) Haaskan pitoa ei hyväksytä samoille alueille poronhoidon kanssa, eikä varsinkaan porojen vasoma-alueille. Haaskojen katsotaan houkuttelevan alueelle runsaasti karhuja, joiden myötä alueen porovahingot kasvavat.
- 7) Haaskojen pidon koetaan lisäävän ristiriitatilanteita ihmisten kesken, koska eri sidosryhmän edustajat näkevät haaskan pidon hyödyt ja haitat eri lailla. Selkeiden pelisääntöjen puuttuminen mutkistaa tilannetta entisestään. Väärää tietoa levitetään puolin ja toisin.
- 8) Haaskaruokinnan myötä alueelle kerääntyvät karhut voivat aiheuttaa turvallisuusriskin alueella liikkuville. Erityisesti tämä uhka koskettaa alueella työskenteleviä rajavartiota sekä mahdollisia luonnontuotekeräilijöitä.

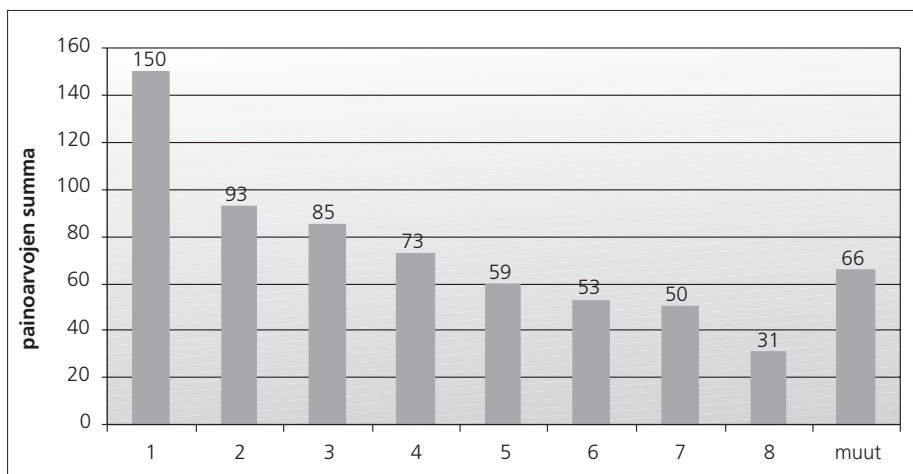
Näiden kahdeksan pääteeman lisäksi muodostui ryhmä 'muut', joka pitää sisällään yksittäisiä haaskan käyttöön liitettyjä kielteisiä seikkoja. Lainsäädännön puuttuminen huolestuttaa, koska se mahdollistaa tulevaisuudessa osaamattomien ja "villien" yrittäjien haaskan pidon. Myös haaskan pidon valvontaa ja valvonnan puutetta arvosteltiin. Tämä kritiikki kohdistui sekä laillisiin että oletettuihin laittomassa pyynnissä käytettäviin laittomiin haaskoihin. Karhujen jääminen alueelle haaskan raivauksesta huolimatta, hirvieläinkantojen romahtaminen,

mahdollinen haaskoista koitua tautivaara ihmisille, suurpetokantojen hoitosuunnitelmien vääristyminen ja yleisesti toiminnan eettisyys huolestuttivat. Toisaalta huolestuttivat karhujen ja muiden petojen joutuminen saaliiksi haaskalta, uteliaiden ihmisten kerääntyminen maastoon, nautaeläinten käyttökielto haaskana ja haaskan käytön rajoittaminen elokuussa parhaaseen keskieurooppalaiseen loma-aikaan. Oikean tiedon puute ja haaskan pidon samaa kielteinen julkisuus koetaan myös kielteisenä asiana.

”Nykyinen lainsäädäntö on että omalle maalle sikakuorman saa pudottaa ja ei muuta kuin kuntaan terveysviranomaisille ilmoittaa että meillä on tämmöinen haaska. Tämähän todennäköisesti tulee leviämään että jos ei ole minkäänlaisia pelisääntöjä niin tuota siinä tulee kilpailua.”

”Jos siihen pelisäännöt saisi niin riistanhoitopiiri olisi se viranomaistaho joka tekisi päätökset että missä saisi haaska olla ja minkälaista ruokintaa ja millä aikavälillä ja niin pois päin.”

Karhujen tottuminen ihmiseen koettiin kielteisimpänä asiana (kuva 5). Muutoin painoarvot jakaantuivat melkoisen tasaisesti eri näkökantojen kesken. Hajontaa lisää myös ”muut”-luokan suuruus, joka on 10,5 % kaikista annetuista vastauksista.

Kuva 5. Painoarvosummien sijoittuminen kielteisten näkökulmien kesken. Teemat 1–8 on selitetty aiemmassa kappaleessa.

Haaskankäyttöön liitettyjen kielteisten mielikuvien painoarvot vaihtelivat suuresti eri sidosryhmien (taulukko 5) välillä. Järjestys- ja maanpuolustusviranomaiset, maa- ja metsätalouselinkeinot sekä metsästyksen viranomais- ja vapaaehtoistahot näkivät suurimpana kielteisenä näkökulmana karhujen mahdollisen tottumisen ihmisiin. Myös eläinlääkintä painotti tätä näkökulmaa vahvasti vaikka suurin painotus oli haaskaruokinnan mahdollisilla vaikutuksilla karhujen ekologiaan. Samoin ympäristöviranomaiset nostivat karhujen ekologian tärkeimpänä esiin, mutta painottivat tasaisesti myös luonnon likaantumista ja kulumista, sekä mahdollisten ristiriitojen esiintymistä metsästäjien ja haaskan pitäjien välillä. Ristiriitojen mahdollista esiintymistä painotti voimakkaasti poroelinkeino, mutta myös luonnonsuojelutahot ja luontomatkailu. Hieman yllättäen ristiriitojen mahdollinen toinen osapuoli, metsästyksen

Taulukko 5. Haaskankäyttöön liitetty kielteiset mielikuvat sidosryhmittäin. Prosenttiosuudet kuvaavat kunkin mielikuvan kannatuksen osuutta sidosryhmätahon sisällä.

Haaskan käyttöön liitetyt kielteiset mielikuvat (vastanneiden lkm sulkeissa N = 71)	Karhujen tottu- minen ihmisiin / ihmisen hajuun, voivat aiheuttaa vaaratilanteita	Haaskan pito vs. metsästäjät	Peto- tihentymät	Vaikutukset karhujen ekologiaan	Saastuttaa / kuluttaa luontoa	Haaskan pito vs. poroelinkeino	Konfliktien lisääntyminen ihmisten kesken	Turvallisuus- riski alueella	Muut
Järjestyks- ja maanpuolustus- viranomaiset (9)	35,1	21,6	16,2	-	9,5	-	6,8	10,8	-
Eläinlääkintä (2)	39,1	8,7	-	43,5	8,7	-	-	-	-
Luonnonsuojelutahot (2)	25,0	50,0	-	-	-	-	-	-	25,0
Luontomatkailu (20)	8,6	27,6	9,9	6,6	7,9	-	15,1	3,3	21,1
Maa- ja metsätalous- elinkeinot (10)	39,5	22,1	4,7	9,3	4,7	7,0	3,5	5,8	3,5
Metsästyksen viranomais- ja vapaaehtoiset (17)	24,4	3,0	21,3	17,3	4,6	7,1	8,6	3,6	10,2
Poroelinkeino (5)	11,6	-	7,2	11,6	7,2	47,8	7,2	-	7,2
Ympäristöviranomaiset (6)	18,6	23,3	-	25,6	23,3	-	-	4,7	4,7

viranomais- ja vapaaehtoistahot, ei juurikaan huomioon (3 % vastausten painoarvoista) ristiriitojen olemassaoloa.

”Karhun kannalta jos ajattelee eli kun ne lihotetaan, se siinä elää, sen ei itse tarvitse tehdä sen ruuan eteen mitään. Ne on siinä valmiissa ruokapöydässä.”

”Välillä on kolmen naaraan pennut siinä yhtä aikaa.”

”Kyllähän se on aivan erilaista se käyttäytyminen. Se sosiaalisuus keskenään, eihän ne ihmisiä pelkää ollenkaan.”

”Semmoinen isompi kysymys siinä on että jos siinä useampi sukupolvi karhuja semmoisen ruokinnan piirissä on niin miten se vaikuttaa perillisiin ja karhujen käyttäytymiseen.”

5.2 Luontomatkailuelinkeinon merkitys alueella sidosryhmittäin

Vastaajia pyrittiin määrittelemään asteikolla ”erittäin tärkeä – jonkin verran tärkeä – ei kovin tärkeä – ei lainkaan tärkeä” kuinka merkittävänä elinkeinona he kokevat maakuntansa ja sen tulevaisuuden kannalta a) suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun, ja b) muun luontomatkailun. Kahta vastaajaa lukuun ottamatta muut vastasivat kysymykseen (vastausprosentti 97,3).

Tarkasteltaessa suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun ja muun luontomatkailun merkitystä maakunnille sidosryhmittäin (taulukko 6), esiin nousevat haaskaruokintaan kohdistuvat ristiriitaiset näkemykset. Noin kolmannes vastaajista (32,2 %) katsoi, että suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuva luontomatkailu ei ole kovinkaan tai lainkaan tärkeä maakunnalle tai sen tulevaisuudelle, kun taas muun luontomatkailun kohdalla ainoastaan 8,9 prosenttia vastaajista katsoi samoin.

Erityisen kriittisesti suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun merkitykseen maakunnalle ja sen tulevaisuudelle suhtautuivat metsästyksen viranomais- ja vapaaehtoistahot sekä poroelinkeino. Sen sijaan luonnonsuojelutahot sekä luontomatkailu korostivat sen merkitystä. Muiden sidosryhmien kesken vaihtelu eri kantojen välillä oli suurempaa.

Metsästyksen viranomais- ja vapaaehtoistahot suhtautuivat epäillen myös muun luontomatkailun merkitykseen maakunnalle ja sen tulevaisuudelle kun taas varsinkin eläinlääkintä, luonnonsuojelutahot, luontomatkailu, maa- ja metsätalouselinkeinot, poroelinkeino ja ympäristöviranomaiset katsoivat sen olevan jonkin verran tai erittäin tärkeää.

Suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun ja muun luontomatkailun merkitystä maakunnittain Kainuussa, Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Pohjanmaalla tarkastellaan luvuissa 5.3, 5.4 ja 5.5.

Taulukko 6. Suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkaillon sekä muun luontomatkaillon merkitys maakunnan ja sen tulevaisuuden kannalta sidosryhmittäin tarkasteltuna. Prosenttiosuudet kuvaavat kunkin kannatuksen osuutta sidosryhmätahon sisällä.

Kuinka merkittävänä elinkeinona koette maakuntanne ja sen tulevaisuuden kannalta (vastanneiden lkm sulkeissa, N=72)	a) suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkaillon				b) muun luontomatkaillon			
	Erittäin tärkeä	Jonkin verran tärkeä	Ei kovin tärkeä	Ei lainkaan tärkeä	Erittäin tärkeä	Jonkin verran tärkeä	Ei kovin tärkeä	Ei lainkaan tärkeä
Järjestys- ja maanpuolustusviranomaiset (8)	12,5	62,5	25,0	-	12,5	62,5	12,5	12,5
Eiäinlääkintä (2)	50,0	-	50,0	-	100	-	-	-
Luonnonsuojelutahot (2)	100	-	-	-	100	-	-	-
Luontomatkaillu (21)	76,2	23,8	-	-	85,0	10,0	5,0	-
Maa- ja metsätalouselinkeinot (11)	45,5	36,4	18,2	-	90,9	9,1	-	-
Metsästyksen viranomais- ja vapaaehtoistahot (17)	17,6	17,6	58,8	5,9	29,4	29,4	35,3	5,9
Poroelinkeino (5)	-	-	20,0	80,0	20,0	80,0	-	-
Ympäristöviranomaiset (6)	16,7	83,3	-	-	66,7	33,3	-	-
Keskiarvo	39,8	28,0	21,5	10,7	63,1	28,0	6,6	2,3

5.3 Kainuu

Kainuun karhutiheys on Suomen suurimpia ja muitakin suurpetoja esiintyy varsinkin Kainuun itäosissa runsaasti. Pitkä itäraja Venäjän kanssa mahdollistaa myös petojen siirtymisen Suomen puolelle.

Kainuussa sijaitsee suurin osa niin haaskaa käyttävistä luontomatkailuyrityksistä kuin myös haaskaa käyttävistä luontokuvaajistakin. Kainuusta löytyvät myös Suomen suurimmat ja työllistävimmät haaskaa käyttävät luontomatkailuyritykset. Haaskaa pitävillä toimijoilla on yleensä useampia haaskoja ja sitä myöten useampia katselukojuja.

Poronhoitoalueen eteläraja kulkee keskeltä Kainuun maakuntaa, joten Kainuussa ovat Hallan, Näljängän ja osittain myös Hossa-Irnin paliskunnat.

5.3.1 Luontomatkailuelinkeinon merkitys alueella

Vastaajia pyrittiin määrittelemään asteikolla ”erittäin tärkeä – jonkin verran tärkeä – ei kovin tärkeä – ei lainkaan tärkeä” kuinka merkittävänä elinkeinona he kokevat maakuntansa ja sen tulevaisuuden kannalta a) suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun, ja b) muun luontomatkailun. Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki vastaajat antoivat mielipiteensä.

Kainuun eri sidosryhmien edustajien näkemykset haaskan käyttöön perustuvan luontomatkailun ja muun luontomatkailun merkityksestä maakuntansa ja sen tulevaisuuden kannalta on muutettu prosenttiosuudeksi taulukossa 7. Yli 75 prosenttia vastaajista näki suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun erittäin tärkeänä tai jonkin verran tärkeänä, ja ainoastaan alle 3 prosenttia vastaajista koki sen merkityksettömäksi. Muun kuin haaskojen käyttöön perustuvan luontomatkailun koki erittäin tai jonkun verran tärkeäksi melkein 90 prosenttia vastaajista.

Taulukko 7. *Kainuun sidosryhmävastaajien mielipide luontomatkailun merkityksestä maakunnalle. Vastaajien mielipide on muutettu prosenttiosuudeksi kaikista vastauksista.*

Kuinka merkittävänä elinkeinona koette maakuntanne ja sen tulevaisuuden kannalta (N=35)	Suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun	Muun luontomatkailun
Erittäin tärkeä	54,3	61,8
Jonkin verran tärkeä	22,9	26,5
Ei kovin tärkeä	20,0	11,8
Ei lainkaan tärkeä	2,9	-

5.3.2 Alueella esiintyvät haaskankäyttöön liittyvät ristiriidat

Kysymyksessä numero 2 (katso liite 1) pyydettiin vastaajia kertomaan esiintyykö alueella haaskankäyttöön liittyviä ristiriitoja, ja mistä ne vastaajan mielestä johtuvat. Kysymyksessä käytettiin määritelmää "alue", joten osa vastaajista käsitteli ristiriitoja kuntatasolla ja osa maakuntatasolla. Osasta vastauksista ei ollut mahdollista selvittää, oliko kyse kunta- vai maakuntatason ristiriidoista, mutta vastausten käsittelyn kannalta tällä ei ollut merkitystä.

Vastausprosentti kysymykseen oli Kainuussa 100 (N=36). Neljän vastaajatahon mielestä alueella ei esiintynyt ristiriitoja. Loput 32 vastaajatahoa sanoivat ristiriitoja esiintyvän ja vastaajasta riippuen kuvailivat yhden tai useampia ristiriidan syitä (kuva 6).

Ristiriitoja esiintyy selkeästi eniten haaskan käyttäjien ja metsästäjien välillä (48 % ristiriitojen systä). Vastaajien mukaan tämä ristiriitojen kenttä on kovin monitahoinen ja jännitteinen. Koska karhu on arvokas saalis, sekä luontoyrittäjä että metsästäjä haluavat hyötyä haaskalla käyvästä eläimestä ja samalla molemmat osapuolet omistelevat karhuja. Karhunmetsästyksen liittyviä ristiriitoja on aina syksyisin koska haaskan tai muun ravinnon hyväksikäyttö karhun metsästyksessä on lain mukaan kiellettyä. On mahdollista, että haaskat eivät ole metsästäjien tiedossa jolloin metsästäjä voi tietämättä haaskanpaikkaa ampua karhun ja mahdollisesti saada syytteen haaskalta ampumiselta. Myös koira voi ajaa karhun haaskan luo. Toisaalta karhunmetsästystä harjoitetaan siellä missä karhuja on paljon eli karhunkuvauspaikkojen lähetyvillä heti metsästyskauden alettua. Metsästys voi pahimmillaan olla vaarallista, kun metsästäjät kokoontuvat sankoin joukoin samoille alueille. Myös laittomien pienhaaskojen käyttö suurpetojen metsästyksessä ja mahdollinen salametsästys aiheuttavat närää. Useammassa vastauksessa nostettiin myös esiin toimimattomat henkilökemiat tiettyjen metsästäjien sekä luontomatkailuyrittäjien kesken.

"Metsästäjäpiireillä on se näkökanta, että petoeläimistä ei voi olla hyötyä. Koska silloin sinä et voi argumentoida omaa metsästysharrastusta. Jos siitä matkailusta onkin enemmän hyötyä, niin se kääntyy toisinpäin, että miksi niitä metsästetään."

"Jos puhutaan faktaa.. Siis metsästäjäthän totta kai puhuvat mitä vaan mikä ei perustu mihinkään tutkimukseen."

"Laittomia haaskoja on joka vuosi, niitä on niin paljon, metsästäjien toimesta, löytyy joka vuosi."

"Nyt ongelma ajoittuu taas kun alkaa 20. elokuuta, niin alkaa puhe taas, mutta keväällä ei kukaan puhu yhtään mitään että pitäisi karhuhaaskat kieltää, eikä kesällä."

"Sitähän ne (metsästäjät) ajaa koko ajan, että 20.8 jälkeen ei saisi olla haaskoja koko maassa missään, jolloin tää eläinten katselu loppuisi siihen paikkaan."

"Kun puhutaan metsästäjistä vielä, niin se on äärettömän pieni osa sitten karhunmetsästäjistä, jotka kokevat sen näin... Se on niin pieni ryhmä tavallaan se joka vastustaa sitä..."

”Metsästystä ei saa häiritä. Yritystoiminnan täytyy väistyä harrastuksen tieltä.”

”Meillä ei ole mitään intressiä keskustella metsästäjien kanssa koska me ollaan ihan eri toiminnassa koska se on yritystoimintaa ja liiketoimintaa ja me katsotaan niin paljon eteenpäin ettei meillä ei ole sellaista vaihtoehtoa että haaskanpito lopetettaisiin ja yrityksessä pantaisiin pillit pussiin metsästysajaksi”

Metsästyksen lisäksi vastaukset ristiriitojen syistä levisivät seitsemän eri tekijän kesken.

Asianosaisten viranomaisten toiminta tai toimimattomuus aiheuttaa närää (12 % ristiriitojen syistä). Viranomaisten toiminnan syyt saattavat olla puutteellisessa lainsäädännössä. Ministeriön ja läänin ohjeet haaskanpidosta koetaan ristiriitaisina EU-lainsäädännön kanssa. Esimerkiksi eläinjätteen kuljetuksen ja haaskanpidon ilmoitusmenettely koetaan riittämättömänä. Lainsäädännön puutteiden lisäksi Kainuussa ristiriitoja aiheuttaa joidenkin viranomaisten kielteiset asenteet haaskanpitoa ja sitä myöten suurpetojen houkuttelua alueelle kohtaan. Haaskanpidon lainsäädännön puutteiden lisäksi mietintää aiheutti metsästyslain tulkinnanvaraisuus haaskojen käyttöön liittyen.

”Karhunkatselu on turvallisuusluokassa 1–2. Suurimmat riskit meillä on siinä kun me kävellään kojulle ja asiakas liukastuu. Se on ihan normaalia. Toinen on asiakkaaseen itseensä sisältyvät riskit. Jos ajatellaan että asiakas on 80-vuotias, valvoo läpi yön ja jännittää. Elimistössä siellä voi olla diabetesta, voi olla rytmihäiriöitä tai mitä tahansa lääkityksiä tai muita, se lähtee sieltä se asiakkaaseen liittyvä riski. Mutta itse tuotteen kokemiseen ei ole.”

”Kyllä turismin kannalta se on kielteistä että ne paikat missä olen käynyt ne missä on näitä koppeja, niin en mä usko että tätä tuoteturvallisuuslakia vaatimuksia täyttää ollenkaan, en tiedä ollenkaan mutta eivät varmaan täyty. Kyllä mä katson että ne on vaarallisia ne paikat kyllä koska niissä on pitkä polku aina sinne jossa voi liikkua karhuja. Ne on aika siivottomia ja pieniä koppeja siellä ja karhukin on aika iso eläin se yhden kopin voi heilauttaa sieltä murusiksi jos haluaa. Samaten tämmöset vessat huussit mitä siellä on ollut melkoinen hajuhaitta mun mielestä.”

”Nyt jos ei saada tarkkoja pelisääntöjä näiden ruokintapaikkojen pitämiselle, niin se kyllä leviää ja metsästyksen kannalta kun niitä ripotellaan sinne sun tänne ja karhut käy siellä ja jos siitä karhu lähettyviltä ammutaan niin siinä helposti syytteen saa”

Merkittävä ristiriitojen aiheuttaja on haaskan pito poronhoitoalueella (11 % ristiriitojen syistä). Suurpetojen esiintyminen poronhoitoalueella ei muutoinkaan ole toivottavaa ja haaskojen avulla tapahtuva suurpetojen houkuttelua varsinkin lähellä porojen vasomisalueita katsotaan pahalla.

”Kaikki houkutellessaan Suomeen ja syömään meidän porot, nehan pysyisivät tuolla, mutta ne kaikki kerätään tuolla hommalla”

”Nämä vakiokävijät ne tulevat tiettyinä aikana, ne syö rauhassa niin pitkään kun ne haluaa ja sitten ne lähtee selvästikin ne lähtee Venäjän puolelle. Ei niillä ole paikka eikä motiivia eikä nälkää.”

“Siihen ei ole paluuta kyllä ihan varmaan, että metsästysaikana yritys pannaan kiinni. Vaan toisinpäin näen että poronhoitoalueella täytyy lakia muuttaa, että siellä voidaan harjoittaa yritystoimintaa samaan aikaan metsästyksen kanssa. Sen minä näen tulevaisuudessa”

Tiedotusvälineiden puolueellisuus ja tarkoitushakuinen kirjoittelu kirvoittaa Kainuussa ristiriitoja (7 % ristiriitojen syistä). Vastaajien mukaan metsästäjät vaikuttavat alueelliseen mediaan vahvasti. Haaskanpitäjien toimintaa parjataan, petojen lukumäärää liioitellaan, luodaan uhkakuvia ja näin ollen kasvatetaan alueen asukkaiden petovihaa.

“Alueellinen media on metsästäjien käsissä.”

“Aluemediat on hyvin puolueellista, kyllä se on. Nämähän on erittäin hyviä nämä yrittäjät näissä tiedottamisasioissa että osaavat oikeista nauruista vetää.”

“Alueellisesti sillä on iso vaikutus. Maakuntalehdellä on edelleen. Sellainen väestö, jolta puuttuu arvostelukyky ja koulutus, paikalliset ihmiset tuolla korvessa, niin se paikallisen lehden juttu on jumalan sana niille elikkä ne eivät koskaan edes epäile että se olisi provosoitu valmiiksi ja tarkoitushakuisesti ja yksipuolisesti vaan ne katsoo että ei voi olla totta että joo törkeätä, näin on tehty. Ne eivät edes epäile että siellä voisi olla asiavirheitä elikkä ihan tehty jonkun henkilön tai toiminnan alasajamiseksi. Nimenomaan paikallisella tasolla tämmöistä tapahtuu koko ajan jos tiettyjen henkilöiden toiminta ei miellytä.”

Haaskan pitäjien toiminta saa myös osakseen arvostelua (9 % ristiriitojen syistä). Vastaajia arvelutti metsien pitäminen kaatopaikkoina sekä roskaantumis- ja epäesteettisyysilmiöt huonosti hoidetuilla haaskapaikoilla. Toisaalta kritisoitiin sitä, etteivät kaikki haaskan pitäjät pidä kiinni sopimuksista.

“.. Kyllä hänellä polvet vapisi kun lähdettiin kojusta ja karhut oli siinä 30 metrin päässä. Minusta se ei ole enää elämys, itsetarkoitus. Se ei toimi silloin. Ei voi olla silläi että asiakas pelkää karhuja. Silloin se riski kasvaa. Jos se mielikuva leviää metsästäjien piiriin tällä tavalla. En minä hyväksy sellaista että miksi tehdään tahallaan itselleen sellaista hallaa.”

“Mennään liian pitkälle asiakkaan ehdoilla. Kun asiakas sanoo että minä haluan olla vain kolme tuntia, minulla ei ole aikaa olla koko yö. Niin ei haluta asiakkaalle sanoa, että ei meillä ole tämmöistä systeemiä, meillä on vaan koko yö. Jos kaikilla olisi tämmöinen systeemi, niin asiakas tuumaisi että ei tässä ole kun koko yö.”

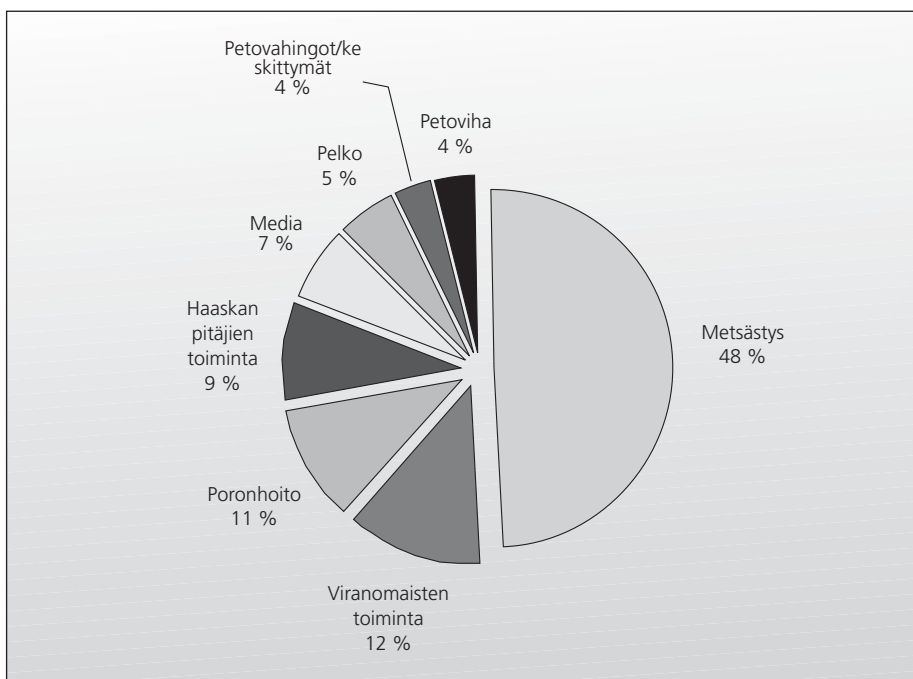
“Katselusiakkaat ottaa yleensä illan, ja sitä suositellaan heille, se on niin paljon helpompaa ja kevyempi ja sillä saa kuitenkin sen.”

Myös suurpetojen kerääntyminen sankoin joukoin samoille alueille (4 % ristiriitojen syistä), tihentymien mukanaan tuomat oletetut petovahingot, petoviha (4 %) ja petopelko (5 %) aiheuttavat ristiriitoja Kainuussa. Nämä syyt kulkevat keskenään osittain käsi kädessä ja aina niiden erottaminen toisistaan ei ole helppoa. Petopelkoa lisää tiedon puute. Pelätään petojen kesyyntymistä, mikä puolestaan saattaa aiheuttaa kasvaneita petovahinkoja. Pelkoa esiintyy petokeskittymien alueella omasta, lasten, koirien ja kotieläinten puolesta.

”Se on nimenomaan petovihaa on se. Se lähtee sieltä metsästäjien, nimenomaan metsästäjät luovat sitä mediaan sitä, ruokkivat koko ajan tiettyä kuvaa siitä..”

”Se edesauttaa ihmisten pelon hälventämistä. Mutta tää että metsästäjien luulevat että karhu tottuu ihmiseen ja se aiheuttaa pelkoja. Jos mietitään sitä tottumista ja pelkoa... Jos sanotaan että on tyttö kojulla joka ei pelkää karhuja ja sen vieressä istuu toinen joka pelkää karhuja, niin eihän se karhu ole sen vaarallisempi sille joka pelkää tai ei pelkää. Joka on ensimmäisen kerran nähnyt karhut, niin 100 prosenttisesti aamulla he eivät enää pelkää karhuja koska he ovat nähneet sen kuinka arka se on ja kuinka se käyttäytyy luonnossa. Jos kaikki suomalaiset saatais käymään kojulla, kukaan ei pelkäisi karhuja. Mutta metsästäjät eivät hyväksy tätä.”

”Ne elämykset ja parempia kuvia saisi pienemmilläkin karhumäärillä, että onko se ravinnonkäyttö sitten että siinä jotakin kontrollia olisi.”

Kuva 6. Ristiriitojen syyt Kainuussa. Jokaisen piirakanpalan kohdalla on merkitty prosenttiluvulla, kuinka suuren osuuden kyseinen ristiriidan syy sai vastauksissa.

5.3.3 Yhteisymmärryksen parantamisen keinot

Kysymyksessä numero 3 (katso liite 1) vastaajia pyydettiin pohtimaan mahdollisia yhteisymmärryksen parantamisen keinoja ristiriitojen välttämiseksi haaskan pitoon liittyvien sidosryhmien kesken.

Kainuussa kysymyksen vastausprosentti oli 97 (N=35). Yksi vastaaja ei osannut ehdottaa yhtään keinoa ja yhden vastaajan mukaan mitään ei ole tehtävissä. Kaikkiaan 33 vastaajaa ehdotti yhden tai useamman ratkaisukeinon.

Keinoja yhteisymmärryksen parantamiseksi mainittiin kaikkiaan 75 kappaletta. Vastausten jakaantuminen määritelyihin luokkiin on esitetty kuvassa 7.

Seuraavassa on tarkennettu kuvassa 7 esiintyvien keinojen sisältöä vastaajien kuvailujen mukaisesti.

1) Yhteistyön lisääminen

Keskusteluita, palavereita, sovitteluita ja seminaareja niin tiedon kuin mielipiteidenkin vaihtamiseksi eri sidosryhmien ja kansalaisten kesken olisi hyvä järjestää. Samoin säännöllisiä tiedotustilaisuuksia ja niin kutsuttuja petopaneeleja tiedon jakamiseksi sekä mielipiteiden ja kysymysten esittämiseksi kaivataan. Esimerkiksi suurpetoneuvottelukunnissa voisi pohtia haaskankäytön nostattamia ongelmia. Viranomaisyhteistyön kehittämistä niin haaskankäytön valvonnassa kuin lupien myöntämisessäkin kaivataan. Yhteistyön kehittäminen eri sidosryhmienkin kesken olisi mahdollista, esimerkiksi haaskanpitäjä ja kennelharrastajat voisivat sopia yhteistyöstä koirien testaamisesta karhun jäljelle ja hajulle.

2) Lainsäädännön ja pelisääntöjen kehittäminen

Ruokintaa varten olisi hyvä laatia lainsäädäntö. Haaskan pito on tehtävä luvanvaraiseksi ja lisäksi on laadittava eettiset säännöt. Luvan myöntäjän tulisi olla kaikkien osapuolien hyväksymä taho. Sellaisia pelisääntöjä kaivataan, jotka ovat valtakunnallisesti tai ainakin maakunnallisesti samanlaiset. Lisäksi halutaan, että luontokuvaus- ja katseluelinkeino tunnustetaan valtiorhallinnossa ja että jokaisella on oikeus harjoittaa elinkeinoaan muiden häiritsemättä. Toisaalta haaskaruokinta ja metsästys halutaan ajoittaa eri ajankohtiin niin että haaskanpito loppuu hyvissä ajoin ennen karhunmetsästystä. Haaskojen ympärille kaivataan selkeitä raja-alueita ja haaskapaikat tulee merkitä selvästi maastoon. Homma toimii kun noudatetaan annettuja ohjeita, asetuksia ja lakeja puolin ja toisin.

3) Tiedon lisääminen

Oikeaa ja liioittelematonta tietoa ja tiedotusta haaskojen käytöstä ja sen vaikutuksista tarvitaan. Luontokuvaus- ja katseluelinkeinoa olisi hyvä esitellä, antaa tietoa haaskoista ja tutustuttaa toimintaan sekä olosuhteisiin. Positiivisia asioita kuten matkailua ja elämyksiä on hyvä korostaa. Pitämällä kaupallisesti haaskaruokintaa tekevien yritystoimintaa läpinäkyvänä, ymmärretään aluetaloudellisiakin vaikutuksia paremmin. Tutkimustulosten

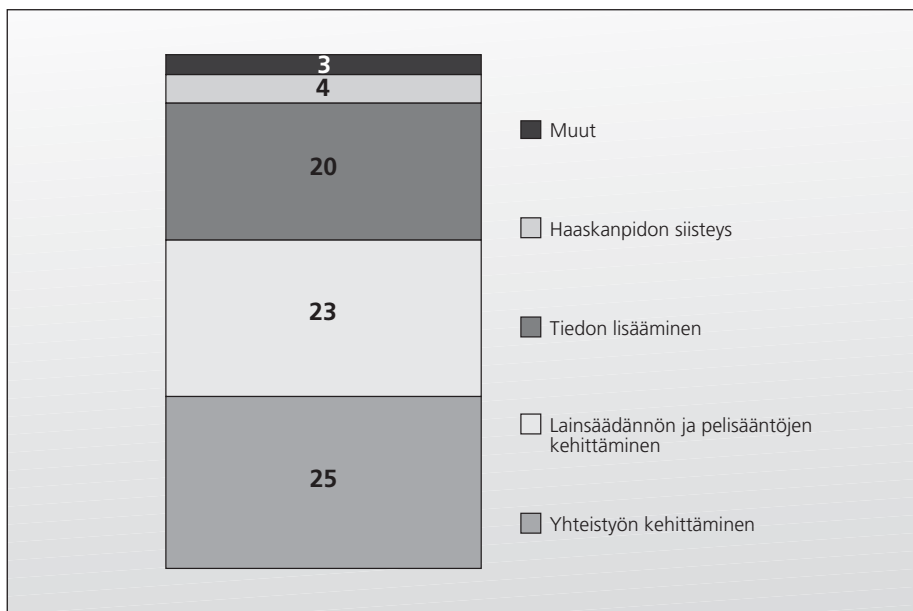
laajempaa julkaisua kaivataan ja samalla saataisiin salamyhkäisyyttä pois. Susipuhelinta kaivataan taas käyttöön. Petolaskenta halutaan jokatalviseksi. Lehdistön tulee tiedottamisessaan olla puolueetonta ja tasapuolista eri toimijoiden kesken, koska lehtijutut saavuttavat suuren yleisön. Tiedon olisi hyvä saavuttaa asukkaat reaaliajassa.

4) Haaskanpidon siisteys

Vastaajien mukaan haaskoja tulee hoitaa säännösten ja ohjeiden mukaan. Huolellisuus itse toiminnassa, mutta myös toiminnan eli petojen katselun ja kuvauksen jatkuva parantaminen??.

5) Muut

Vastaajien mukaan petokanta olisi syytä pitää kohtuullisen pienenä, petokeskittymistä poronhoidolle aiheutuvat haitat tulisi ottaa huomioon ja aiheita pitäisi käsitellä ”muualla kuin lehtien palstoilla”.

Kuva 7. Kainuun vastaajien keinot eri sidosryhmien yhteisymmärryksen parantamiseksi (N= 75).

5.4 Pohjois-Karjala

Pohjois-Karjalan karhutiheys on Suomen suurimpia. Jo vuosina 2002–2003 Iloantsissa ja Lieksassa karhutiheys oli peräti 20 yksilöä 1000 neliometriä kohden (Maa- ja metsätalousministeriö 2007). Myös muita suurpetoja esiintyy runsaasti koko Pohjois-Karjalassa.

Suurpetojen kuvaukseen sekä katseluun tarkoitettuja kojuja on Pohjois-Karjalassa Nurmeksessa ja Lieksassa.

Pohjois-Karjala poikkeaa Kainuusta ja Pohjois-Pohjanmaasta siten, ettei siellä ole lainkaan poronhoitoa eikä sitä myöten kahden eri elinkeinon välistä mahdollista yhteentörmäystä.

5.4.1 Luontomatkailuelinkeinon merkitys alueella

Vastaajia pyrittiin määrittelemään asteikolla ”erittäin tärkeä – jonkin verran tärkeä – ei kovin tärkeä – ei lainkaan tärkeä” kuinka merkittävänä elinkeinona he kokevat maakuntansa ja sen tulevaisuuden kannalta a) suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun, ja b) muun luontomatkailun. Kaikki vastaajat vastasivat tähän kysymykseen.

Pohjois-Karjalan eri sidosryhmien edustajien näkemykset haaskan käyttöön perustuvan luontomatkailun ja muun luontomatkailun merkityksestä maakuntansa ja sen tulevaisuuden kannalta on muutettu prosenttiosuuksiksi taulukossa 8. Kaikkiaan 70 prosenttia vastaajista näki suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun erittäin tärkeänä tai jonkin verran tärkeänä, kun taas 30 prosenttia vastaajista katsoi sen ei kovinkaan tärkeäksi. Yksikään vastaaja ei kokenut suurpetojen katselua tarpeettomaksi. Muun kuin haaskojen käyttöön perustuvan luontomatkailun koki erittäin tai jonkun verran tärkeäksi peräti 80 prosenttia vastaajista. Hieman yllättäen myös luontomatkailun täysi merkityksettömyys sai kannatusta (5 prosenttia).

Taulukko 8. Pohjois-Karjalan sidosryhmävastaajien mielipide luontomatkailun merkityksestä maakunnalle. Vastaajien mielipide on muutettu prosenttiosuudeksi kaikista vastauksista.

Kuinka merkittävänä elinkeinona koette maakuntanne ja sen tulevaisuuden kannalta (N=20)	Suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun	Muun luontomatkailun
Erittäin tärkeä	20	50
Jonkin verran tärkeä	50	30
Ei kovin tärkeä	30	15
Ei lainkaan tärkeä	-	5

5.4.2 Alueella esiintyvät haaskankäyttöön liittyvät ristiriidat

Kysymyksessä numero 2 (katso liite 1) pyydettiin vastaajia kertomaan esiintyykö alueella haaskankäyttöön liittyviä ristiriitoja, ja mistä ne vastaajan mielestä johtuvat. Kysymyksessä käytettiin määritelmää ”alue”, joten osa vastaajista käsitteli ristiriitoja kuntatasolla ja osa maakuntatasolla. Osasta vastauksista ei ollut mahdollista selvittää, oliko kyse kunta- vai maakuntatason ristiriidoista, mutta vastausten käsittelyn kannalta tällä ei ollut merkitystä.

Vastausprosentti kysymykseen oli Pohjois-Karjalassa 100 (N=20). Neljän vastaajatahon mielestä alueella ei esiintynyt ristiriitoja. Loput 16 vastaajatahoa sanoi ristiriitoja esiintyvän ja vastaajasta riippuen kuvailivat yhden tai useamman ristiriidan syytä.

Ristiriitojen syyt olivat jaettavissa viiden eri tekijän kesken; metsästys, kateus, pelko, peto-keskittymät ja haaskan pitäjien toiminta (kuva 8).

Haaskan pidon ja metsästyksen esiintyminen samoilla alueilla aiheuttaa noin puolet Pohjois-Karjalan ristiriidoista (49 % ristiriitojen syistä). Haaskoja käytetään apuna karhunmetsästyksessä. Suurpetojen keskittyminen tietyille alueille vaikeuttaa metsästystä ja karhunmetsästyskauden alkaessa metsästäjien suuri määrä haaskan lähialueilla aiheuttaa ”törmäystä”. Pahimmillaan irrallaan olevat koirat tappelevat kohdatessaan jahtialueella toisensa. Toisaalta ristiriitoja aiheuttaa se, että matkailuyrittäjien koetaan omivan kuvauspaikalla käyneitä karhuja, joita ei saisi metsästysaikaan kaataa.

”Siinä on se ongelma että lähes jokaisen karhun omivat nämä yrittäjät omakseen ja sitten kun se siitä metsästyksellä ammutaan niin tutkintapyyntö tulee.”

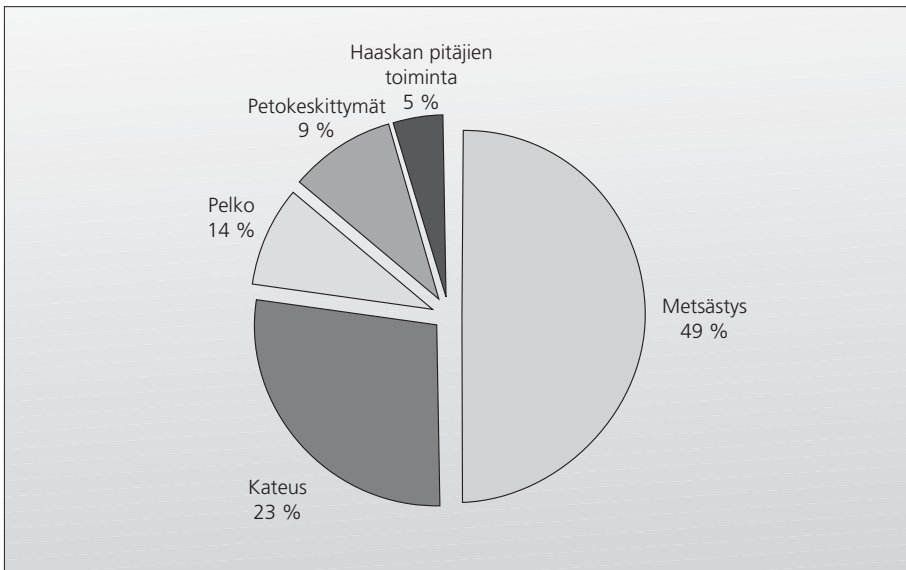
”Siinä on vastaan yritys ja harrastus, nyt kun harrastuksesta otetaan tietty alue pois niin se on nimenomaan karhussa on tää saalis, se sama saalis, mutta ahman suden ja ilveksen kohdalla ei ole mitään ongelmaa, vaikka se olisi kuinka paljon haaskaa, kun se ei ole sama saalis”

Kateus eri muodoissaan nousi vahvasti esiin vastauksissa ristiriitojen syistä (23 %). Kateutta esiintyy sellaista luontomatkaileuyrittäjää kohtaan, joka saa käyttää haaskaa. Kateutta koetaan siitä, että joku tekee rahaa suurpedoilla. Kateutta esiintyy myös metsästäjien kesken. Metsästäjät, jotka toimivat lähellä haaskapaikkaa saavat edun muiden metsästäjien mielestä.

”Tässä puhutaan paljonko nämä muutamat yrittäjät saa rahaa tästä bisneksestä niin tätä metsästyspuolen rahavirtaa ei ole selvitelty.”

”Keitä sitten tuleekin tälle alalle niin ei meidän tarvitse keskenämme kilpailla. Kaikki tekee työtä siihen että saa kontakteja keskieuropalaisiin matkanjärjestäjiin. Se on täysin niistä kiinni että ketkä saa innostumaan. Se on täysin itsestä kiinni. Ja varmasti mahtuu alalle lisää. Uskon että kasvaa tämä.”

”Totta kai sitä (kateutta) on joka paikassa. Kilpailu lisääntyy.”

Kuva 8. Ristiriitojen syyt Pohjois-Karjalassa. Jokaisen piirakanpalan kohdalla on merkitty prosenttiluvulla, kuinka suuren osuuden kyseinen ristiriidan syy sai vastauksissa.

Pelko on merkittävä ristiriitojen aiheuttaja (14 % ristiriitojen syistä). Suuri yleisö pelkää suurpetoja ja se pelko on syvällä kulttuurissamme. Harva haluaa karhua naapurikseen. Asukkaat ovat huolissaan petoeläinten lisääntyneestä liikehdinnästä ja maanviljelijät. Metsässä liikkuvat pelkäävät ruokinnan avulla alueelle houkuteltuja suurpetoja.

”Aina perustellaan sillä, että niitä on paljon, mutta kukaan niitä ei ole nähnyt.”

”Kesyntyyhän ne ihmistä kohtaan koska ihminen tuo niille ruoan. Mä koen sen hyvin negatiivisena koska ne kesyntyvät ihmistä kohtaan, ne tuntee ihmisen hajun ne tuntee ne autot jotka tuovat niille. Ne kuulee autojen äänen jotka tuovat niille ruokaa ja ne silloin marssii sinne metsän reunaan odottamaan että koska ne tulee.”

Petojen keskittyminen samoille alueille aiheuttaa ristiriitoja (9 % ristiriitojen syistä). Petokeskittymien ja petojen kesyyntymisen myötä suurpetojen pelätään liikkuvan pihapiireissä.

”Suomessa katsotaan ja perustellaan aina sillä, että ei saa tottua yhtään. Mökkejä on jo niin tiuhassa, että karhu tietää että siellä ihmisiä liikkuu. Näen että luontomatkailu kun on tietyt pelisäännöt, niin karhulle tavallaan tietty tottuminen haaska-alueella on ihan ok. Se vaan tottuu siihen haaska-alueeseen, siellä liikkuu, siellä kuuluviin ääniin, kameranääniin, tottuhan se. Toisaalta jos ajatellaan, että siitä tulee työpaikkoja ja että ei ole mitään tutkittua näyttöä että se olisi haitallista. Miksi ei sitä hyväksytä? Sitä hyväksytään Afrikassa ja Alaskassa, Intiassakin.”

”Karhujen tottuminen on yksi asia. Tiedän yrityksiä, jos karhut kun mönkijällä ajetaan, niin joudutaan hätistelemään karhut pois tieltä.”

”Ei se mitään jos tottuu autoon, mutta jos tottuu ihmiseen ääneen, ihmisen hahmoon. Se on se tärkein. Avainkysymys.”

“Ei meillä ennen vanhaan sanotaan 10–15 vuotta sitten ennen kun näitä ei syötetty ei karhut kävelly tällä tavalla ympäri Suomea ja näyttäytyne sillä lailla ihmiselle kun mitä niitä nyt on. Jossain vaiheessa tulee varmasti vahinkoja sitten.”

Myös haaskanpitäjien toiminta tilanteessa, jossa lainsäädäntöä ei kaikkien vastaajien taholta katsota riittäväksi aiheuttaa närää (5 % ristiriitojen syistä). Muun muassa haaskat pitäisi sijoittaa tarpeeksi kauaksi asutuksesta ristiriitojen välttämiseksi.

5.4.3 Yhteisymmärryksen parantamisen keinot

Kysymyksessä numero 3 (katso liite 1) vastaajia pyydettiin pohtimaan mahdollisia yhteisymmärryksen parantamisen keinoja ristiriitojen välttämiseksi haaskan pitoon liittyvien sidosryhmien kesken.

Pohjois-Karjalassa kysymyksen vastausprosentti oli 100 (N=20). Ainoastaan yksi vastaaja ei osannut ehdottaa yhtään parannuskeinoa. Kaikkiaan 19 vastaajaa ehdotti yhden tai useamman ratkaisukeinon, joita mainittiin yhteensä 32 kappaletta. Vastausten jakaantuminen määritelyihin luokkiin on esitetty kuvassa 9.

Seuraavassa on tarkennettu kuvassa 9 esiintyvien keinojen sisältöä vastaajien kuvailujen mukaisesti.

1) Lainsäädännön ja pelisääntöjen kehittäminen

Haaskojen käytön lupamenettely ja pelisäännöt on selkiytettävä. Viranomaistyötä ja -vastuita, kuten alueiden käyttöä, tulee selkiyttää. Toisaalta ehdotetaan, että ainoastaan todellisen elinkeinon kuten luontomatkailun ja -kuvauksen turvaamiseksi voitaisiin myöntää haaskanpitolupa, ja toisaalta kaivataan kaiken haaskanpidon, siis myös esimerkiksi pienpetohaaskojen, luvanvaraistamista ja valvomista. Haaskanpitäjien pitäisi kuulla lähi-alueen asukkaita ennen haaskanpitoilmoituksen tekemistä ja haaskat halutaan riittävän kauas asutuista taloista. Haaskapaikat voisivat olla lähellä valtakunnan rajaa, niin ne rajoittaisivat mahdollisimman vähän muuta toimintaa. Kaikkien osapuolien tulee myös pitää kiinni sovitusta pelisäännöistä.

2) Yhteistyön kehittäminen

Kaikki haaskan käytön osapuolet täytyy saada saman pöydän ääreen järjestämällä esimerkiksi yhteisiä keskustelutilaisuuksia ja kokouksia. Eri sidosryhmien välisessä vuorovaikutuksessa pitäisi huomioida kiihottomasti eri osapuolien näkökohdat ja käydä periaatteellista keskustelua haaskankäytön tarpeista. Yhteistoimintaa tulee muun muassa viranomaisten kesken olemalla avoimia puolin ja toisin. Ennakkoluulojen poistaminen eri osapuolilta on tärkeää.

3) Tiedon lisääminen

Julkista ja avointa tiedotusta luontokuvaus- ja katseluelinkeinosta tarvitaan. Tiedotusta täytyy lisätä ja parantaa muun muassa juurujen estämiseksi. Tiedotuksen tulee olla

kattavaa eri sidosryhmien välillä. Tietämättömyden koetaan lisäävän epävarmuutta ja luuloja.

4) Muut

Luokka "muut" sisälsi pohdintaa haaskankäyttäjien matalan profiilin pitämisestä muiden osapuolien kateuden estämiseksi. Lisäksi todettiin, että haaskojen käytön tarpeellisuus ylipäätään tulisi pohtia tarkkaan ja haaskankäytön painetta tulee suunnata enemmän Etelä- ja Keski-Suomeen.

Kuva 9. Pohjois-Karjalan vastaajien keinot eri sidosryhmien yhteisymmärryksen parantamiseksi (N= 32).

5.5 Pohjois-Pohjanmaa

Pohjois-Pohjanmaalla haaskan käyttöön perustuvaa suurpetojen katselu- ja kuvaustoimintaa esiintyy ainoastaan Kuusamossa, joka on vasten Suomen itärajaa. Suurpetotiheydet ovat varsin matalat, mutta karhuja kulkee Venäjän puolelta rajan yli lähellä rajaa sijaitseville haaskapaikoille.

Kuusamon alueella ovat myös Alakitkan, Kallioluoman, Oivangin ja osittain myös Hossa-Irnin paliskunnat.

5.5.1 Luontomatkailuelinkeinon merkitys alueella

Vastaajia pyrittiin määrittelemään asteikolla ”erittäin tärkeä – jonkin verran tärkeä – ei kovin tärkeä – ei lainkaan tärkeä” kuinka merkittävänä elinkeinona he kokevat maakuntansa ja sen tulevaisuuden kannalta a) suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun, ja b) muun luontomatkailun. Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki vastaajat antoivat mielipiteensä.

Pohjois-Pohjanmaan eri sidosryhmien edustajien näkemykset haaskan käyttöön perustuvan luontomatkailun ja muun luontomatkailun merkityksestä maakuntansa ja sen tulevaisuuden kannalta on muutettu prosenttiosuudeksi taulukossa 9. Noin 75 prosenttia vastaajista näki suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun erittäin tärkeänä tai jonkin verran tärkeänä. Peräti 16,7 prosenttia vastaajista koki haaskan käyttöön perustuvan matkailun täysin merkityksettömänä. Muun kuin haaskojen käyttöön perustuvan luontomatkailun koki erittäin tai jonkun verran tärkeäksi yli 90 prosenttia vastaajista.

”Merkitys uuden matkailun kentässä on huomattavasti taloudellista merkitystä suurempi. Tämmöinen tuote luo mielikuvaa suurpetojen erämaasta. Ihmiset jotka eivät meidän palveluja käytä kun he ovat Kuusamon luonnossa, niin he voivat kokea olevansa erämaisessa luonnossa, missä karhut liikkuvat. Se on yksi lisäsy tulla tänne.”

”95 prosenttisen myönteisesti, mukaan lukien metsästäjät, suhtautuvat myönteisesti. Ne joilla on jotakin negatiivista haaskan käyttöä kohtaan ovat hyvin pieni vähemmistö. Kuusamossa tähän vaikuttaa se, että matkailun merkitys ylivoimaisesti suurimpana työllistäjänä ymmärretään niin hyvin ja kaikki mikä on uutta matkailua ja etenkin kesämatkailua jota nyt Kuusamossa yritetään saada nousemaan, niin sen merkitys ymmärretään oikein hyvin.”

Taulukko 9. Pohjois-Pohjanmaan sidosryhmävastaajien mielipide luontomatkailun merkityksestä maakunnalle. Vastaajien mielipide on muutettu prosenttiosuudeksi kaikista vastauksista.

Kuinka merkittävänä elinkeinona koette maakuntanne ja sen tulevaisuuden kannalta (N=12)	Suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun	Muun luontomatkailun
Erittäin tärkeä	41,7	66,7
Jonkin verran tärkeä	33,3	25,0
Ei kovin tärkeä	8,3	8,3
Ei lainkaan tärkeä	16,7	-

Eri maakuntien välillä Pohjois-Pohjanmaalla haaskojen käyttöön perustuvan luontomatkailun merkitykseen maakunnalle ja sen tulevaisuudelle suhtauduttiin kaikkein kriittisimmin.

5.5.2 Alueella esiintyvät haaskankäyttöön liittyvät ristiriidat

Kysymyksessä numero 2 (katso liite 1) pyydettiin vastaajia kertomaan esiintyykö alueella haaskankäyttöön liittyviä ristiriitoja, ja mistä ne vastaajan mielestä johtuvat. Kysymyksessä käytettiin määritelmää "alue", joten osa vastaajista käsitteli ristiriitoja kuntatasolla ja osa maakuntatasolla. Osasta vastauksista ei ollut mahdollista selvittää, oliko kyse kunta- vai maakuntatason ristiriidoista, mutta vastausten käsittelyn kannalta tällä ei ollut merkitystä.

Vastausprosentti kysymykseen oli Pohjois-Pohjanmaalla 100 (N=13). Kaikkien vastaajatahojen mukaan ristiriitoja esiintyy ja jokainen vastaaja kuvaili yhden tai useamman ristiriidan syitä.

Ristiriitojen syyt jakaantuivat viiden eri tekijän kesken; poronhoito, metsästys, pelko, petoksettymät ja haaskan pitäjien toiminta (kuva 10).

Merkittävimmäksi ristiriitojen aiheuttajaksi nousi poroelinkeinoon ja haaskan pidon yhdistämisen vaikeudet (49 % ristiriitojen syistä). Nämä ristiriidat juontavat muun muassa epäilyistä paikallisista petokantojen kasvusta. Porohävikki itärajan vastaisissa paliskunnissa on suurta ja haaskojen pidon katsotaan houkuttelevan suurpetoja Venäjän puolelta keskittäen niitä epätoivotuille alueille. Haaskojen pito varsinkin vasonta-alueiden läheisyydessä aiheuttaa suuria ristiriitoja. Näiden ristiriitojen koetaan toisinaan olevan tunneperäisiä ja huonoon henkilökemiaan perustuvia.

"Porotalous ei kestä sitä, muutenkin korkeat petomäärät. Siinä istutaan porotalouden siivellä."

"Karhut tulevat pyörimään tähän haaskan vaikutuksen piiriin ja nehän on hirveän laajat ne alueet niin ne koko ajan syövät poroja."

"Kun sitä GPS-tallenninta katsottiin että missä se kulkee, niin täällä se kierteli, kävi hirveän kaukana Venäjällä ja taas palas haaskalle ja siinä pyöri viikon kaks ja taas lähti. Se haaska määräsi ihan sen käyttäytymistä siinä."

"Mitään tutkimustietoa edelleenkin ei ole siitä haaskaruokinnan ja porovahinkojen suhteesta."

"Se ei kuulu poronhoitoalueelle tuo haaskakuvaushomma ollenkaan, sitä ei voi harjoittaa. Jos sitä harjoitetaan, niin silloin se on porotalous joka siitä kärsii suoraan, eniten. Täällä ikaikaiset elinkeinot, niin muutaman matkailuyrittäjän takia joku elinkeino joutuu väistymään kokonaan."

"Ei se voi olla realismia - jos pistetään vastakkain luontomatkailun kannattavuus ja poroelinkeinoon kannattavuus niin kyllä se on joku muu kuin luontomatkailu mikä täältä loppuu."

“Karhujen ulosteita mitä siinä näkee, niin ei niissä ole poron eikä hirven karvoja. Karhun ruuansulatuksessa niin kuin ihmiselläkin menee tavara kerran vuorokaudessa läpi. Nämä vakioikävijät jotka käyvät joka ilta, niin ei niillä ole tarvetta tappaa poroja.”

“Vaatimet mitkä siellä on, kulkee vasojen kanssa, eli ei ole niitä syöty. Kun mennään etelämmäksi missä on eri karhut kuin meillä, niin aika paljon enemmän on vastattomia vaatimia siellä. Se meidän ruokinta on jatkuvaa. Tarjotaan karhuille koko ajan täysi katettu ruokapöytä ja ne saavat syödä niin paljon kuin haluavat. Niiden ei tarvitse keskenään tapella siitä ruuasta tai kilpailla siitä vaan kaikille riittää.”

“Niistä saa sellaisen käsityksen, että ne karhut jotka tulee ja poroelinkeinolla elää niin on kuin tulee heidän omia elukoita. Niille pannaan nimet, siellä on Ottavaisia ja muita.”

“Mikä on yritystoiminnan suoja ja turva? Vaikka meillä ei ole kattoa eikä seinää tällä yrityspaikalla niin kyllä meidän mielestä meillä on saatava sama rauha ja lainsuoja. Ei mekään voida olla lainsuojattomia vaikka meillä ei ole lukkoa ovesa.”

Haaskojen pito on törmäyskurssilla myös metsästyksen kanssa (17 % ristiriitojen syistä). Toisaalta metsästäjien koetaan käyttävän hyväksi luontomatkaileuryrittäjien haaskoja ja toisaalta metsästäjillä ei ole tietoa haaskojen sijainnista, jolloin he saattavat ajautua tahtomattaan liian lähelle haaskoja ja pahimmillaan joutua syytteeseen haaskojen hyväksikäytöstä. Luontomatkaileuryrittäjien kannalta närää aiheuttaa se, että haaskanpito täytyy lopettaa kesken ”sesongin” eli elokuussa ennen karhunmetsästyskauden alkamista. Tämä aiheuttaa suuria ansionmenetyksiä yrityksille, kun potentiaalinen asiakaskunta esimerkiksi Euroopasta jää hyödyntämättä parhaana lomakautena.

“Elokuun 10. päivä pitäisi ruokinta lopettaa jotta omaehtoisestikin joutuisivat karhut ruokaa hankkimaan ja silloin ne pysyisivät arempanakin ja pystyisi metsästämäänkin paremmin.”

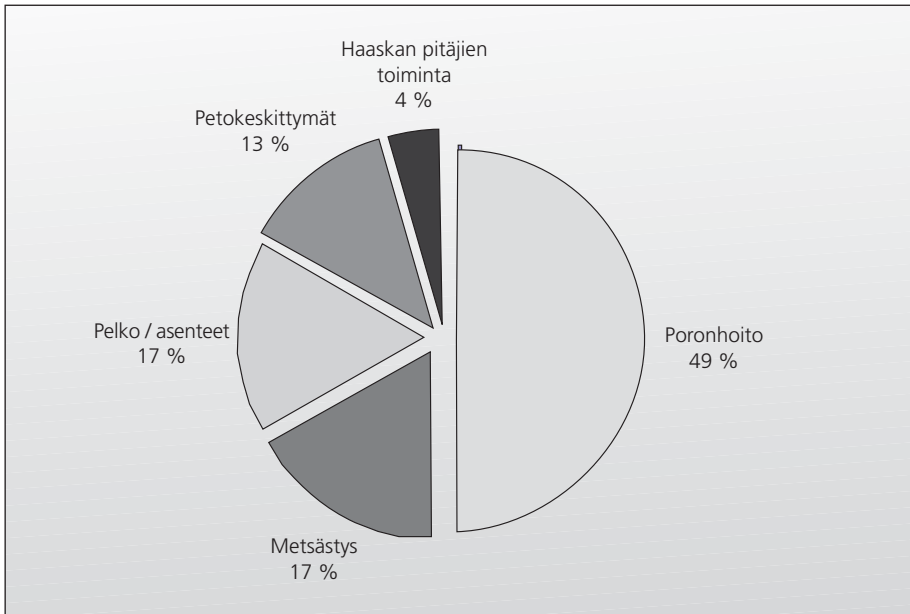
Suurpetojen kesyyntyminen ja keskittyminen (13 % ristiriitojen syistä) sekä pelko ja asenteet (17 % ristiriitojen syistä) aiheuttavat melkoisesti ristiriitoja. Muun muassa marjastajat pelkäävät mennä metsään tietäessään haaskojen lisäämien karhujen määrän. Toisaalta vastauksissa muistutetaan tutkitun tiedon puutteesta sekä ennakkoluuloista.

“Aivan todellinen turvallisuusriski ihmiselle. Sehän on varma kun se kesytetään se karhu. Se oppii sen että kun ihminen haisee ja se tietää hänelle aina ruokaa.”

“En koe että se on turvallisuusriski. Sehän kerää karhuja tuohon. Samat karhut on muualta pois. Ei niitä tyhjältä sikiä lisää. Nuo karhut ovat erittäin arkoja, täydellisiä erämaan karhuja ja semmoisina ne tulevat pysymäänkin koska niitä ei ehdollisteta sillä että ne joutuisivat sietämään ihmistä päästäkseen syömään, vaan sitä ruokaa on siellä ja ne ovat sen verran etäällä kojuista että niiden ei tarvitse sitä ihmisten läsnäoloa sietää.”

Myös haaskanpitäjien toiminta aiheuttaa ristiriitoja (4 % ristiriitojen syistä). Esimerkiksi epäsiisteys haaskanpitopaikalla saattaa aiheuttaa ristiriitoja haaskanpitäjän ja maanomistajan välille.

”Kaikkalainen haaskanpidossa siisteys haaskanpidossa on ehdottoman tärkeää koska se on asiakkaille tärkeää. Katselupaikka pyritään aina pitämään siistinä ja luonnonmukaisen näköisenä ja se kuluminen mahdollisimman pienenä.”

Kuva 10. Ristiriitojen syyt Pohjois-Pohjanmaalla. Jokaisen piirakanpalan kohdalla on merkitty prosenttiluvulla, kuinka suuren osuuden kyseinen ristiriidan syy sai vastauksissa.

5.5.3 Yhteisymmärryksen parantamisen keinot

Kysymyksessä numero 3 (katso liite 1) vastaajia pyydettiin pohtimaan mahdollisia yhteisymmärryksen parantamisen keinoja ristiriitojen välttämiseksi haaskan pitoon liittyvien sidosryhmien kesken.

Pohjois-Pohjanmaalla kysymyksen vastausprosentti oli 100 (N=13). Yhdellä vastaajataholla ei ollut tarjota yhtään parannuskeinoja. Kaikkiaan 12 vastaajaa ehdotti yhden tai useamman ratkaisukeinon, joita mainittiin yhteensä 23 kappaletta. Vastausten jakaantuminen määriteltyihin luokkiin on esitetty kuvassa 11.

Seuraavassa on tarkennettu kuvassa 11 esiintyvien keinojen sisältöä vastaajien kuvailujen mukaisesti.

1) Lainsäädännön ja pelisääntöjen kehittäminen

Haaskanpitoon on luotava selkeät ja toimivat yhteiset pelisäännöt, säädökset ja lainsäädäntö. Sääntöjen laadinnassa tulee kirjata ja selvittää epäillyt tai todetut epäkohdat ja mukana on oltava eri sidosryhmien edustajat. Sääntöjen noudattamista on syytä valvoa. Säädöksiin halutaan muun muassa haaskan käytön aluerajaus, haaskojen keskitys tietyille alueille sekä korvausvelvollisuus aiheutetuista vahingoista. Myös muille sidosryhmille kaivataan tuloja haaskaruokinnan kautta.

2) Tiedon lisääminen

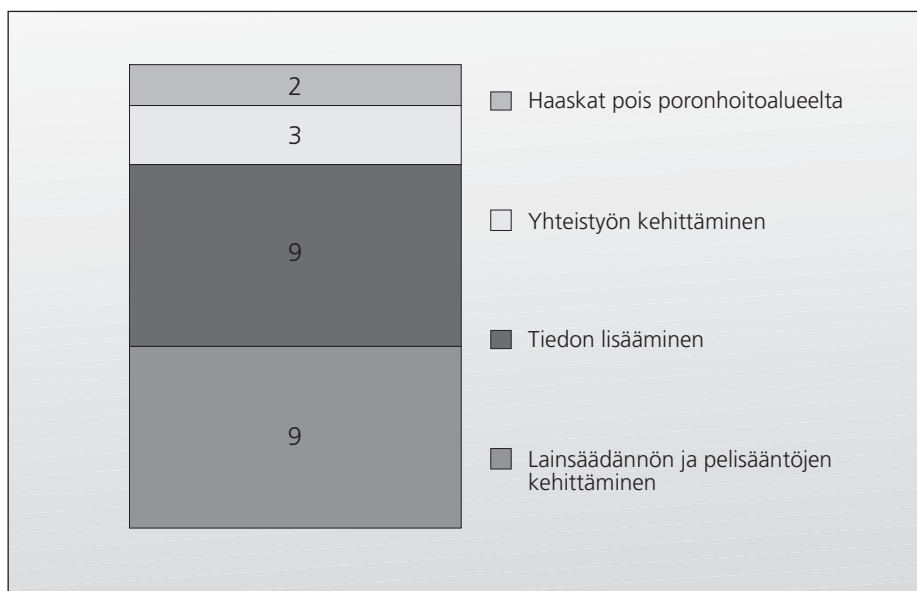
Tietoa täytyy lisätä tehtävällä tutkimuksella. Tutkimusta haaskaruokinnan todellisista vaikutuksista kaivataan. Halutaan tietää mitkä ovat haaskanpidon vaikutukset porontaloudelle ja ympäristölle. Halutaan selvittää mitä hyötyä haaskanpidosta on. Lisättävän tutkimuksen lisäksi kaivataan avointa tiedottamista haaskan käytöstä. Halutaan tietää selkeästi ja monipuolisesti niin hyvät kuin huonotkin puolet haaskojen käytöstä. Yritysten toimintaperiaatteet kuten luonnon ja luonnonkulun huomioiminen halutaan yleiseen tietoon. Valistukselle petojen elintavoista ja käyttäytymisestä on myös tarvetta.

3) Yhteistyön kehittäminen

Eri sidosryhmät täytyy saada yhteisen pöydän ääreen neuvottelemaan koska avointa keskustelua haaskojen käytöstä ja sen vaikutuksista eri tahojen välillä tarvitaan.

4) Haaskat pois poronhoitoalueelta

Haaskakuvauspaikat halutaan pois poronhoitoalueelta ja mahdollisesti myös kokonaan kieltää poronhoitoalueella.

Kuva 11. Pohjois-Pohjanmaan vastaajien keinot eri sidosryhmien yhteisymmärryksen parantamiseksi (N= 23).

5.6 Lappi

Lapissa ei toistaiseksi esiinny haaskan käyttöön perustuvaa suurpetojen katselu- tai kuvausyritystoimintaa. Lapin vastausprosentti lähetettyyn sidosryhmäkyselyyn oli ainoastaan 22,2, mitä selittää aiheen vieraus ja vähäinen kiinnostus sellaista toimintaa kohtaan, johon ei törmää arkipäivän tilanteissa.

Vastaajien mukaan ristiriitoja voisivat aiheuttaa haaskanpitäjien ongelmat metsästäjien ja poronhoitajien kanssa, jotka eivät hyväksyisi suurpetojen kasaamista ja mahdollista omimista, koska porovahingot saattaisivat kasvaa sekä metsästykselle aiheutuisi ongelmia.

Lapin vastaajat eivät toivoneet haaskaruokinnan leviämistä uusille alueille mutta toivoivat nykyisen toiminnan parempaa ohjausta.

5.7 Kehittämistarpeet

Sidosryhmävastaajilta pyydettiin mielipidettä haaskaruokintaan liittyvistä kehittämistarpeista. Vastausprosentti tutkimuksen, viranomaisten yhteistyön ja lainsäädännön kehittämistarpeiden pohdinnassa jäi hieman alhaisemmaksi kuin muiden kysymysten kohdalla, mutta siitäkin huolimatta vastausinnokkuus oli suurta ja vastaukset erittäin monipuolisia. Ohessa on esiin nousseita asioita.

5.7.1 Tutkimus

Tutkimustarpeita pohti 65 vastaajaa (vastausprosentti 87,8), joista viisi katsoi, että aihe on liian vieras pohdittavaksi tai ettei muutoin halua kommentoida kysymystä. Kehittämistarpeita tutkimuksessa löysi kuitenkin suurin osa kysymykseen vastanneista. Useampi vastaaja totesi tutkimusta jo nykyisellään olevan, mutta lisätutkimustakaan ei katsota pahalla. Erään vastaajan sanoin: "Lisää tutkimusta vaan!"

Perustieto siitä, missä määrin haaskoja yleensäkin on olemassa ja mihin niitä käytetään, on tarpeen. Täytyisi pitää huoli siitä, että haaskoilla kerättävä petotietous päättyy tutkijoiden käyttöön. Yhteistyötä tutkijoiden ja haaskanpitäjien kesken tulisikin kehittää edelleen. Haaskoja voisi käyttää hyväksi esimerkiksi petokannan kartoituksessa, varsinkin Venäjän rajan pinnassa. Ehkäpä yhteistyötä tutkijoiden kanssa voisi kehittää pitämällä tapahtumista haaskan ympärillä päiväkirjaa.

Tutkimuksen halutaan olevan puolueetonta kaikkien kannalta. Tutkimustiedon halutaan olevan todellisuuteen ja faktoihin perustuvaa. Tiedotusta tutkimuksesta halutaan lisää esimerkiksi paikallislehtien kautta. Nämä vastaajien toivomukset antavat viitteitä siitä, että nykyiseen tutkimukseen ja siitä tiedottamiseen ei olla yksimielisen tyytyväisiä.

Tutkimusmenetelmiin ehdotettiin parannuksia; karvannyhtötutkimus halutaan haaska-paikkojen välittömään läheisyyteen tutkimuksia varten ja karhujen pannoitusta pitäisi vielä uudemman kerran harkita tai laukaisumeکانismi täytyisi saada varmemmaksi, koska joillakin karhuilla vanha panta on hiertänyt kaulalihoja. Suurpetojen pannoittaminen ja korvamerkintä mietityttää myös siitä syystä, että pannoitus vie eläimiltä "villeyden" pois. Luontokuvaajat ja -matkailijat eivät halua nähdä korvamerkittyjä eläimiä.

Haaskanpidon vaikutukset suurpetojen ja varsinkin karhujen ekologiaan nousivat esiin 13 vastaajan tutkimustarpeiden pohdinnassa. Vastaajat pohtivat aihetta niin ravinnonhankinnan, terveyden, reviirien, pesinnän, pakoreaktion kehittymisen, liikuntojen kuin geeniperimän muokkaantumisenkin kautta. Vastaajat ehdottivat tutkimusaiheiksi muun muassa seuraavia kysymyksiä:

Vaikuttaako valmisruoka petojen ravinnonhankintatottumuksiin? Miten yksipuolinen haaskaruokinta kuten esimerkiksi lohikala, vaikuttaa petojen terveyteen? Mikä ylipäättään on haaskaruokinnan vaikutus eläinten terveyteen? Miten ruuan lisäaineet vaikuttavat eläimiin? Aiheuttavatko haaskoilla käytettävät rautaesteet hammasvaurioita karhuille? Vaikuttaako haaskaravinto eläinten reviireihin, karhujen liikkumiseen ja pesintään? Miten pennut käyttäytyvät, kun oppivat helppoon ruokaan? Lisääkö suurpetojen kasaaminen ja syöttäminen karhuilla kannibalismia? Mitä haaskaruokinta vaikuttaa suurpetojen saaliiksi joutumiseen?

Karhujen ekologiaan liittyy myös karhujen mahdollinen kesyyntyminen, mistä nousikin kaikkiaan 17 vastaajan ehdottama tutkimusaihe. Vastaajat halusivat tietää säilyykö haaskalla ruokittavilla eläimillä yleinen arkuus ja pelko ihmistä kohtaan, vai muuttuuko eläimen käytös, mikäli sen voidaan todeta totuvan ihmisen hajuun ja ääniin. Ja onko mahdollista, että kesyyntyneet eläimet aiheuttavat enemmän uhkaa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Entä aiheutuuko alueella, jossa on haaskaruokintaa, myös enemmän kotieläinvahinkoja tai vaikkapa metsässä liikkuvien törmäämisiä petoihin? Aiheuttaako haaskaruokinta pahimmillaan ihmisille vaarallisia yksilöitä vai onko pelko aivan turhaa?

Suurpetojen kasaantumisen haaskaruokintapaikoille mahdollisesti kasvattamat tautiriskit pohditutti neljää vastaajaa. Aiheuttaako haaskaruokinta kasvavan riskin eläinten levittämille taudeille niin luonnon muille eläimille, kotieläimille, koirille kuin ihmisillekin? Lisääkö eläinten kasautuminen samoille alueille loisia ja syöpäläisiä?

Kuusi vastaajaa oli huolissaan haaskaruokinnan aiheuttamista mahdollisista ympäristöhaitoista. Mikä on ympäristön tila haaskapaikoilla? Mitkä ovat eläinjätteen käyttöön liittyvät ympäristöhaitat? Lisää kokonaisvaltaista tutkimusta haaskojen vaikutuksesta luontoon halutaan selvittää.

Poronhoidon ja haaskanpidon yhdistäminen samoilla alueilla kirvoitti kuuden vastaajan tutkimusaiheen pohdinnan. Yhden vastaajan mukaan aiemmin tehdyssä vasahävikkitutkimuksessa on jo kiistatta tuotu esiin karhujen aiheuttamat vasahävikit, mutta muiden vastaajien mukaan lisätutkimusta tarvitaan. Ylipäättänsä haaskanpidon vaikutukset poronhoitoon tulisi kartoittaa

ja tutkia millaista haittaa haaskaruokinta todellisesti aiheuttaa porotaloudelle. Tutkimusta voisi tehdä pantaseurantana kaikille poroille, mutta kustannuksien maksajien innokkuus arveluttaa. Entä voisiko porotalous hyötyä reaaliaikaisesta petotilanteesta?

Myös haaskanpidon ja metsästyksen yhteensovittaminen nostattaa esiin tutkimusaiheita. Mitä haittaa haaskat aiheuttavat metsästykselle? Mikä on haaskan vaikutus alueella tapahtuviin metsästyskoirien kimppuun käyvien petojen todelliseen määrään? Kummalla on suurempi merkitys, suurpetojen katselu- ja kuvaustoiminnalla vai metsästyksellä? Entä mitä vaikutuksia ruokintapaikasta on muulle riistalle? Muun muassa ahman haaskaruokinnasta halutaan lisää tietoa.

Tutkimuksen nykytila sai osakseen myös painavaa kritiikkiä. Erään vastaajan sanoin: ”Mikä tutkimus, sitä ei ole ollut tietääkseni, lisää ehdottomasti.” Koska tutkimustietoa ei koeta olevan saatavilla riittävästi, niin vastaajan mukaan nyt pelataan aika pitkälle mutu-tiedon varassa. Myös luottamus tutkimusta kohtaan on karissut. Erään vastaajan mielestä tutkijat ja haaskanpitäjät olleet liian kauan samassa veneessä, joten objektiivisuus on kärsinyt. Toisaalla katsotaan, että RKTL:lla on jo nyt paljon aineistoa muun muassa radiokarhujen liikkeistä, mutta aineiston saaminen yleiseen käyttöön on hankalaa.

5.7.2 Viranomaisten yhteistyö

Viranomaisten yhteistyön nykytilaan ja mahdollisiin kehittämistarpeisiin otti kantaa 64 vastaajaa (vastausprosentti 86,5). Kaikkiaan kahdeksan vastaajaa katsoi, että yhteistyö toimii nykyisellään varsin hyvin ja tarkoituksenmukaisesti, eikä nähnyt toiminnassa kehittämistarpeita. Neljä vastaajaa totesi, ettei osaa kommentoida aihetta sen enempää muun muassa omakohtaisen kokemuksen puutteen vuoksi. Kaksi vastaajaa katsoi, että viranomaisyhteistyötä on nykyisellään liikaa, ja yhden vastaajan mukaan liikaa byrokratiaa on jo muutenkin, koska ”kuka jaksaa elättää kaikki paperinpyörittäjät?”

Pääosin viranomaisyhteistyötä halutaan kuitenkin ainakin tehostaa ja joiltakin osin myös muuttaa. Lisää yhteistyötä kaivataan, kuten tiedon, kokemusten, tutkimusten ja johtopäätösten jakamista eri viranomaisten kesken. Ylipäätään tiedonkulku eri viranomaisten välillä täytyy saada paremmaksi esimerkiksi yhteisten tapaamisten ja seminaarien avulla. Esimerkiksi kenttätoimintaa tekevät viranomaiset pitäisi saada samaan pöytään. Tiedotukseen ja kehittämiseen liittyen yhteistyötä luontokuvaajien järjestöjen kanssa kannattaisi tiivistää.

Yhteistä valtakunnallista haaskanpidon ohjeistusta saman pöydän ääreen laatimaan kaivataan metsästys-, riistanhoito-, luonnonsuojelu-, ympäristöterveydenhuolto- ja eläinlääkintäviranomaisia. Tuolloin olisi hyvä myös linjata kenelle viranomaiselle mikäkin asia kuuluu, mitkä viranomaiset tekevät yhteistyötä ja miksi. Kaivataan myös selkeitä ohjeita miksi ja kenelle haaskanpitolupa voidaan myöntää, kuka luvan myöntää ja ketä on kuultava ennen luvan myöntämistä.

Tiedonkulun parantamista kaivataan muun muassa metsästys-, riistanhoito-, luonnonsuojelu-, ympäristöterveydenhuolto- ja eläinlääkintäviranomaisten kesken. Tiedonvaihtoa halutaan myös akselille terveystoimikunnat – maanomistajat – valvontaviranomaiset. Tieto kaikista ilmoitetuista haaskapaikoista halutaan kunnan eläinlääkäriltä valvoville viranomaisille eli rajavartiolaitokselle ja paikalliselle poliisille. Rajavartiolaitoksen ja poliisin välistä tiedonvaihtoa halutaan parantaa. Kunnan viranomaisten yhteistyön parantamisen lisäksi kaivataan yhteydenpitoa alueelliseen ympäristökeskukseen, joka voisi toimia alueellisen tiedon kerääjänä. Myös ylempien päättäjätahojen kuten maa- ja metsätalousministeriön kala- ja riistaosaston sekä elintarviketurvallisuusviraston välistä toimivaa tiedonkulkua kaivataan.

Viranomaisyhteistyötä halutaan lisätä haaskojen valvonnan osalta. Haaskojen säännöllisiä yhteistarkastuksia ja valvontaa ehdotetaan. Haaskojen, haaskapaikkojen ja rakenteiden tarkastusta ja opastusta viranomaisten taholta kaivataan. Yrittäjien turvallisuusohjeiden halutaan olevan tiedossa ja kunnossa.

Toivomuksia eri viranomaistahojen tehtäviksi esitettiin useita. Turvallisuuden takaamiseen ja omaisuuden suojaamiseen tarvitaan viranomaisten toimia. Ympäristöviranomaisten tulisi kantaa asioista vastuunsa. Kesyyntyneiden karhujen tai susien liikkumisesta tulisi tiedottaa ja ihmisiä pelkäämättömät yksilöt lopettaa myös syrjäseudulla. Metsästysviranomaisten tulisi tunnustaa petoihin kohdistuvat laittomuudet ja hoitaa myös heille kuuluvaa valvontatehtävää. Myös enemmän varoja metsästyksellisten tutkimusten kaivataan. Haaskanpitoa on seurattava aktiivisesti, oltava tilanteen tasalla petojen määrästä ja siitä, paljonko on mahdollista antaa lupia kaataa metsästyksellisiin petoihin. Metsähallituksen virkamiehiltä kaivataan tasapuolisuutta ja avoimuutta.

Nykyinen viranomaisten tekemä työ saa myös osakseen kritiikkiä. Eräs vastaaja kokee, että ”valvova” viranomaisen ei valvo eikä siihen ole ohjeistusta, eikä ole terveyteen liittyvää valvontaa. Erään vastaajan mukaan viranomaisten asenne on ollut haaskanpitoa suojelevaa, kun viranomaisten olisi syytä suojella luonnonvaraisten eläinten pysymistä luonnonvaraisina, ottaen huomioon alueen asutus, metsässä liikkujat ja jo olemassa oleva EU-lainsäädäntö. Toisaalta moitittiin, että viranomaiset piiloutuvat EU:n selän taakse. Haaskakuvaustoiminnasta aiheutuvat kulut halutaan kohdentaa muualle kuin porotaloudelle.

5.7.3 Lainsäädäntö

Lainsäädännön kehittämistarpeita pohti 69 vastaajaa (vastausprosentti 93,2). Seitsemän vastaajaa totesi, ettei osaa vastata kysymykseen. Kuuden vastaajan mielestä lainsäädäntö on jo kohdillaan eikä kehittämistarpeita ole. Osa näistä vastaajista painotti, että nykyisten säännösten pohjalta ilman asiaan helposti kytkeytyviä tunnelatauksia haaskaruokintaa on mahdollista kehittää yhteistyössä eri sidosryhmien kesken.

Eräs nykytilanteeseen tyytyväinen vastaaja vetoaa jo olemassa olevaan Kainuun ympäristökeskuksen haaskanpidon ohjeistukseen, jonka puitteissa toimiminen on hyvin selkeää.

Toisen vastaajan mukaan samainen ohjeistus on joiltain osin vaikea toteuttaa, eikä sen muuntaminen laiksi olisi ollenkaan hyvä asia.

Vastaajista suuri osa kaipasi joko korjauksia olemassa olevaan säädöstöön tai aivan uusia säädöksiä. Lainsäädännön koetaan joko puuttuvan kokonaan tai ainakin olevan hajallaan ja lisäksi osittain ristiriitaista. Lainsäädännön tulisi olla selkeä ja yksiselitteinen aiempien ympäripyöreiden ohjeiden ja suositusten sijaan jo senkin takia etteivät kenttätyötä tekevät joutu soveltamaan säädöksiä oman mieltymyksen mukaan.

Lainsäädännön keinoin halutaan määriteltäväksi haaskojen perustamisen sijainti ja tiheys, haaskojen hoito, ruokintatavat, yhtenäinen käytäntö maanomistuksesta riippumatta muun muassa ruokinnan lopetusajalle ja valvonta. Kuntiin halutaan säädökset siitä, miten ne haaskojen käytöt, jotka eivät tarvitse ympäristölupaa, hyväksytään ja valvotaan. Ilmoitusmenettelyyn halutaan lisättäväksi myös päätöskäytäntö.

Useamman vastaajan mukaan lainsäädäntöä tulisi kehittää niin, että luontomatkailuelinkeinon asema ja kehittämismahdollisuudet voidaan turvata. Halutaan, että haaskojen käyttöön perustuva luontokuvaus- ja luonnonkatselutoiminta ymmärretään elinkeinona ja lainsäädännössä tasavertaisena ammattialana muiden luonnon hyödyntämiseen perustuviin ammatinharjoittamismuotojen kanssa, kuten poronhoito, metsästys ja kalastus. Koska kyseessä on hyvin häiriöaltis elinkeino, kaivataan selkeää ohjeistusta siitä, miten lakien avulla yrittäjien työrauha ja yrittämisen vapaus voitaisiin turvata ja samalla toivotaan, että häirinnästä aiheutuvia seuraamuksia painotetaan. Toiveissa on saada haaskapaikoille isompia rauhoitusalueita, joissa jokamiehen oikeuksia ja vapaata metsästysoikeutta rajoitetaan, tai samat oikeudet vuokrata maa-alueita kuin metsästyskäyttöönkin. Suomen halutaan varmistavan, että EU-lainsäädäntö ei tulevaisuudessa vaikeuta haaskaruokintaa, vaan vaalii toimintaedellytysten jatkumista. Haaska-aineksena käytettävän eläinjätteen halutaan kattavan myös nautaeläimet ja tarhakettujen ruhot. Eläinjätteen kuten luiden poltto olisi sallittava maastossa koko maassa.

Kaikenlaisten ja kokoisten haaskojen perustaminen halutaan ehdottomasti luvanvaraiseksi. Luvanvaraisuuteen toivotaan liitettäväksi ilmoittautumisvelvollisuus. Luvan myöntöä olisi hyvä edeltää muun muassa lähialueen maanomistajien kuuleminen esimerkiksi siksi, ettei jollekin alueelle tule petokeskittymää ilman että kukaan voi asialle mitään. Toisaalta haaskanpitoluvan myöntäjäksi ehdotetaan riistanhoitopiiriä, toisaalta päättäjäksi ei missään tapauksessa haluta riistanhoitopiiriä. Erään vastaajan sanoin: "Miksi yksi taho, metsästäjät, päättäisivät missä, kenelle ja miten?"

Haaskaruokinta halutaan kiellettäväksi hyvissä ajoin ennen karhun metsästystä, mielellään jo elokuun alusta. Tämä siitä syystä, että karhuille jää riittävästi aikaa siirtyä muille alueille ennen metsästyksen alkua.

Haaskojen eli ravintohoukuttimien käyttö karhunmetsästyksessä puhututtaa. Metsästyksen osalta haaskan hyväksikäyttö on liian tulkinnanvaraista ja karhunmetsästyksessä pitäisikin

määritellä selvä etäisyys haaskoihin ja haaskan ympäristössä metsästämiseen. Karhun ampumista haaskalle tai peltoon ei pitäisi sallia lainsäädännössä. Toisaalta kahden vastaajan mielestä karhun ampuminen haaskalta tulisi sallia. Haaskan käytön salliminen karhunmetsästyksen yhteydessä saattaisi selkeyttää metsästystä sekä parantaa metsästystilanteiden turvallisuutta.

Metsästysrikosten sanktiot halutaan kovemmiksi. Metsästys haaskojen lähellä pitäisi ottaa tarkemmin huomioon ja valvontaa olisi tehostettava. Metsästystä halutaan rajoittaa ruokintapaikan ympärillä. Karhunmetsästyskausi halutaan alkavaksi vasta syyskuun alusta, jotta haaskoilta tapahtuva karhunkatselu ja -kuvaustoiminta voisi jatkua syksyllä nykyistä pitempään.

Lainsäädännöllä halutaan myös kieltää haaskatoiminta. Tätä perustellaan muun muassa ihmisiin totuneilla aggressiivisilla petokannoilla, jotka saattavat vaarantaa ihmisten turvallisuuden sekä omaisuuden suojan. Lainsäädäntöä halutaan korjattavaksi niin, että paikallisten asukkaiden ja muiden luonnossa liikkuvien turvallisuus tulee turvatuksi. Lainsäädännöllä halutaan kieltää myös suden ruokkiminen, koska petojen luontaiseen käyttäytymiseen ja elämiseen ei ole syytä puuttua. Eräs vastaaja haluaisi kieltää haaskanpidon tai rajoittaa sitä, mikäli karhuja on esimerkiksi yli 15 ruokintapaikalla yhdessä yössä. Yhden vastaajan mielestä haaskakuvaustoiminnan tulisi olla ankan vastuun toimintaa eli toimijan tulisi itse vastata toiminnasta, sen turvallisuudesta ja vahingoista muille tahoille.

Usea vastaaja vetoaa EU:n sivutuoteasetuksen asettamiin rajoituksiin eläinaineksen käytöstä. Vastaajat haluavat, että asetusta noudatetaan ja lopetetaan karhun ruokkiminen, koska karhunlihaa käytetään myös ihmisravinnoksi. Toisaalta toivotaan lobbausta EU:n suuntaan, jotta EU-lainsäädäntö ei pääse rajoittamaan liiaksi toimintaa.

Muutama vastaaja haluaa lain, joka kieltää haaskakuvausten poronhoitoalueella. Vastaajien mukaan haaskojen pito loukkaa poronhoitoa ja vaarantaa poroelinkeinon harjoittamisen. Ylipäätään toivotaan porovahinkojen parempaa huomioimista niin, että korvaukset ovat kunnossa. Toisaalta toivotaan poronhoitoalueen etelärajan siirtoa pohjoisemmaksi.

Lainsäädännön pohjana tulisi käyttää kansalaisten tahtoa ja tutkimustuloksia. Erään vastaajan mukaan lähtökohtana tulisi olla, että eläimet pysyvät ihmisarkoina, hankkivat omatoimisesti ruokansa ja voivat elää tervettä lajityypillistä elämäänsä. Lainsäädännön avulla tulisi turvata myös muunlainen haaskojen hyötykäyttö, kuten koirien koulutus.

6. Pohdintaa toiminnan kehittämisen tueksi

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esille haaskan käyttöön sidoksissa olevien ryhmien mielipiteet haaskojen käytöstä, ristiriitojen syyt, parannusehdotukset sekä tutkimuksen, viranomaisyhteistyön ja lainsäädännön kehittämistarpeet. Näiden asioiden esiintuomisella ei ole tarjota valmista mallia siihen, miten asiat pitäisi hoitaa, vaan sen sijaan siihen, miten asioita halutaan hoidettavan. Millä ehdoin suurpetojen houkutteluksi pidettäviä haaskoja voidaan käyttää? Luontomatkaileuryrittäjän asettamin ehdoin? Muiden sidosryhmien asettamin ehdoin? Luonnon asettamin ehdoin? Tämä tutkimus ei tarjoa suoria ja selkeitä vastauksia, mutta asettaa joukon varteen otettavia kysymyksiä pohdittavaksi asioista päättävälle taholle.

Haaskojen käyttöön perustuva luontokuvaus ja -katselu on nuori elinkeino. Luontomatkaileuryrittäjälle on merkitystä sillä, tunnustetaanko hänen elinkeinon harjoittamisensa tasavertaiseksi toiminnaksi alueen muiden elinkeinon kanssa. Joidenkin sidosryhmien vastahankaisuus kuitenkin saattaa hidastaa prosessia. Luontokuvaus ja -katselu saatetaan katsoa tarpeettomaksi toiminnaksi, josta on vain haittaa kanssaeläjille.

Poroelinkeinon harjoittajat kokevat, että heillä on oikeus harjoittaa elinkeinoaan ilman muiden aiheuttamaa häirintää. Haaskojen laittaminen poronhoitoalueelle koetaan pahimman laatusena häirintänä, koska petojen kerääntyessä etenkin vasonta-alueille katsotaan porovahinkojen kasvavan. Varsinkin karhun tiedetään aiheuttavan suuret vasahävikit (Norberg ym. 2005, Norberg & Nieminen 2007) asettuessaan porojen vasonta-alueille. Mutta lisääkö haaskaruokinta alueen porovahinkoja vai vähentääkö se niitä karhujen ruokaillessa haaskoilla.

- 1. Voiko vanha elinkeino kieltää uuden elinkeinon olemassaolon vedoten perinteisiin ja toisen suurempaan oikeuteen harjoittaa elinkeinoaan?*
- 2. Mitkä ovat haaskaruokinnan todelliset vaikutukset porohävikkiin?*
- 3. Onko petovahinkokorvausjärjestelmä nykyisellään niin toimiva, että karhujen ja muiden suurpetojen esiintyminen ainakin jossain määrin myös poronhoitoalueella suvaitaan?*

Myös pitkä metsästysperinne elannon hankkimiseksi asettaa nuoren luontokuvauksen piinalliseen asemaan, jossa se ei näytä yhtä itsestään selvältä ja tarpeelliselta kuin metsästys (Suonpää 2002). Varsinkin haaskaruokinnan ajoittumisen päällekkäin karhunmetsästyksen kanssa koetaan mahdottomana. Metsästyksen vastakritiikin terävin kärki osuu houkutuksena käytettyihin haaskoihin.

Usea vastaaja argumentoi haaskojen käyttöä vastaan sillä, että EU:n sivutuoteasetus kieltää sellaisten eläinten ruokkimisen eläinperäisillä sivutuotteilla, joita käytetään ihmisravinnoksi. Näin ollen karhun haaskaruokinta kyseenalaistetaan. Suomi on kuitenkin tehnyt asetuksilla (850/2005 ja 435/2006) aiheesta oman linjauksensa. Tämän lisäksi on hyvä muistaa, että

sivutuoteasetuksella ei säädellä lainkaan sellaisten luonnonvaraisten eläinten kokoruhojen tai ruhonosien käyttöä, joiden ei epäillä sairastavan ihmisiin tai eläimiin tarttuvaa tautia. Näin ollen esimerkiksi hirvieläinten käyttö haaskoina olisi sallittua milloin vain. Samoin on sallittua karhujen ruokkiminen ihmisravinnoksi kelpaavilla elintarvikkeilla. Sivutuoteasetus mahdollistaa myös muun muassa ahmojen, susien ja kotkien haaskaruokinnan, joten rajanveto haaskalla käyviin eläimiin olisi käytännössä vaikeaa tehdä.

Luontokuvauksella ja -katselulla on puolustajansa. Suonpään (2002) mukaan luontokuvaus on itse asiassa ekometsästystä. Luontokuvauksen ja -katselun voi katsoa edustavan kestävää yksilönhoitoa, missä saalis voidaan hyödyntää useamman kerran. "Miksi metsästys menee kaiken edelle luonnon hyödyntämisessä?" kysyy eräs sidosryhmävastaaja. Metsästyksen pitkät perinteet ovat vallalla edelleen ja kannanhoito nojaa vahvasti metsästyksellä suoritettavaan kannansäätelyyn, missä karhu laitetaan lihoiksi ja nahaksi. Mikä estää käyttämästä karhuhyksilöä ensin kestävästi muihin hyödyntämistarkoituksiin?

Metsästyksen ja luontovalokuvauksen samankaltaisuus johtaa vaatimuksiin toimintojen tasapuolisuudesta: haaskan käyttö tulisi sallia myös metsästäjille (Suonpää 2002). Muutama sidosryhmävastauksessa nostettiin esiin haaskankäytön mahdollistamisen edut karhunmetsästyksessä. Erään vastaajan mukaan haaskapyyynnillä saavutettaisiin monia etuja; karhuhyksilön valikointi helpottaisi tavoitteellista kannansäätelyä, harkittujen laukausten myötä vältettäisiin haavakot ja metsästys olisi nopeasti ohi häiritsemättä muita luonnossa liikkujia tai elinkeinoja.

Haaskojen käyttö asettaa omat haasteensa karhunmetsästykselle. Karhut kokoontuvat haaskapitopaikoille, minkä lähetyville kokoontuvat myös metsästäjät. Koira saattaa hakea karhun jäljet haaskalta tai koira saattaa ajaa karhun haaskan luo, jolloin ollaan jo tekemisissä laittoman metsästyksen kanssa. Metsästäjien kasautuessa myös käytettävät koirat kasautuvat ja saattavat tapella kohdatessaan jahtialueella toisensa. Mikäli kiintiökarhut metsätetään nopeasti haaskanpitopaikkojen läheisyydestä, loppuu karhunmetsästys lyhyeen muille alueilla. Toisaalta haasket eivät ole aina metsästäjien tiedossa, jolloin metsästäjä voi haaskanpaikasta tietämättömänä ampua karhun ja saada syytteen haaskan hyväksikäytöstä. Henkilökohtaisia ristiriitoja voi tulla myös tapauksessa, missä luontomatkaileuryrittäjä on saattanut katsella ja kuvata samaa yksilöä vuosikautia ja metsästyksen yhteydessä se kaadetaan. Haaskojen käyttöön metsästyksessä täytyykin saada selkeämmät säädökset, jotta kaikenlainen tulokinnanvaraisuus poistuu. Tämänhetkinen tilanne on monen sidosryhmävastaajan mielestä liian epämääräinen. Tarkennetut säädökset tai vaikkapa metsästykseltä rauhoitetut alueet tarpeeksi laajalti haaskapaikkojen ympärillä ovat ehdottomasti myös metsästäjien etu.

Suurpetojen kuvaus- ja katselutoimintaa tarjoavalle luontomatkaileuryrittäjälle ei ole lainkaan samantekevää käytetäänkö toiminnassa haaskahoukuttimia vai ei. Haaskaruokinta on suurpetokuvaamisen toimintaedellytys ja suurpetojen kuvaaminen on suomalaisen luontokuvauksen kansainvälisesti tunnettu erityisalue. Erään vastaajan sanoin: "Koko Suomen matkailun kannalta on erittäin suuri merkitys siihen, valitseeko luontomatkailla Suomen sijasta Ruotsin vai Norjan, koska kilpailemme erittäin paljon samoista lajeista ja asiakkaista."

Ongelmia voi syntyä myös haaskaa pitävän toimijan sekä maanomistajan välille. Mikäli haaskaa pitävä toimija ei huolehdi haaska-alueen siisteydestä lain edellyttämällä tavalla, siirtyy vastuu maanomistajalle. Tässä on ainekset ristiriitoihin. Metsähallitus puolestaan tasapainottelee valtion maiden hallitsijana keskellä luontomatkailuyrittäjien, metsästäjien ja poroelinkeinojen harjoittajien ristiriitoja. Toisaalta Metsähallitus saa tuloja haaskaa käytäviltä luontomatkailuyrittäjiltä ja toisaalta ulkopaikkakuntalaisilta karhunmetsästäjiltä pyyntilupina. Lisäksi Metsähallitus on sitoutunut olemaan myöntämättä haaskanpitolupia poronhoitoalueella Kainuuta lukuun ottamatta. Metsähallituksen rooli lienee neutraalein toimiessaan tasapuolisesti eri sidosryhmien tarpeisiin vastaten, jotta kateudelta puolin ja toisin vältyttäisiin.

4. *Voiko elinkeinon harjoittamisen ja harrastustoiminnan arvoa verrata toisiinsa?*
5. *Onko lainsäädäntöä haaskahoukuttimen käytöstä metsästyksessä tarpeen tarkentaa?*
6. *Millä keinoin suurpetojen houkuttelemiseksi pidettäviä haaskoja voisi pitää samanaikaisesti karhunmetsästyskauden kanssa?*
7. *Olisiko metsästykseltä rauhoitettuja alueita syytä laajentaa haaskanpitopaikkojen ympärillä?*
8. *Olisiko mahdollista aloittaa karhunmetsästys vasta 1.9, jolloin luontomatkailuyrittäjille mahdollistuisi yksi tärkeä matkailukuukausi lisää?*
9. *Tulisiko haaskojen pito olla kiellettyä karhunmetsästyskauden ajan?*

Haaskojen käyttö tuo mukanaan kateutta. Varsinkin Pohjois-Karjalassa käsite "kateus" nousi esiin useasti. Metsästäjät ovat kateellisia luontoyrittäjille, koska heillä ei ole oikeutta käyttää toiminnassaan haaskahoukuttinta. Luontoyrittäjä puolestaan voi olla kateellinen toiselle luontoyrittäjälle, jolla on lupa pitää haaskaa pitempään riippuen maanomistajasta. Näin toisella yrittäjällä on paremmat edellytykset jatkaa matkailukautta ja saada arvokkaita ulkomaisia matkailijoita myös elokuussa eli Euroopan parhaimpana lomakuukautena tai vaikkapa ympärivuotisesti. Alueen asukkaat saattavat sidosryhmästään riippumatta olla kateellisia haaskaa pitäville luontoyrittäjille siitä, että joku rahastaa ja pahimmillaan rikastuu kaikkien yhteisillä suurpedoilla. Kateus näkyy pahoina puheina, panetteluna median kautta sekä mahdollisesti myös yritystoiminnan häirintänä.

Medialla on suuri vaikutus alueen asukkaiden mielipiteiden muokkauksessa. Mikäli tutkimustiedon puutteesta huolimatta mediassa luodaan kuva, jonka mukaan suurpetojen lisääntyminen ja aiheutuneet petovahingot ovat haaskoja pitävien luontomatkailuyrittäjien tai luontokuvaajien vika, ollaan synnyttämässä suurta ongelmaa. On huomattava, että median suurpetovastainen kirjoittelu ruokkii myös petovihaa mikä toimii pohjana monenlaisille alueellisille ongelmille. Nimenomaan Kainuussa aluemedian puolueelliseksi katsottu toiminta on koettu ongelmallisena ja paisuttavan ristiriitoja eri sidosryhmien välillä.

Medialta kaivataan siis puolueetonta ja oikeaa tietoa eikä yksittäisen toimittajan mielipidettä saati yksittäisten ihmisten politiikan tekoa. Aluemedia toimii ensisijaisena tiedonjakajana alueen asukkaiden suuntaan ja sen vastuullista toimintaa ei voi liikaa painottaa. Neutraaleina tiedonjakajatahoina voisivat eri sidosryhmien suuntaan toimia esimerkiksi Suomen Luonnonvalokuvaajien Luontokuva-lehti, Metsästäjien keskusjärjestön julkaisemat Metsästäjä ja Jägaren -lehdet sekä Paliskuntain yhdistyksen Promies-lehti.

10. *Olisiko syytä järjestää säännöllisiä tapaamisia eri sidosryhmien kesken?*

11. *Olisiko syytä kohdentaa neutraalia tiedotusta alueen asukkaille esimerkiksi haaskojen käytöstä ja viimeisimmistä tutkimustuloksista niin suurpedoista ylipäätään kuin myös haaskojen käyttöön liittyen?*

Alueen asukkaat saattavat kokea pelkoa marja- ja sienimetsässä suurpetojen takia. Rajavartijat kohtaavat työtehtävissään haaskoille kerääntyneitä karhuja ja kokevat karhut lisääntyneenä turvallisuusriskinä. Haaskapaikkojen paremmalla merkinnällä maastossa voitaisiin välttää niin satunnaisten kulkijoiden, luonnontuotekeräilijöiden kuin metsästäjienkin tahaton ajautuminen haaska-alueelle.

12. *Voisiko maastoon metsäteiden varrelle laittaa selkeät merkinnät hyvissä ajoin haaskapaikoista, jotta satunnainen metsässä kulkija ei tahtomattaan ajautuisi haaskapaikalle?*

13. *Olisiko haaskapaikkojen tarkat sijainnit syytä ilmoittaa rajavartiolaitokselle?*

Ristiriitoja eri sidosryhmien välillä nostattaa selkeiden pelisääntöjen puuttuminen. Poliisi kokee nämä ristiriidat kasvaneina työtehtävinä. Poliisilta vaaditaan reagointia niin aiheellisiin kuin aiheettomiinkin ilmoituksiin haaskojen käyttöön liittyen. Ympäristö- ja eläinlääkintäviranomaiset saattavat kokea voimattomuutta selkeiden ohjeistusten puuttuessa siitä, mitkä ovat heidän vastuunsa haaskojen pidossa. Koko haaskanpito kentän viranomaiset ovat epätietoisia toistensa vastuista ja tehtävistä ja tiedon kulku viranomaisten välillä on nahkeaa. Niin kauan kun haaskojen käyttöä ei ole valtakunnan tasolla asetuksilla tai säädöksillä ohjeistettu, jätetään liikaa tilaa tulkinnanvaraisuuksille ja kärkkäillekin mielipiteille siitä, kuinka homma pitäisi hoitaa. Selkeä ohjeistus ja mahdollisesti myös luvanvaraisuus ovat niin haaskaa pitävien kuin muidenkin sidosryhmien etu.

14. *Onko tarpeen laatia haaskanpitoa koskeva lainsäädäntö?*

15. *Onko haaskanpidon syytä olla luvanvaraista?*

16. *Voiko luvanantajana toimia riistanhoitopiiri, jolla sidosryhmätahona on vahva mielipide haaskojen käytöstä?*

17. *Voisivatko alueelliset haaskanpitoon kytköksissä olevat virkamiehet kokoontua säännöllisesti pohtimaan tiedon kulun ja yhteistyön kehittämistä?*

Edellä mainitut sosiaaliset haaskan käyttöön liittyvät tekijät eivät ole yksin sanelemissa haaskan käyttöön liittyviä tutkimus- tai toimintatarpeita. Haaskojen käytön taloudellisilla ja ekologisilla vaikutuksilla on painava sana sanottavanaan.

On aiheellista pohtia esimerkiksi riistan arvoa ja arvostusta ja toisaalta nostaa esiin paikallisia ja matkailullisia kulttuuri- ja perinnekysymyksiä. Haaskanpidon aluetaloudellisia vaikutuksia pohtivat Matkailun edistämiskeskus sekä Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. RKTL:n Elinkeino- ja yhteiskuntatutkimuksen yksikössä on selvitetty muun muassa karhujenkatse-lyritysten ominaisuuksia matkailuyrityksinä, katselutoiminnassa käytettävän haaskaruokinnan luonnetta, yritysten taloudellisia tunnuslukuja, työllistävyttä ja tulevaisuuden näkymiä (Eskelinen 2008).

Petokuvaushaaskat eivät ole ympäristöystävällisiä, mutta ovatko ne ympäristölle haitallisia. Kotkien ja ahmojen ruokinta saattaa olla eräänlainen perusedellytys näiden lajien kantojen vahvistumiselle luonnossa. Toisaalta luontoon tulee haju- ja näköhaittoja, maaperän talleantamista ja peräti pilaantumista. Tarkoilla ja ennen kaikkea helposti saatavilla ja tulkittavilla säädöksillä edesautettaisiin yhteisten haaskanpitopelissäntöjen toteutumista luontoa kunnioittaen.

On tärkeää selvittää muuttuuko karhujen tai muiden suurpetojen ekologia haaskaruokinnan myötä ja kuinka paljon se muuttuu. Ja kuinka pitkälle menevät vaikutukset siitä voi aiheutua. Usea sidosryhmävastaaja nosti esiin uhan karhujen kesyyntymisestä. Kesyyntymisen epäil- lään lisäävän kotieläinvahinkoja ja kasvattavan alueen ihmisten turvallisuusriskiä. Joidenkin suurpetoyksilöiden on todettu katselutoiminnan myötä selvästi tottuneen ihmisen hajuun, tapoihin ja läsnäoloon ja mahdollisesti jopa kadottaneen ihmisarkuutensa (Swenson ym. 2000; Linnell ym. 2002; Leinonen 2007). Swensonin ynnä muiden (2000) mukaan syrjä- seuduilla tapahtuva ruokinta ei välttämättä muuta karhuyksilöiden käyttäytymistä kaikkialla, vaan ihmisarkuus säilyy muualla. Myös haaskojen käyttäjien toimilla on merkitystä. Lain kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta täytyy toteutua myös suurpetojen katse- ly- ja kuvaustoiminnassa. Luontomatkaileuryrittäjät vaativatkin asiakkailta selkeitä peli- sääntöjä siitä, kuinka katse- ly- ja kuvauskojulla toimitaan, vaatimukset vain eroavat toisistaan. Onko puhuminen tai muu metelin tuottaminen, alkoholin tai tupakan käyttö, salamavalon käyttö tai kojusta kesken yön poistuminen kiellettyä vai sallittua?

18. Mikä on haaskan pitäjän vastuu eläinten mahdollisen kesyyntymisen estämiseksi?

19. Olisiko haaskan pitäjien syytä tehdä keskenään yhteisesti hyväksytyt haaskaruokinnan ja haaskalla käyttäytymisen pelisäännöt?

20. Olisiko syytä lisätä haaskojen käyttöön liittyvää tutkimusta?

Esiintyykö haaskaruokinnan myötä esimerkiksi karhujen liikalihavuutta, hammasvaurioita, laumaantumista ruokintapaikalla, kesyyntymistä tai turvallisuusuhkaa? Kaikesta tästä on toistaiseksi hyvin vähän tietoa saatavilla. Näihin kysymyksiin etsii vastausta Riista- ja kala- talouden tutkimuslaitos.

Mitä sitten vaaditaan, jotta luontokuvaus ja -katselutoiminta katsottaisiin samanarvoiseksi elinkeinoksi muiden vanhempien ja perinteitä keränneiden elinkeinon rinnalle? Saako yrittäjä harjoittaa toimintaansa ilman häirintää toimintaansa tai toimijaa kohtaan? Kuten maakuntien matkailustrategioissakin todetaan, luontomatkailua kehitettäessä täytyy edetä luonnon ehdoilla ja luontoa kunnioittaen.

Haaskan käyttöä säätelevät lait ja asetukset

Jäteasetus JA (1390/1993)

Jätelaki JL (1072/1993)

Maa- ja metsätalousministeriön asetus 1374/2004 eläimistä saatavien sivutuotteiden hävittämisestä syrjäisillä alueilla sekä kuolleiden lemmikkieläinten hävittämisestä

Maa- ja metsätalousministeriön asetus 850/2005 eräitä eläimistä saatavia sivutuotteita käsittelevien laitosten valvonnasta ja eräiden sivutuotteiden käytöstä

Maa- ja metsätalousministeriön asetus 435/2006 eräitä eläimistä saatavia sivutuotteita käsittelevien laitosten valvonnasta ja eräiden sivutuotteiden käytöstä annetun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen muuttamisesta

Maankäyttö- ja rakennusasetus MRA (895/1999)

Maankäyttö- ja rakennuslaki MRL (132/1999)

Euroopan parlamentin ja komission asetus (EY) N:o 1774/2002 muiden kuin ihmisravinnoksi tarkoitettujen eläimistä saatavien sivutuotteiden terveyssäännöistä eli niin kutsuttu Sivutuoteasetus

Vesilaki VL (264/1961)

Ympäristönsuojeluasetus YSA (169/2000)

Ympäristönsuojelulaki YSL (86/2000)

Lähteet

- Bisi, J. & Kurki, S. 2005. Susipuhetta Suomessa. Julkaisuja 3, Maaseudun tutkimus ja koulutuskeskus, Helsingin yliopisto, Seinäjoki.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.
- Eskelinen, Päivi 2008. Karhunkatseluyritysten ominaisuudet, kyselytutkimus yrittäjille. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Elinkeino- ja yhteiskuntatutkimus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.
- Järviluoma, J. 2001. Ympäristön käsitteestä luontomatkailun tulkintoihin. Teoksessa: Aho, S., Honkanen, A. & Saarinen, J. (toim.). Matkailuelämykset tutkimuskohteina: Suomalaisen matkailututkijaverkoston 10-vuotisjulkaisu. Lapin yliopiston matkailun julkaisu B 6. 70–83.
- Kainuun maakunta -kuntayhtymä 2007. Kainuun luontomatkailun teemaohjelma, Kainuun maakunta -kuntayhtymä, Julkaisu B:10, Kajaani.
- Kainuun ympäristökeskus 2005. Haaskojen käyttöä koskeva ohjeistus. [<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=35733&lan=FI>]
- Kuluttajavirasto 2003. Kuluttajaviraston ohjeet ohjelmalveluiden turvallisuuden edistämiseksi. Kuluttajaviraston julkaisusarja 9/2003.
- Laki kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta 75/2004.
- Leinonen, A. 2006. Ahmakuvausta 21 vuotta. Luontokuva 5: 14–35.
- Leinonen, A. & Suominen T. 1991. Suomen karhu. Otava, Helsinki.
- Leinonen, A. & Willamo, H. 2001. Ison karhun alla. Suomen Luonnonsuojelun tuki.
- Linnell, J. D. C., Steuer, D., Odden, J., Kaczensky, P. & Swenson, J. E. 2002. European Brown Bear Compendium. Safari Club International Foundation, Wildlife Conservation Issues – Technical Series. Series Number: 004A.
- Liukkonen, T., Mykrä, S., Bisi, J. & Kurki, S. &. 2006. Ilveksiä ja ihmisiä. Julkaisuja 7, Ruralia-instituutti, Helsingin yliopisto, Seinäjoki.
- Luiro Satu (toim.) 2008. Lapin matkailustrategia 2007–2010. Lapin liitto A22 / 2008, Rovaniemi.
- Maa- ja metsätalousministeriö 2007. Suomen karhukannan hoitosuunnitelma 2/2007. Vammalan kirjapaino Oy.
- Matkailun edistämiskeskus 2008. Eläintenkatseilu ja –kuvaus matkailutuotteena. Lähtötilanekartoitus 2008. Kajaanin ammattikorkeakoulu.
- Metsähallituksen tiedote 2004. Karhuhaaskojen jatkoaikaa kokeillaan tutkimuksen ja luontomatkailun takia. 25.5.2004.
- Mykrä, S, Liukkonen, T., Bisi, J. & Kurki, S. 2006. Kansalaisten karhukannat. Julkaisuja 6, Ruralia-instituutti, Helsingin yliopisto, Seinäjoki.
-

Norberg, H. & Nieminen, M. 2007. Suurpetojen vaikutus vasakuolleisuuteen Kallioluoman paliskunnassa Kuusamossa vuosina 2005–2006. Riistatutkimuksen tiedote 214:1-37.

Norberg, H., Nieminen, M., Kumpula, J., Kojola, I. & Majjala, V. 2005. Poronvasojen kuolleisuus ja kuolinsyyt: yhteenveto telemetriatutkimuksista Suomen poronhoitoalueella vuosina 1997-2004. Kala- ja riistaraportteja nro 355.

Paasilinna, E. (toim.) 2001. Kamppailuja karhun kanssa. Otava, Helsinki.

Pietilä, V. 1973. Sisällön erittely. Gaudeamus, Helsinki.

Pohja-Mykrä, M & Kurki, S. 2008. Asialistalla ahma. Julkaisuja 13, Ruralia-instituutti, Helsingin yliopisto, Seinäjoki

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2007. Pohjois-Karjalan matkailustrategia 2007–2013, Julkaisu 108. Kirjapaino Hyvätuuli, Joensuu.

Pohjois-Pohjanmaan liitto 2006. Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategia 2006 –2013 -Matkailu kasvaa ja kansainvälistyy, A:41.

Rautiainen, L. 1995. Karhujen kaverina. Articmedia, Kajaani.

Rinne, V. (toim.) 1990. Vuoden luontokuvat -90. Weilin+Göös. Espoo.

Saari, S. 1986. Karhu. Suomen Luonnonsuojelun Tuki Oy.

Silvennoinen, H & Tyrväinen, L. 2001. Luontomatkailun kysyntä Suomessa ja asiakkaiden ympäristötoiveet. Teoksessa Sievänen, T. (toim.) Luonnon virkistyskäyttö 2000. Metsäntutkimuslaitos, Vantaan tutkimuskeskus. s.125.

Suomen karhukannan hoitosuunnitelma 2007. Maa- ja metsätalousministeriö 2/2007, Vammalan kirjapaino Oy.

Suomen susikannan hoitosuunnitelma 2005. Maa- ja metsätalousministeriö 11/2005, Vammalan kirjapaino Oy.

Suonpää, J. 2002. Petokuvan raadollisuus. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu A 35. Vastapaino, Hämeenlinna.

Swenson, J. E., Gerstl, N., Dahle, B. & Zedrosser, A. 2000. Action plan for the conservation of the Brown Bear (*Ursus arctos*) in Europe. Nature and environment, No. 114. Council of Europe Publishing.

Toivonen, A-L, Kettunen, J., Honkanen, A. & Saarinen, J. 2005. Luonto- ja elämysmatkailu – elinkeinon edellytykset. Esiselvitys tutkimusaiheista. Kala- ja riistaraportteja nro 352, Helsinki.

Virtanen, P.V. 1995. Maankäytön perusteita 565. Otatieto Oy. 180 s.

YM 2002. Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. Suomen ympäristö 535, Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto, Edita Prima OY, Helsinki.

Liite 1.**SUURPETOJEN HAASKARUOKINNAN SIDOSRYHMÄKYSELY****Vastaajan taustatiedot:**

Edustamanne tahon

Vastaajan nimi/nimet

Vastaajan yhteystiedot (osoite, puhelin, sähköposti):

Pyydämme teitä vastaamaan mahdollisimman tarkoin eri kysymyksiin. Tarkoitus on saada selville edustamanne tahon näkökannat niistä kysymyksistä, joita pidätte tärkeinä ja joilla on merkitystä teidän näkökulmastanne.

1. Mitkä ovat mielestänne suurpetojen haaskaruokinnan käyttöön liittyvät merkittävimmät
a) myönteiset ja b) kielteiset näkökulmat. Määritelkää kunkin mainitsemanne asian painoarvo asteikolla 1–5 (1 vähämerkityksinen, 2 melko merkittävä, 3 merkittävä, 4 hyvin merkittävä, 5 erittäin merkittävä).

- a) myönteiset asiat painoarvo (1–5)

1		
2		
3		

- b) kielteiset asiat painoarvo (1–5)

1		
2		
3		

Haluatteko mainita lisää haaskaruokintaan liittyviä näkökulmia tai tarkentaa yllä olevia?

2. Esiintyykö alueellanne haaskankäyttöön liittyviä ristiriitoja? Kertokaa mistä ne mielestänne johtuvat.

3. Millä keinoilla eri sidosryhmien välistä yhteisymmärrystä haaskanpidosta voidaan ylläpitää tai parantaa?

4. Millaisia keskeisiä kehittämistarpeita näette haaskaruokintaa koskevassa
a) tutkimuksessa, b) viranomaisten välisessä yhteistyössä, ja c) lainsäädännössä?

- a) tutkimus

- b) viranomaisten yhteistyö

- c) lainsäädäntö

5. Haaskanpito liittyy useimmiten luontomatkailuelinkeinoon. Kuinka merkittävänä elinkeinona koette maakuntanne kannalta

a) suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen perustuvan luontomatkailun?

- erittäin tärkeä
- jonkin verran tärkeä
- ei kovin tärkeä
- ei lainkaan tärkeä

b) muun luontomatkailun?

- erittäin tärkeä
- jonkin verran tärkeä
- ei kovin tärkeä
- ei lainkaan tärkeä

Haluatteko perustella tai tarkentaa vastauksianne?

6. Jokin muu haaskaruokintaa koskeva mielestänne tärkeä näkökulma tai kannanotto, joka ei noussut esiin edellisissä kysymyksissä.

Haluatteko antaa palautetta tästä sidosryhmäkyselystä, sen sisällöstä tai toteutuksesta?

Kiitokset vastauksistanne!

Julkaisuja 16
Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti
ISBN 978-952-10-5394-8, 978-952-10-5395-5 (pdf)
ISSN 1796-0649, 1796-0657 (pdf)
www.helsinki.fi/ruralia